T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ BELAGATI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞEKİB ARSLÂN'IN HAYATI ESERLERİ VE DİVANINDAKİ METHİYELER

MUHAMMED YASİR İNCE
2501131337

DANIŞMAN:
YRD. DOÇ. DR. HATİCE ARSLAN SÖZÜDOĞRU

İSTANBUL

2015

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı	:	Muhammed Yasir İNCE	Numarası	:	2501131337
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı	:	Temel İslam Bilimleri	Danışmanı	:	Yrd. Doç. Dr. Hatice ARSLAN SÖZÜDOĞRU
Tez Savunma Tarihi	:	21.12.2015	Saati	:	10:00
Tez Başlığı	:	"ŞEHİB ARSLAN'IN HAYATI, ESERLERİ VE DİVANINDAKİ METHİYELER."			

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. ALİ BULUT		Kabul
2- DOÇ. DR. NECMETTİN KIZILKAYA		Kabul
3- YRD. DOÇ. DR. HATİCE ARSLAN SÖZÜDOĞRU		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- YRD. DOÇ.DR. NURGÜL MECİT KARAHAN		
2- YRD. DOÇ. DR. MUHAMMED GÜNAYDIN		

ÖZ

Şekib Arslân'ın Hayatı, Eserleri ve Divanındaki Methiyeler

Muhammed Yasir İNCE

Şekib Arslân çok yönlü bir Arap aydınıdır. Edebiyatçı, tarihçi ve bir siyasetçiydi. Osmanlı imparatorluğunun yıkılış dönemine şahitlik eden Arslân, Türk ve Arap milletlerinin ortaklığına ve birliğine inanmaktaydı. Tezimizin konusu olan divanındaki methiyelerden de anlaşılacağı üzere o, Osmanlı hanedanını hilafet makamının da etkisiyle Arap ve diğer Müslümanların hamisi olarak görmekteydi. Osmanlı devletinin yıkılmasıyla birlikte Şekib Arslân, Avrupa'da sürgün yılları döneminde Arap ve Müslümanların sorunlarıyla yakından ilgilenmiş ve bu konuları içeren bir dergi çıkarmıştır. Edebi üslubu ve akıcı yazılarıyla İslam dünyasında şöhret bulmuş "emîru'l-beyân" "kâtibu'ş-şarki'l-ekber" lakabıyla anılır olmuştur. Arapları birlik olmaya davet etmiş, ayrışma ve emperyalist politikaları eleştirmiştir. Bu amaçla pek çok bölgeye seyahat etmiş, konferanslara katılmış ve görüşlerini ifade olanağı bulmuştur. Tezimizde daha çok siyasi yönüyle bilinen Arslân'ın edebi yönüne eğildik ve yayınladığı divanındaki Türklerle ilgili methiyeleri çevirdik. Böylece bu tezi hazırlamakla Arslân gibi bir son dönem Osmanlı-Arap münevverinin kanaatlerinin Türk okuyucusu için daha da tanınır olmasını amaçladık.

Anahtar kelimeler: Şekib Arslan, Divan, Methiye, Türk, Arap, emîru'l-beyân, Türk-Arap Birliği, Osmanlılar

ABSTRACT

Shakib Arslan’s Life, Works and Euologies of His Diwan

Muhammed Yasir İNCE

Shakib Arslan is a versatile Arab intellectual. He was literary, historian and politician. He witnessed the collapse of the Ottoman Empire period, many wars in which Arslan himself as an activist, and believed in the unity of the Turks and Arab nations partnership. As can be seen from the diwan which is the subject of the thesis, he was seen Ottoman dynasty as the protector of Arab and other Muslims with the influence of the caliphate. Shakib Arslan, with the collapse of the Ottoman Empire, during the exile years in Europe has been interested in the problems of the Arabs and Muslims and has released a magazine covering these issues. Fluent writing with literary style and found fame in the Islamic world "emîru'l-bayan" "kâtibu'ş-şarki'l-Akbar" has been nicknamed. Invited to unite Arabs, has criticized decomposition and imperialist policies. For this purpose has traveled to many regions, he participated in the conferences and had the opportunity to express his views. Altough he is known as politician, in our thesis we studied Arslan’s literary aspect. Thus, this thesis is to prepare the conclusions of a recent period Ottoman-Arab intellectual such as the Arslan, aimed to be better known to the Turkish reader.

Keywords: Shakib Arslan, Diwan, Eulogy, Turk, Arab, emîru’l-beyân, Turkish-Arab cooperation, Ottomans.

ÖNSÖZ

Arap kavminin yüzyıllar boyunca şekillenen dil birikimlerini yansıtan Arap edebiyatı, onların yaşam tarzını, sanatlarını ve kültürlerini ifade edebildikleri bir mecra olmuştur. Edebiyat tarihçileri onların bu yazılı ve sözlü mirasını dönemlere ayırmaktadır. Bu konuda farklı tasnifler olsa da genel olarak Arap edebiyatının tarihsel dönemleri şöyledir: a) Câhiliyye dönemi –İslam öncesi dönem- b) Hulefâ-i Râşidîn ve Emevî dönemi c) Abbâsî ve Endülüs Emevî dönemi d) Abbâsî sonrası dönem e) Uyanış dönemi –modern dönem-.[1] İslam öncesi dönemde büyük oranda sözlü bir geleneğe dayalı olan Arap edebiyatı İslam sonrası dönemde büyük bir gelişme göstermiş, hemen hemen her alanda eserler tedvin edilmiştir. Bu dönemde eksiksiz devam eden şiir geleneğinin meyvesi olan divanların varlığından söz etmek gerek.

Köklü bir şiir geleneğine sahip olan Araplar, İslam sonrasında ve fetihler döneminde değişen hayat şartları sebebiyle yeni döneme ayak uydurmuşlardır. Komşu kültürlerin etkisi şiirde ve nesirde kendisini göstermiş, yeni konular ve yeni tarzlar denenmiştir. Arapların uyanış dönemi olarak isimlendirdikleri dönem olan "Nahda"ya gelince; bu dönemde teknik gelişmelerin yanında batılı düşünce yapısının etkileri görülmektedir. Klasik Arap edebiyatında yeni formlar denenmiş, romanlar ve tiyatro eserleri kaleme alınmaya başlamıştır.[2] Bu dönemde yetişen şairlerden Şekib Arslân'ın da eserlerini zikretmek gerekmektedir. Çalışmamıza konu olan şair ve yazarımız Şekib Arslân da bu dönemde dünyaya gelmiş olup yeni dönemde yetişmiş bir aydındır. Şekib Arslân Arap edebiyatına vakıf birisiydi ve klasik dönemde öne çıkan şair ve yazarları örnek almaktaydı. Onun örnek alması bir taklitten öte hâlihazırdaki kültürle geçmişin sentezi olarak açıklanabilir. Özellikle nesirde çağının önde gelen bir yazarı olmuş, kendisine emîru'l-beyân ünvanı verilmişti. Arslân,

[1] Nihad M. Çetin, **DİA**, "Arap" Maddesi, c. 3, s. 286
[2] a.g.m. (DİA)

tarihle ve siyasetle ilgili eserler, hatıratlar, divanlar ve çok sayıda makale kaleme almıştır. Aynı zamanda tercüme ve tahkiklere de imza atmıştır.

Bu çalışmamız Şekib Arslân'ın Hayatı, Eserleri ve Divanındaki Methiyeleri konu almaktadır. İlk bölümde Şekib Arslân'ın çok yönlü hayatı, detaylı bir şekilde incelenmektedir. İkinci bölümde üretken bir kalem olarak Şekib Arslân'ın eserleri tanıtılmış olup onlarla ilgili bilgi verilmiştir. Çalışmamızın üçüncü bölümünde Şekib Arslân'ın 1936'da yayınladığı divanındaki Osmanlı ve Türklerle ilgili şiirlerinden methiyeler üzerinde durulmuş ve bu tercüme edilmiştir. Ayrıca divanda Şekib Arslân'ın verdiği şiirlerle ilgili detaylar da eklenmiştir. Buradaki amaç Şekib Arslân gibi dönemin önemli bir şahsiyetinin -ki kendisi Osmanlı meclisinde parlamenter olarak da çalışmıştır- Türklerle alakalı şiirlerinin ve kanaatlerinin Türk okuyucusuna tanıtılmasıdır.

Genel olarak bu çalışmada Şekib Arslân'la ilgili gerek Arapça gerek Türkçe ya da batı dillerindeki dokümanlara ulaşılmaya çalışılmış ve tezin hazırlanmasında bu dokümanlardan istifade edilmiştir. Kaynakların da işaret ettiği üzere Şekib Arslân Osmanlı İmparatorluğunun yıkılış dönemine şahitlik eden önde gelen bir Arap aydınıdır. İmparatorluğun iki önemli milletinin ilişkilerinin odağında biri olarak Şekib Arslân'ın anıları ve İttihatçılarla ilişkileri Türkçe'ye daha önce çevirilmiş bulunmaktadır.

İşte biz de bu çalışmamızda Şekib Arslân'ın diğer bir yönü olan, şimdiye kadar Türk dünyasında ihmal edilmiş olan edebî kişiliğini ve şairliğini ele aldık. "Emîru'l-beyân" ve "İmâmu'l-muteressilîn" lakaplarıyla tanınan Şekib Arslân'ın divanını da tanıttık ve divanın muhteviyatından olan Türklerle alakalı methiyeleri Türkçe'ye çevirdik.

Bu çalışmada bizden yönlendirici ve bilgilendirici yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Yard. Doç. Dr. Hatice Arslân Sözüdoğru hocama, her türlü takdiri hak eden babam Vahdettin İnce'ye ve annem Ruskat İnce'ye teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ III
ABSTRACT IV
ÖNSÖZ V
İÇİNDEKİLER VII
KISALTMALAR IX
GİRİŞ 1
A)Arap Edebiyatına Genel Bir Bakış 1
B)Şekib Arslân'ın Hayatı, Eserleri Ve Methiyelerine Genel Bir Bakış 2
C)Doğduğu Asırda Edebî-Kültürel Durum 5
D)Doğduğu Asırda Siyasî Durum 7
I.BÖLÜM 9
HAYATI
A)Doğumu 9
B)Yetişmesi-Eğitimi 10
C)Ziyaretleri 11
D)Ailesi Ve Nesebi 14
E)Edebî Kişiliği 16
1-İmâmu'l-Muteressilîn Lakabıyla Şekib Arslân 16
2- Emîru'l-Beyân Lakabıyla Şekib Arslân 17
3- Eserlerindeki Üslûbuna Genel Bir Bakış 17
4-Türklerle İlgili Methiyelerdeki Üslûbuna Örnekler 22
F)Siyasî Kişiliği 25
II. BÖLÜM 29
ESERLERİ
A)Tarihle İlgili Eserleri 29
B)Hatıratları 30
C)Tahkik Ettiği Ve Notlandırdığı Eserleri 31
D)Tercümeleri 32
E)Siyasetle İlgili Eserleri 32
F)Divanları 33
G)Dil İle İlgili Eserleri 34
H)Yayınlanmamış Eserleri 34
III. BÖLÜM 35
DİVANU'L-EMÎR ŞEKİB ARSLÂN'DAKİ METHİYELERİ
A)Divan Kavramı 35
B)Divanının Tanıtımı 35
C)Methiye Kavramı 37
1-Arap Edebiyatında Methiyeler 37
D)Divanındaki Methiyelerin Tercümesi 38
1-Sultan II. Abdülhamid'e Methiyeler 38
2-Türk-Arap Birliğine Methiye 56
E)Methiyelerin Arapça Metni 58
SONUÇ 79
KAYNAKÇA 82

EKLER

TABLO-1: ŞEKİB ARSLÂN'IN ZİYARETLERİ 90
RESİM-1: ŞEKİB ARSLÂN'IN FOTOĞRAFI 91
RESİM-2: ŞEKİB ARSLÂN'IN DİVANI 92

KISALTMALAR

a.g.e. : adı geçen eser

a.g.m.: adı geçen makale

b. : ibn (oğul)

bkz. : bakınız

c. : cilt

DİA: Diyanet İslâm Ansiklopedisi

EI: Encyclopedia of Islam

GAL: Geschichte der Arabischen Litteratur

İsam: İslam Araştırmaları Merkezi

ö. : ölüm tarihi

r.a. : radiyallahu ‘anh

s. : sayfa

şrh. : şerh eden

TDK: Türk Dil Kurumu

thk. : tahkîk eden

t.y. : tarih yok

GİRİŞ

A)Arap Edebiyatına Genel Bir Bakış

Ortadoğu'nun eski halklarından olan Araplar kadim bir kültüre sahiptirler. Arap yarımadasını yurt edinen Araplar kabileler halinde yaşamaktaydılar. Çöl hayatının zorlukları, kabileler arası savaşlar, talanlar, kahramanlık öyküleri şiirle ifadesini bulmaktaydı.[1] Sözlü bir edebi gelenekle şehirlerde kurulan panayırlarda bu kültür ifade edilme olanağı buluyordu. Hz. Peygamber'in (s.a.v) bi'setiyle beraber Arapların yaşamında köklü değişiklikler meydana geldi. Putperestlikten tevhid inancına geçen Araplar sosyal yaşamlarında bu yeni dine uygun değişikliklere gittiler. Fetihlerle birlikte şiir ve düzyazı yeni konular ve yeni ufuklarla tanıştı.

Dilde başgösteren hataların da etkisiyle ve büyük dilcilerin çabalarıyla Arap dilinin cümle bilgisi ve kelime bilgisi düzenlendi.[2] Aynı dönemlerde hemen hemen her alanda hummalı bir tedvin süreci yaşandı. Böylece Arapların İslam'la başlayan medeniyet hamlesi çeviri ve te'lif eserlerle tamamlanıyordu ve altın çağını yaşıyordu. Klasik dönemin ardından Moğol istilasının yaşandığı asırdan sonra edebiyat karanlık bir döneme girdi ve taklit çağı yaşandı.

Ardından modern dönemde batı etkisiyle yeni formlar denendi ve günümüzde gözlemlediğimiz çağdaş Arap edebiyatı tüm müktesebatıyla ortaya çıktı. Bu dönemin öncü ülkesi Mısır'dı. Bu ülkede kurulan matbaalar, çıkan gazeteler ve dergiler Arap edebiyatının modern zamanlarının ilk ürünleriydi. Şekib Arslân da Arap edebiyatının bu velud döneminde dünyaya gelmiş, yetişme çağında o dönemin ürünlerinden beslenmiş ve erken yaşlarda telif hayatına da başlamıştır.

[1] Kenan Demirayak-Ahmed Sarvan, **Arap Edebiyatı Tarihi**, s.18, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayını, Erzurum, 1993
[2] a.g.m. s.296 (DİA)

B) Şekib Arslân'ın Hayatı, Eserleri Ve Methiyelerine Genel Bir Bakış

Şekib Arslân 1869'da Beyrut yakınlarındaki Şûf kazasına bağlı Şuveyfât'ta dünyaya gelmiştir. Tezimizin Şekib Arslân'ın hayatı bölümünde de işleneceği üzere Şekib Arslân iyi bir eğitim almış o dönemin iyi okulları Amerikan, Marûnî ve Osmanlı okullarında eğitim görmüştür. Fransızca ve Türkçe öğrenmiş, Arapça'da çok iyi yetişmiştir. Babasının vefatıyla birlikte Şûf kazasının nahiye müdürü olmuştur. Daha sonra burada kaymakamlık yapan Arslân, Mısır ve İstanbul'a seyahatler yapmış, Mısır'da el-Ehrâm gazetesinde yazıları yayınlanmıştır. Mısır'da Muhammed Abduh ve çevresiyle yakın ilişkiler kurmuştur. İstanbul'da dönemin önde gelen siyasetçileriyle tanışmış, İttihad ve Terakki'nin ileri gelenleriyle dostluklar kurmuştur. Trablusgarp savaşında Enver Paşa'nın komutanlığı altında İtalyanlara karşı savaşmıştır. Birinci dünya savaşı sırasında Havran temsilcisi olarak Meclis-i Mebusan'da bulunmuştur. Cemal Paşa'nın Suriye valiliği sırasında son derece sıkıntılı süreçlerde halkla ilişkiler anlamında önemli bir rol üstlenmiştir. Savaş sonrası sürgün yıllarında Avrupa'da ve dünyadaki tüm Müslümanların sorunlarıyla ilgilenmiş, konferanslara gitmiş, *La Nation Arabe* adlı dergiyi çıkarmış ve birçok makale yazmıştır. 1946'da Suriye'ye dönmüş ve burada vefat etmiştir.

Genel olarak Şekib Arslân'ın hayatına baktığımız zaman, Arap kültürünü iyi derecede özümseyen biri olarak, Türk ve Arap milletlerinin Osmanlı bayrağı altında birliğine inanan bir kimse olduğunu görürüz. Şiirlerinde de görüleceği üzere Şekib Arslân, Balkan savaşları sırasında Türkler'e yapılan saldırıları kınamış ve Edirne'nin kurtuluşuna sevinmiştir. Aynı şekilde Araplar'a yapılan saldırılarda da gereken tepkiyi bizzat savaşa iştirak ederek göstermiştir.

Siyasi kimliğinin yanında edebi bir kimlik de taşıyan Arslân, birçok eser bırakmıştır. Özellikle tarihle ve Müslümanların durumuyla ilgili eserleri beğeni toplamış ve bu vesileyle haklı bir şöhrete kavuşmuştur. Aynı zamanda arkadaşlarıyla olan hatıraları ve siyasi hatıralarını kaleme almış, dönemin önde gelen isimleriyle kurduğu dostluklarını yazıya dökmüştür. Akıcı üslûbu sayesinde kolay okunan, ancak zihninin berraklığını ve kültürünü yansıtan eserleriyle "Emîru'l-Beyân" ve "İmâmu'l-Muteressilîn" lakaplarıyla tanınmıştır.

Müellefatına baktığımızda Şekib Arslân'ın çok yönlü bir aydın olarak birçok eser bıraktığını görürüz. Arslân'ın bu eserlerindeki üslûbuyla Arap dünyasında tanınan bir yazar olmuştur. Bunlardan; yakın dostu Reşid Rıza'ya ithaf ettiği eserinde dönemin olaylarını, anılarını ve mektuplarını derlemiştir. Bu esere Cenevre'de bir mukaddime yazmıştır. Bir diğer yakın dostu Ahmed Şevki'yle olan dostluğunu anlatan eserinde Şevki'nin İstanbul'u vasfettiği şiirini alıntılamış, iki dostun hayatlarıyla ilgili ayrıntılara yer vermiştir.

Bir tarih yazıcısı olarak Şekib Arslân Endülüs tarihiyle ilgili iki eser kaleme almıştır. Titiz bir çalışmanın ürünü olan bu eserler günümüzde de bu alanda önemlerini korumaktadırlar. Arapların Avrupa'daki savaşlarını ve varlıklarını önemseyen Arslân, bu dönemi de bir tarihçi olarak kaleme almıştır. Yalnızca tarihi dönemleri değil Müslümanların aktüel durumlarıyla da ilgilenmiş, Stoddard'ın *Hâzıru'l-âlemi'l İslâmî* (The New World of Islam) adlı eserine notlar eklemiştir.

Bir Osmanlı münevveri olarak Şekib Arslân Türkler'in tarihiyle de ilgilenmiş ve Osmanlı devletinin tarihini kaleme almıştır. Padişahların hayatları ve resimlerinin yanı sıra Ayasofya'yı öven bir şiirine de yer vermektedir. Türkçe'de Şekib Arslân'la ilgili yayınlanan eserlere gelince; Şekib Arslân'ın eserlerinden derlenmiş "*Sürgünde Üç Ölüm*" adlı kitap Aziz Akpınarlı tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Kitap Enver, Cemal ve Talat paşaların hayatları, sürgün dönemlerini ve ölümlerini anlatmaktadır. Yine *Osmanlı Tarihi ve 1. Dünya savaşı Anıları* da Selda-Ahmet Meydan tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bir diğer eser de Şekib Arslan'ın hayatına farklı bir açıdan bakan, Ömer İshakoğlu tarafından yazılmış ve Ekim 2015'te yayınlanmış *Emîr Şekib Arslân-İlmî ve Edebî Şahsiyeti* adlı eserdir. En çok şöhret bulan eserlerinden biri de "*Müslümanlar Niçin Geride Kaldı*", adlı eseridir. Bu eserde Müslümanların geçmiş uygarlık ve ilerleme sebeplerinin yanında geri kalma sebepleri de irdelenmektedir. Yine hac hatıraları Türkçeye Adem Yerinde tarafından çevrilmiş bulunmaktadır. Kişisel anılarını kaleme aldığı eser *Sîre Zâtiyye* adını taşımaktadır. Burada İttihatçıların önde gelen subaylarıyla ilişkileri ve 1. Dünya savaşı anılarına yer vermektedir.

Şekib Arslân'ın hayatına bakıldığında siyaset ve Müslümanların sorunlarıyla iç içe olduğu görülür. Ancak eserlerine dikkatlice bakıldığında siyasetin yanında, kültür, edebiyat, tarih ve dilde kendisini ne ölçüde yetiştirdiği gözlemlenebilir.

Dolayısıyla zor bir dönemde siyasi görevler üstlense de Şekib Arslân eserleriyle gerçek bir Arap aydını olduğunu göstermektedir.

Methiyelerine gelince; Arslân, gençlik dönemlerinde Osmanlı halifesi Sultan II. Abdülhamid'e bağlılığının bir göstergesi olan şiirler kaleme almıştır. Bunlara divanında yer vermiştir. Aynı zamanda Balkan savaşları ve Trablusgarp savaşlarında bizzat bulunan müellifimiz Türk-Arap birliğini anlatan şiirler yazmıştır. Tezimizin üçüncü bölümünde bu şiirler Türkçeye çevrilmiş bulunmaktadır.

Genel olarak Şekib Arslân'ın methiyelerine bakıldığında, kendisinin erken yaşlardan itibaren, - tıpkı nüfuzlu ailesinin İslam devletlerine hizmet etmesi gibi - , Müslümanların hâmisi olarak gördüğü Sultan Abdülhamid'e tam bağlı bir insan olma gayreti içinde olduğunu görmekteyiz. Türklerin İslam'a hizmetleri Şekib Arslân için çok mühim bir mevzu olup şiirlerinde sık sık değindiği bir husustur. Tabii ki kendisi bir Arap olarak Arap milletinin geçmiş başarı öykülerini de unutmaz, şiirlerinde yer yer bu konulara dair ibareler bulunmaktadır. Dolayısıyla Şekib Arslân'ın bu temaları içeren şiirler kaleme almasındaki ana motivasyon unsurunun İslam'a olan bağlılığı olduğu açıktır.

C) Doğduğu Asırda Edebî-Kültürel Durum

Arap edebiyatı tarihinin başlıca dönemleri şöyle sıralanabilir: Câhiliyye dönemi, Emevî dönemi, Abbâsî dönemi, Çöküş dönemi, Endülüs dönemi ve Modern dönem.[3] Klasik Arap edebiyatının Abbâsîler sonrasında, Arap ülkelerinde yabancı etkisi arttıkça ilmî ve edebî çalışmalar açısından karanlık bir sürece girdiği edebiyat tarihçileri tarafından yapılan bir tespittir. Bu dönemde âmmîce yayılmış ve klasik usûlde eserler azalmıştır.[4]

Modern Arap edebiyatının özellikle Mısır'da uyanışının Napoleon'un[5] Mısır seferiyle ilişkisi vardır. Bu etkinin ardından Mehmet Ali Paşa[6] döneminde Mısır'dan batıya heyetler gönderilmiş ve hızla batı tarzı okullar açılmıştır. Matbaa, gazetecilik, tercüme ve nakil faaliyetleri bu dönemde hız kazanmıştır.[7] Hıdiv İsmail[8] döneminde de Mısır'a göçler artmış, gazeteler ve dergiler basılmaya başlanmıştır. Aynı zamanda Mısır ve Suriye'de üniversiteler açılmıştır.[9] Tüm bu gelişmelerin ardından Arap nesrinde ekoller ortaya çıktımış ve bu ekoller; muhafazakârlar, aşırı yenilikçiler ve mutediller olarak şekillenmiştir. Yenilikçiler; Ahmed Fâris Şidyâk[10], Cibrân Halil Cibrân[11] ve diğer batı tarzı yazarlar, muhafazakârlar; Şeyh Nâsif Yazıcı[12] gibi eski

[3] Mehmet Yalar, **Hazırlayıcı Faktörleri Işığında Modern Arap Edebiyatına Giriş**, s. 23-24, Emin Yayınları, 1. Baskı, Bursa, 2009

[4] Hannâ el-Fâhûrî, **el-Câmiu fi Târihi'l-Edebi'l-Arabî**, Dâr'u-l ceyl, s. 8-9, Beyrut, 1982

[5] 1769-1821 yılları arasında yaşamış, 1804-1815 tarihleri arasında da Fransa imparatoru olmuştur, Napolyon savaşları olarak bilinen savaşlarda bulunmuş, Avrupa tarihinde önemli bir komutan ve figürdür. Bkz. Emil Ludwig, **Napoleon**, çev. Mehmet Tanju Akad, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 1998

[6] 1769-1849 tarihleri arasında yaşamış Osmanlı devlet adamı. Mısır valiliği ve hıdivliği yaptı. Mısır'da köklü reformlara imza attı. Mısır dışında Suriye' ve Doğu Akdeniz'i idare etti. Bkz. Atilla Çetin, **Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın Mısır Valiliği-Osmanlı Belgelerine** Göre, Fatih Ofset, İstanbul, 1998

[7] Hannâ el-Fâhûrî, a.g.e., s. 11

[8] 1830-1895 yılları arasında yaşamış Osmanlı devlet adamı, Mısır hıdivi. Dedesi Mehmed Ali Paşa gibi modernleşme hedeflerine bağlıydı. Bkz. Erdal İnal, **Hıdiv İsmail Paşa**, Tez (Lisans), Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, 2001

[9] Hannâ el-Fâhûrî, a.g.e. s. 13

[10] 1805-1887 yılları arasında yaşamış Lübnanlı Marûnî araştırmacı, gazeteci ve yazar. Protestanlık ve ardından İslam'a geçmiştir. Modern Arap edebiyatının öncülerinden biri olarak kabul edilir. Bkz. Şefik Cebri, **Ahmed Faris Şidyak**, Müessesetu'r-Risale, Beyrut, 1987.

[11] 1883-1931 yılları arasında yaşamış Lübnanlı Arap edebiyatçısı ve ressamı. Eserleri geniş yankı bulmuş ve dünya dillerine çevrilmiştir. Ömrünün son 20 yılını A.B.D.'de geçirmiş ve bu yıllarda İngilizce yazmıştır. Ayrıca bkz. Gazi Fuad Berakes, **Cubrân Halil Cubrân**, Dâru'l-kitâbi'l-Lübnânî, Beyrut, 1981.

[12] 1800-1871 yılları arasında yaşamış Arap edebiyatının yeniden canlandırılmasında etkili olmuş Lübnan-Beyrutlu Arap milliyetçisi edebiyatçı. Daha fazla ayrıntı için bkz. Vikipedi, **Nâsif Yazıcı**.

üslupta kalınmasını savunanlar, Mutediller ise; Muhammed Abduh[13], İbrahim Yazıcı[14], ve yeni ve eskiyi sentezleyen yazarlar şeklindedir.[15]

Selâhaddin Eyyûbî'den (ö.1193) beri, Araplarla batılılar arasındaki ilişkilerde bir dönüm noktası[16] olan, Napoleon'un Mısır seferinden sonra başlayan yeni edebiyat da kendi içinde dönemlere ayrılır. Bu dönemler; Mehmet Ali Paşa (ö.1849) dönemi (1805-1863), Hıdiv İsmail'den İngiliz işgaline kadarki dönem (1882) ve İngiliz işgalinden sonraki dönemdir.[17](20 yy. başlarına kadar)[18]

Arap edebiyatının bu yeni döneminde göze çarpan yeniliklerden bazıları; 1870'te çıkan Beşîr gazetesi, Butrus Bustanî'nin[19] çıkardığı Lübnan dergisi ve 1874'te Abdulkâdir Kabbânî'nin[20] çıkardığı Semerâtu'l-Funûn'dur. Öne çıkan şahısların bazıları da; 19. asırda ortaya çıkan Ahmed el-Burbeyr[21], Butrus Kerâme, İlyas Ede'dir. Ardından gelen Şeyh Hasen Huveydir, Hasan Attâr[22], Emîn el-Cundî[23], Muhammed Arslân, Mârûn Nakkâş[24], Mahmûd el-Azm ve diriliş edebiyatının öncüsü kabul edilen Nâsif Yazıcı'dır. Daha sonra da İbrahim Yazıcı, Necîb el-Haddâd[25] gelmiştir.[26]

---

[13] 1849-1905 yılları arasında yaşamış Mısırlı alim ve düşünürdür. Cemaleddin Afgânî'den etkilenmiş olup çağdaş İslamcılığın kurucusu olarak anılır. En önemli öğrencisi Reşid Rıza'dır. Bkz. Hayreddin Karaman, **Efgâni, Abduh, Reşid Rızâ**, Nesil Yayınları, t.y. İstanbul.

[14] Bkz. Pere Paul Souided, İbrahim el-Yazıcı, **er-Raculu ve Âsâruhu**, el-Câmiatu'l-Lübnâniyye, 1969

[15] Hannâ el-Fâhûrî, a.g.e. s. 22

[16] Mehmet Yalar, a.g.e. s. 45

[17] Corcî Zeydân, **Târîhu Âdâbi'l-Lugati'l-Arabiyye**, c.2, s. 528, Menşûrâtu dâri mektebeti'l-hayât, Beyrut, 1983

[18] Corcî Zeydân, a.g.e. s. 529

[19] 1819-1883 yılları arasında yaşamış, Lübnanlı araştırmacı ve yazar. Mısır'da başlayan ve ortadoğuya yayılan Arap edebiyatının canlanmasının öncülerindendir. Bkz. Stephen Sheehi, **Butrus al-Bustani: Syria's Ideologue of Age**, edisyon Adel Bishara, London, 2011

[20] 1847-1935 yılları arasında yaşamış gazeteci, yazar. Beyrut'ta Müslümanların çıkardığı ilk gazete olan Semerâtu'l-Fünûn'un imtiyaz sahibidir. Bkz. Hisham Nashabi**, Shaykh Abd al-Qadir al-Qabbani and Thamarat al-Funun**, Intellectual Life in the Arab East: 1890-1939 ed. Marwan R. Buheiry, Beyrut, 1981

[21] Ahmed el-Burbeyr için bkz.http://www.yabeyrouth.com/pages/index287.htm

[22] 1766-1835 yılları arasında yaşamış, Ezher şeyhi, gramer, mantık ve tarih alanında eserler yazmıştır. Peter Gran, **Essays in Arabic Literary Biography** 1350-1850, "Hasan el-Attar" 2009

[23] 1766-1841 yılları arasında yaşamış, Suriyeli şair, Humus şehrinin eşrafındandır, burada doğup burada vefat etmiştir. Bkz. Vikipedi, **Emin el-Cundî**

[24] Lübnanlı Mârunî tiyatrocu. 1817-1855 yılları arasında yaşamıştır. Georg Graf, **Geschichte der Christlichen Arabischen Literatur**, Vatikan, 1996

[25] Bkz. Adil Gadban, **eş-Şeyh Necib el-Haddad**, Daru'l-maarif, Kahire, 1983

[26] Dr. Sâmi Dehhân, **Emîr Şekîb Arslân Hayâtuhu ve Âsâruhu**, s. 53, Dâru'l-maârif bi Mısr, 2. Baskı, Kahire

Şekib Arslân'ın doğduğu topraklar Suriye ve Lübnan'da ise bu yeni edebiyatın etkileri görülüyordu. 1860-1880 yılları arasında Beyrut'ta birçok gazete ve dergi basılıyordu. Bunlar: Hadîkatu'l-Ahbâr, el-Cenne, Cuneyne, Cinân, Beşîr, Nahle, Necâh, Neşretu'l-Usbûiyye, Semerâtu'l-Funûn ile Mustafa Vasıf'ın çıkardığı Şam gazetesi, Muhammed Kürd Ali'nin[27] Muktebes'i ve Haleb'e ait yarı Türkçe yarı Arapça Fırat gazetesi idi. Aynı dönemde Kahire'de Bulak matbaası faaliyetteydi.[28]

Şekib Arslân'ın doğduğu dönemde mezheplere ve azınlıklara ait özel okullar rağbet görüyordu. Çünkü bu okullar Arapçaya önem veriyordu. Amerikalılar, Fransızlar, Almanlar, İtalyanlar ve Ruslar bölgede okullar açtıktan sonra Osmanlılar da rüşdiye (ortaöğrenim kurumu) ve idadiler (yüksek okullara öğrenci hazırlayan ortaöğrenim kurumu) açtılar. O dönemde Katolik ve Protestan okulları yarış halindeydi.[29]

Bu dönemde bölgenin önde gelen şairleri şunlardır: Ömer Unsâ el-Beyrûtî[30], Emîn el-Cundî, Butrus Kerâme. Bağdat'ta ise, Abdulbâkî el-Umrî[31], Sâlih Temîmî, Abdulhamîd Musılî ve Abdulgaffâr el-Ahres[32]'tir.[33]

D) Doğduğu Asırda Siyasî Durum

Şekib Arslân'ın doğduğu tarihte Suriye ve Lübnan Osmanlı imparatorluğuna bağlı topraklardı. Bu topraklar,Yavuz Sultan Selim[34] zamanında Halep yakınlarında 24 Ağustos 1516 tarihinde Merci Dabık'ta Osmanlı ordusunun Kansu Gavri[35] yönetimindeki Memluk ordusunu yenmesi sonucu ve hilafet merkezinin alınması

[27] 1876-1953 yılları arasında yaşamış Suriyeli araştırmacı, tarihçi ve edebiyat eleştirmenidir. Ölümüne kadar Şam'daki Arap Dili Akademisinin kurucusu ve üyesidir. Bkz. Muhammed b. İbrahim Şeybânî, **Muhammed Kurd Ali**, Şeyhu'l-bâhisîn, Cem'iyyetu ihyâi't-turâsi'l-islami, Kuveyt, 1993

[28] Ahmed eş-Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân Şekîb Arslân**, Ma'hedi'd-dirâsâti'l-Arabiyyeti'l-âliye, c. 1, s. 54, 1963.

[29] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c. 1, s. 56

[30] 1871-1876 yılları arasında yaşamış Lübnan-Beyrutlu şair. Bkz. http:// poetsgate.com/Poets.aspx?id=4306

[31] Musul'un önde gelen ailelerinden birine mensup olan Abdülbâkî el-Umrî önemli bir gazeteci ve edebiyatçıydı. Bkz. Vikipedi, **Abdülbâkî el-Umrî**, arapça.

[32] Aslen Musulludur. Bağdat'ta bilinen bir edibdir. Bağdat müftüsü Âlûsî'nin talebesi olmuştur. Bkz. Vikipedi, **Abdulgaffar el-Ahres**, arapça.

[33] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c. 1, s. 58

[34] 1470-1520 yılları arasında yaşamış 9. Osmanlı padişahı. Hilafet merkezini İstanbul'a taşımıştır. Bkz. Selahattin Tansel, **Yavuz Sultan Selim**, Milli Eğitim Bakanlığı, 1969

[35] 1440-1516 yılları arasında yaşamış Çerkes asıllı memluk sultanı. Bkz. Mahmud Rızk Selim, **El-Eşref Kansu Gavri**, ed-Dâru'l-Mısriyye li't-te'lîf ve't-terceme, t.y.

hedefi ile Osmanlı topraklarına katılmıştı.[36] Bu toprakların idaresinde azınlıklara baskı iddiaları olsa dahi[37] ilk zamanlarda adem-i merkeziyetçi bir yönetim sağlanmasından dolayı başarılı bir yönetim vardı. Ancak merkeziyetçiliğin Osmanlı'nın son yüzyıllarında artmasıyla sorunlar da baş gösterdi. Osmanlı idaresinde yarı bağımsız bir statüde olan Mısır diğer eyaletleri de etkiliyordu. Mehmed Ali Paşa döneminde ise Arap milliyetçiliği yeni yeni gelişiyordu.[38]1831'de Mehmed Ali Paşa'nın oğlu ve Suriye valisi İbrahim Paşa (ö.1848) Suriye ve Mısır'ı birleştirme düşüncesindeydi. Ancak 1840'ta Mısır ordusu geri çekildi ve bölge yeniden Osmanlı idaresinde kaldı.[39]

Şekib Arslân'ın yetişme çağında Osmanlı Devletinde tahtta II. Abdulhamid[40] vardı. Bu dönemde İslamcılığın ve hilafet makamının güç kazanması amacıyla Araplarla yakınlaşma politikası izleniyordu. Bu dönem aynı zamanda Osmanlı imparatorluğuna çeşitli nedenlerle yabancı müdahalesinin çok olduğu bir dönemdi.

Şekib Arslân'ın doğduğu Lübnan'da İbrahim Paşa'nın 1832-1840 arasındaki yönetimi geleneksel dengeyi bozmuş Dürzi nüfuzu azalmıştı[41], bundan dolayı Mârûnîler ve Dürziler arasında gerginlik vardı ve bu gerginlik yabancı güçlerin kışkırtması ile daha da artıyordu. Fransızlar Mârûnîleri, İngilizler de Dürzi'leri destekliyordu.[42] 1841 ve 1860'ta Mârûnîler ve Dürziler arasında olaylar patlak verdi.[43]Ardından Osmanlılar bölgeye müdahale etmiş, sükûnet sağlanmış, yabancı müdahalesi engellenmiştir.[44]

---

[36] Ömer İshakoğlu, **Suriye Tarihi-Osmanlı Dönemi Suriyesinde Edebi ve Kültürel Hayat**, 1800-1918, s. 65, Kabalcı, 2012; Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c. 1, s. 29

[37] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s. 29

[38] Ömer Osman Umar, **Osmanlı Yönetimi ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye**, s.11, 1908-1938, Atatürk Kültür Dil Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2004

[39] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s. 32

[40] 1842-1918 yılları arasında yaşamış 34. Osmanlı padişahıdır. Batıya karşı dengeci, doğuya karşı İslamcı politikalar izlemiştir. Bkz. Yakub Kenan Necefzâde, **Sultan İkinci Abdülhamid ve İttihâd ü Terakkî**, İtimat Kitabevi, 1967, İstanbul

[41] W.L. Cleveland, **Batıya Karşı İslam, Şekib Arslan'ın Mücadelesi**, Çev. Selahattin Ayaz, s. 33, Yöneliş, İstanbul, 1991

[42] Adil Baktıaya, **Osmanlı Suriye'sinde Arapçılığın Doğuşu**, Bengi Yayınları, s.186, 2009, İstanbul; Prof.Dr. Remzi Kılıç, **Osmanlı Yönetiminde Irak ve Suriye**, İdeal Yayınları, s.143, 145, İstanbul, 2011

[43] Ömer İshakoğlu, **Suriye Tarihi**, s.72. Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c. 1, s.35

[44] Ömer İshakoğlu, **Suriye Tarihi**, s.73

I.BÖLÜM

HAYATI

A) Doğumu

Şekib Arslân 25 Aralık Pazartesi 1869'da Ramazanın ilk günü[45] Şûf kazasına bağlı Şuveyfât'ta[46] dünyaya gelmiştir. Bu tarih babası tarafından kaydedilmiştir.[47] Babası ona Farsça sabırlı anlamına gelen Şekib ismini vermiştir.[48] Şekib Arslân köklü bir aileye mensuptur.[49]

Şekib Arslân kendi kaleminden doğum tarihini ve yerini şöyle anlatmaktadır: "Şuveyfât'ta doğdum. Babam Hammûd Arslân h. 1286'da Ramazan'ın ilk gecesi olan doğum tarihimi kaydetti. Eski bir defterde gördüm. Şu anda bulamıyorum. Annem ise Ramazan'ın ilk gecesi olduğunu söylüyor. Kardeşim Nesib benden bir

---

[45]Dehhân, a.g.e. s. 65; Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s. 74-75; **A'lâmu'n-Nahdati'l-Hadîse**, c.III, sene 2, sayı 4, s. 566, 1947; Edhem Âl Cundî, **A'lâmu'l-Edeb ve'l-Fenn**, 2. cilt, s. 364, Matbaatu'l-ittihâd 1958; Dr. Sâlih Zuhru'd-din, **Mevsûatu Ricâlât Min Biladi'l-Arab**, s. 295, Merkezu'l-Arabî li'l-ebhâs ve't-tevsîk, Beyrut, 2001; Muhammed Kürd Ali, **el-Muâsırûn**, s. 13, Matbaatu mecmai'l-lugati'l-Arabiyyeti bi Dımeşk, 1980; Şekib Arslan, **İrtisâmâtu'l-Litâf fî Hâtırâti'l-Hacci ilâ Akdesi'l-Metâf,** 1929 Dâru's-suveydi li'n-neşri ve't-tevzî', 1. baskı, Abu Dabi, 2004; Şekib Arslan, **Târihu Devleti'l-Osmaniyye**, s. 15, Dâru İbn Kesîr, Beyrut 1. baskı, 2001; Yusrî Muhammed Muhammed Hamsîn el-Bennâ, **Ârâu'l-Kelâmiyye ve'l-Felsefiyye inde'l-Emîr Şekîb Arslân**, 1. baskı, Mektebetu's-sekâfeti'd-dînîyye, s. 13, Kahire, 2006; Ahmed Şerabâsî, **Dâiyetu'l-Urûbe ve'l-İslâm**, s. 15, Dâru'l-ceyl, 2.baskı, Beyrut, 1978; Şekib Arslan, **Limâzâ Teahhara'l-Muslimûn ve Tekaddeme Gayruhum**, Menşûrâtu dâri mektebeti'l-hayât, s. 14, Beyrut, t.y. ; Hayruddîn Ziriklî, **El-A'lâm Kâmûsu Terâcîm Li Eşheri'r-Ricâl ve'n-Nisâ Mine'l-Arab ve'l-Musta'ribîn ve'l-Musteşrikîn**, c.3, s. 173, Dâru'l-ilm li'l-melâyîn, Beyrut; Ömer Rızâ Kehhâle, **Mucemu'l-Müellifîn Terâcîmu Musannifi'l-Kutubi'l-Arabiyyeti**, c.3, s. 204, Dâru ihyâi't-turâsi'l-Arabî, Beyrut; Hannâ el-Fâhûrî, a.g.e. s. 309; Muhammed b. Azzûz Hakîm, **Ziyâretu'l-Emîr Şekîb Arslân li'l-Mağrib, Esbâbuhâ, Ehdâfuhâ, Netâicuhâ**, s. 11, Titvân, Metâbiu'ş-şuyûh disbris, 1980; Necîb el-Beînî, **Emîru'l-Beyân Şekîb Arslân ve Muâsırûhu**, s. 13, ed-Dâru'l-camiîyye, 1992

[46]**Encyclopedia of İslam** III, Nadine Picadou, fasc. III, s. 171, Leiden, 2007; Târık Hamdanî, **Mevsûatu A'lâmi'l-Ulemâi ve'l-Udebâi'l-Arabi'l-Muslimîn**, c. 1, Beyrut, 2004; Dr. Abdulkerîm Osmân, **Meâlimu's-Sekâfeti'l-İslâmîyye**, Muessesetu'r-risâle, 1984, Beyrut; **GAL**, Brockelmann Sup. III, Leiden, s. 394, 1942. Dehhân, a.g.e. s. 65

[47] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, , c.1, s. 74-75

[48] , Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s. 74-75; Abdulganî el-Itrî, **A'lâm ve'l-Mubdiûn**, Dâru'l-beşâir, Dımeşk 1999

[49] Abdurrahîm el-Kettânî, Abdulazîz Bağdâd, **El-Mufîd fî Terâcim**, Dâru's-sekâfe, 2000; Ârif en-Nekdî, **Mecelletu Mecmai'l-İlmîyyi'l-Arabî**, Dımeşk, 1947; **Encyclopedia of İslam New Edition** Vol. IX. Fasc.151-152, s. 248, Leiden, 1995; **el-Mevsûatu'l-Arabiyye** c.1, s. 888, Dımeşk, 1998; Emîr Şekib Arslân, **Sürgünde Üç Ölüm**, Çev. Aziz Akpınarlı, Truva, 1. baskı, s. 11, Ağustos 2004; Edhem Âl Cundî, **A'lâmu'l-Edeb ve'l-Fenn**, 2. cüz, s. 364, Matbaatu'l-ittihâd, 1958, Dımeşk

buçuk yaş büyük. Kardeşim Hasan yaklaşık on yıl küçük benden, Ahmed Adil 18 yaş küçüktür. Biz 1887'de 58 yaşında vefat eden babamın dört çocuğuyduk."[50]

B) Yetişmesi-Eğitimi

Şekib Arslân ilk eğitimini Mer'î Şâhîn Selmân adlı bir şeyhten Şuveyfât'ta[51] aldı. Ardından Ayn Anûb'da Şeyh Esad Faysal'dan Kur'an-ı Kerim okudu. Daha sonra kardeşiyle birlikte Şuveyfât[52]Hâre Umrûsiye'de bulunan Amerikan okuluna girdiler. Orada Modern bilimler, coğrafya, matematik[53] ve başlangıç seviyesinde İngilizce öğrendi. 1879'da Beyrut'ta Mârûnî okulu[54]Medresetu'l-hikme'ye[55] girdi. Burası Metrân medresesi olarak da bilinirdi. Arapçasıyla meşhur olan bu okulda 1886'ya kadar kaldı. 1887'de Medresetu's-Sultâniyye'ye geçtiler. Eğitimi sırasında Muhammed Abduh'tan adli hükümler mecellesi dersi okudu. Abduh'un özel meclislerinde bulundu ve babasıyla Abduh arasında özel bir dostluk kuruldu.[56]

Kardeşiyle birlikte Şekib Arslân eğitimi sırasında Fransızca, Almanca, Türkçe ve biraz da İngilizce öğrenmiştir.[57] İlkokulda Medresetu'l-Hikme'de, Arapça hocaları dil âlimi Şeyh Abdullah el-Bustâni'ydi.[58] Bu okulda Abduh'la tanışan Şekib Arslân kendisine şiirlerini sunduğunda Abduh'tan olumlu bir görüş almış ve Abduh

---

[50] Şekib Arslan, **Sîre Zâtiyye**, Dâru't-talîa, s.23, 1. baskı, Beyrut; "Arslan" maddesi, **el-Mevsûatu'l-Arabiyye** c.1, s. 889, Suriye Arab Cumhuriyeti, Cumhurbaşkanlığı, Hey'etu'l-mevsûati'l-Arabiyye

[51] Muhammed Kürd Ali, **El-Muâsırûn**, s. 248-249; Şekib Arslan, **Sîre Zâtiyye,** s. 24

[52] Dr. Sâlih Zuhruddîn, **Mevsûatu Ricâlât Min Bilâdi'l-Arab**, s. 295; Şekib Arslan, **Sîre Zâtiyye**, s.24

[53] Dehhân, a.g.e. s. 65

[54] Muhammed Kürd Ali, **El-Muâsırûn**, s. 248-249

[55]**Mevsûatu A'lâmi'l-Fikri'l-İslâmi**, s. 505, Kahire, 2004; **EI New Edition** vol.9, fasc.151-152, s. 248; **Muslim World Review** 7, no.2, 1987 Leicester, s. 62; A. Pelitteri, **Annali**, vol 46, sayı 4, s.66-80, Napoli, 1987; **GAL**, Carl Brockelmann, sup. III, s. 394, Leiden, 1942

[56] Ârif en-Nekdî, **Mecelletu Mecmai'l-İlmiyyi'l-Arabî**, 22/s. 2, s. 88, Ârâun ve enbâun, Dımeşk, 1947; Riyad Zeki Kasım, **Mevsûatu A'lâmu'l-Ulemâi ve Udebâi'l-Arabil Muslimîn**, , c.1, s. 445, Beyrut 2004; Abdulganî el-Itrî, **A'lâm ve Mubdiûn**, s.105, Dâru'l-beşâir, Dımeşk, 1995; Ziriklî, a.g.e. s.173; **el-Mevsûatu'l-Arabiyye** c.1, s. 889; Ömer Rızâ Kehhâle, a.g.e. c.3, s. 304; Hannâ Fâhûrî, a.g.e. s. 309.

[57]Nadine Picadou, **Encyclopedia of İslam III**, fasc. III, s. 171, Leiden, 2007

[58] 1854-1930 tarihleri arasında yaşamış Lübnanlı Mârûnî asıllı dil âlimi ve sözlük yazarıdır. Bkz. Abdullah b. Mihail e-Bustânî, **el-Bustân: Mu'cem Lugavî Mutavvel**, Mektebetu Lübnân, Beyrut, 1992

onun büyük bir şair olacağını söylemiştir.[59] Fransızcada[60]; Şeyh Şâkir Avn ve Türkçede Abdusselâm Bey et-Türkî hocalarıydı.[61]

Medresetu's-Sultâniyye'den sonra Şam'a geçen Şekib Arslân burada Müftî Şeyh Muhammed el-Menînî'nin[62] derslerine katıldı. Kadim Arap kültürünü diriltmeyi amaçlayan yenilikçi hareketlerden etkilendi. Câhiz[63] ve İbn Mukaffa'[64] okudu. Üslûb açısından İbn Haldûn[65] ve Bediüzzamân el-Hemedânî'den[66] etkilendi.[67]

C) Ziyaretleri

Eğitim hayatının ardından Şekib Arslân ilk defa 21 yaşında 1890'da Mısır'a[68]gitmiş ve 7 ay İskenderiye'de kalmıştır.[69] Burada dönemin tanınmış ve uyanış döneminin önde gelen isimleriyle bir araya gelmiştir. Bu kişiler; Muhammed

[59] Rafael Batî, **A'lâmu'n-Nahdati'l-Hadîse**, c.3, sene 2, sayı 4, s. 566, 1947
[60] Cleveland, a.g.e. s. 40
[61] Dr. Sâlih Zuhruddin, **Mevsûatu Ricâlât Min Bilâdi'l-Arab**, s.295
[62] Bkz. Bahaeddin Muhammed b. Hüseyin b. Abdussamed Amilî, 1622, **el-Keşkul**, şrh. Şeyh Muhammed el-Menînî, thk. Tahir Ahmed Zavi, Dâru ihyâi'l-kutubi'l-Arabiyye, Kahire, t.y.; Şerabâsî, **Dâiyetu'l-Arûbe ve'l-İslâm**, s. 25
[63] 781-869 yılları arasında yaşamış Arap yazar. 200 civarında eser yazmış üretken bir yazardır. Basra kökenlidir. Bkz. Ahmed Muhammed Havfî, **el-Câhiz**, Dâru'l-maârif, Kahire, 1980
[64] 756'da vefat etmiş fars asıllı yazar, düşünür ve çevirmen. Basra'da yerleşik Gur kökenli olduğu düşünülüyor. Bkz. Hannâ Fâhûrî, **İbnu'l-Mukaffa'**, Dâru'l-maârif, Kahire, 1957
[65] 1332-1406 yılları arasında yaşamış Arap tarihçi ve yazar. Mukaddime adlı eseriyle ünlüdür. Bkz. Yuhanna Kumeyr, **İbn Haldun**, Dâru'l-maşrik, Beyrut, 1986
[66] 1008 tarihinde vefat etmiş şair ve yazar. Arap edebiyatında makale türünün ilk örneklerini kaleme almıştır. Bkz. Mârûn Abbûd, **Bedîüzzamân el-Hemedânî**, Dâru'l-maârif, Kahire, 1980
[67] Abdurrahîm el-Kettânî, Abdulazîz Bağdâd, **El-Mufîd fî Terâcimi'ş-Şuarâ ve'l-Udebâ vel Ulemâ ve'l-Fukahâ**, Dâru's-sekâfe, s.182, 2000
[68] Edhem Âl Cundî, **A'lâmu'l-Edeb ve'l-Fenn**, Cüz 2, Matbaatu'l-ittihâd, 1958
[69] Dehhân, a.g.e. s. 70

Abduh, Sa'd Zağlûl[70], Hafnî Nâsif, Ahmed Zekî[71], Dr. Yakûb Sarrûf[72], Emîr Ömer Tosun[73], Şeyh Ali Yusuf[74], Reşid Rıza[7576] ve diğerleridir.[77]

1892 tarihinde Paris'e gitmiş ve burada şair Ahmed Şevkî'yle görüşmüştür. Aynı yıl Cemâleddîn Afgânî'yle[78] İstanbul'da bir araya gelmiştir. Şekib Arslân bu reformcu isimlerden siyasi ve düşünsel yaşamında etkilenmiştir. 1900 tarihinde Paris'e gitmek istemiş ancak, Abdulhamid döneminde yurtdışı seyahatleri izne tabi olduğu için çıkamamıştır[79] 1911'de Libya'da İtalyan işgaline karşı savaşa katıldı. 1913 yılında Havrân temsilcisi olarak Meclis-i Mebûsân'a girdi.[80] 1917'de İstanbul'a taşındı.[81] Alman hükümetinin davetiyle Hamburg, Frankfurt, Köln, Münih gibi şehirlere gitti.[82] 1918'e, savaşın sonuna kadar bu görevinde kaldı. 1913'te Medine'de Medresetu'l-Funûn'un kuruluşu için Osmanlı hükümeti tarafından görevlendirildi.[83] Savaşın bitişiyle birlikte Suriye'ye girişi yasaklandı ve sürgüne gönderildi.[84]

---

[70] 1857-1927 yılları arasında yaşamış Mısırlı devlet adamı. İngiltere'yi 1922'de Mısır'a bağımsızlık vermeye zorlayan milliyetçi hareketin içinde yer aldı. 1924'te kısa süreliğine başbakanlık da yapmıştır. Bkz. Necîb Tevfîk, **ez-Zaîm el-Hâlid Sa'd Zağlûl Paşa: Edvâu Cedîde Alâ Siretuhu ve Cihâduhu**, Mektebetu'l-adab, Kahire, 1996

[71] 1867-1934 yılları arasında yaşamış Arap filoloğu, uzun süre Mısır kabinesinin sekreterliğini yapmış devlet adamı. Arap milliyetçiliğinin şeyhi olarak tanınmıştır. Bkz. Anwar al Gendi, **Ahmed Zekî El-Mulakkab bi Şeyhu'l-Urûbeh, Hayâtuhu, Ârauhu ve Âsâruhu**, Ministry of Culture and National Guidance, Kahire, 2009

[72] 1857-1927 yılları arasında yaşamış Lübnan asıllı hıristiyan yazar, el-Muktetaf dergisinin yayıncısı. Bkz. İsa Mihail Saba, **Yakûb Sarrûf**, Dâru'l-maârif, Kahire, 1980

[73] 1872-1944 yılları arasında yaşamış Mısır valisi Muhammed Said Paşa'nın oğlu. Mısırlı devlet adamı. Bkz. Vikipedi, **Emîr Ömer Tosun**.

[74] 1863-1913 yılları arasında yaşamış Mısırlı gazeteci ve yazar. Bkz. Vikipedi, **Şeyh Ali Yusuf.**

[75] 1865 (Suriye doğumlu)-1935 (Mısır'da vefat etmiş) yılları arasında yaşamış etkili din âlimidir. Muhammed Abduh'un en yakın takipçisidir. 20 yy. İslamcılarını etkileyen radikal ve reformist yorumlarıyla tanındı. Bkz. Özgür Kavak, **Reşid Rıza'nın Hayatı ve Eserleri**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2007

[76]**Mevsûatu A'lâmi'l-Ulemâi ve'l-Udebâi'l-Arabi'l-Muslimîn**, c.1, s. 445, Beyrut, 2004, isam 141531.

[77] Dr. Sâlih Zuhruddin, **Mevsûatu Ricâlât Min Bilâdi'l-Arab**. s. 295

[78] 1838-1897 yılları arasında yaşamış Afganistan kökenli Müslüman siyaset adamı, aktivist ve gazeteci. 19 yy. Müslüman modernizminin en önemli temsilcilerinden biridir. Bkz. Abdurrahman Rafiî, **Cemâleddin Afgânî, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî**, Kahire, t.y.

[79] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s. 83

[80] Târık el-Hamdânî, **Mevsûatu Beyti'l-Hikme li A'lâmi'l-Arab fi'l-Karni't-Tâsi' aşera ve'l-Işrîn**, c.1, s. 241, Bağdat, 2000, isam 89183; Dehhân, a.g.e. s. 73

[81] Dehhân, a.g.e. s. 78

[82] Dehhân, a.g.e. s. 79

[83] Abdurrahîm el-Kettânî, Abdulazîz Bağdâd**, El-Mufîd fi Terâcim**, s.182-183.

[84]Nadine Picadou, **EI, Three**, s. 171

Savaş sonrasında Lübnan'ı terk edip Suriye'ye yakınlığı dolayısıyla Mersin'e yerleşti.[85] Daha sonra Berlin'e yerleşti. 1921'de Cenevre'de Suriye-Filistin kongresine katıldı. 1926'da ailesi de İsviçre'ye geldi.[86]

1925'ten 1946'ya kadar kalacağı Cenevre'ye yerleşti.[87] 1927'de A.B.D.'ye gitti ve göç eden Arapların sorunlarının ele alındığı kongreye katıldı.[88] Bu ziyaretinde Cemal Paşa'yı[89] desteklemekle suçlandı ve o da reddetti.[90] Ardından Rusya'ya komünist devrimin 10. yılı kutlamalarına davet edildi. 1929'da kutsal toprakları ziyaret etmek üzere bir seyahate çıktı. Bu ziyaretinin durak noktaları; Lozan, Napoli, Port Said, annesiyle görüştüğü Süveyş kanalı ve nihayetinde Cidde'ydi.[91] Aynı zamanda hac yolculuğunun tüm ayrıntılarını *İrtisâmâtu'l-litâf fî hâtıri'l-hacci ilâ akdesi'l-metâf* adlı kitabında yazmıştır.[92]1934'te İmam Yahya ile Suud kralı arasındaki savaşa arabulucu olarak gitti. Kralla iyi ilişkiler kurdu. Bu dönemde Libya'nın durumunu görüşmek üzere İhsân el-Câbirî'yle[93] beraber Mussolini'yle (ö.1945) yapılan bir görüşmeye katıldı.[94] 1930 yazında Endülüs ziyaretine çıktı.[95] Ziyaretinden sonra *el-hulelu's-sundusiyye fi'l-ahbâr ve'l-âsâri'l-Endulusiyye* adlı eserini yazmıştır.[96] Bu eserinde coğrafya ve tarih üzerinde durmuştur. Ardından *Hulâsatu târihi'l-Endülüs*'ü kaleme almış, başlıklar halinde Endülüs'ün fethinden başlayarak, bölge tarihini son savaşlara kadar özetlemiştir.[97] 1931'de Mağrib'e gitti. Bu ziyareti *Ziyaretu'l-Emîr Şekîb Arslân li'l-Mağrib* adıyla Muhammed b. Azzûz Hakîm tarafından kaleme alınmıştır.

---

[85] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s. 90
[86] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s. 94
[87] Dehhân, a.g.e. s. 87
[88] Kehhâle, a.g.e. s. 305
[89] 1872-1922 yılları arasında yaşamış İttihad ve Terakki'nin üç liderinden biridir. 1. Dünya savaşından Filistin cephesi komutanıydı. Bkz. Nevzat Artuç, **Cemal Paşa Askeri ve Siyasi Hayatı**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2008
[90] Dehhân, a.g.e. s. 89; Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, s. 97
[91] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s. 99
[92] Şekib Arslan, **El-İrtisâmât**
[93] 1879-1980 yılları arasında yaşamış Suriyeli gazeteci ve yazar, Şekib Arslan'la birlikte La Nation Arabe'yi çıkardı. Bkz. Vikipedi, **İhsân el-Câbirî**.
[94] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s. 101
[95] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s. 100
[96] Şekib Arslan, **El-Hulelu's-Sundûsiyye fi'l-Ahbâr ve'l-Âsâri'l-Endulusiyye**, Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut, 1. baskı, 1997
[97] Şekib Arslan, **Hulâsatu Târihi'l-Endulus**, Menşurâtu dâri mektebeti'l-hayât, Beyrut, 1983

Sürgünde olduğu yıllarda 1930-38 tarihleri arasında anti-emperyalist çizgide yayın yapan *La Nation Arabe*'yi çıkardı.[98]1937'de Suriye'ye gitti, ardından 1939'da 4 ay kalacağı Mısır ziyaretine çıktı.[99] Şekib Arslân aktif olduğu dönemlerde birçok yeri gezdi. Gezdiği yerler şöyle sıralanabilir: Suriye'nin kuzeyi ve güneyi, Mısır, İstanbul, Trablusgarp, hac için gittiği kutsal topraklar, Yemen, Avrupa'da; Fransa, Almanya, Londra, Balkan ülkeleri, Yugoslavya, İspanya'da; Barcelona, Sirakosa, Merrit, Toledo, Cordoba, Granada, Rande, Malaga, Mürsiye, Valensiya ve Mayorka ve Fas'ta da Tanca'ya gitti. İsviçre'de Lozan ve Cenevre; ardından Kuzey Amerika'ya seyahat etmiştir.[100]

Şekib Arslân 1946 Ekim sonlarında vatanına dönmüştür.[101]

1-Vefatı

Arslân 1946'da II. Dünya savaşının bitmesinin ardından Suriye'de ve Lübnan'da Fransız sömürge yönetiminin kalkmasıyla birlikte vatanına dönmüştür. Son günlerinde Abdullah el-Meşnûk anılarını yazmasını istemişse de hastalığı ilerlemiş, yazamaz ve konuşamaz olmuştur. 9 Aralık 1946'da vefat etmiştir.[102]

D) Ailesi Ve Nesebi

Lübnan'da yaşayan bir Dürzi aileden gelen Şekib Arslân'ın nesebi tam olarak şöyledir: Şekib b. Hammûd b. Hasan b. Yunus b. Fahruddin b. Haydar b. Süleyman b. Fahruddin b. Yahya b. Muzhic b. Muhammed b. Ahmed b. Halil b. Mufrih b. Yahya'dır. Neseb Emir Arslân'a (ö.h.171) ulaşır. Emir Arslân'dan da Tenûhî lakaplı Emir Münzir'e[103] ve Ebu Kâbûs lakabıyla meşhur Melik Nu'mân'a ulaşır. Melik Nu'mân, şair Nâbiğa (ö.604) tarafından övülmüştür.[104]

---

[98] Muhammed Kürd Ali, **El-Muâsırûn**, s. 249
[99] Dehhân, a.g.e. s. 95
[100] Ârif en-Nekdî, **Mecelletu Mecmai'l-İlmiyyi'l-Arabî**, sayı 2, s. 91, Dımeşk, 1947; **el-Mevsûatu'l-Arabiyye**, s. 590; Ziriklî, **A'lâm**, s. 174
[101] Şerabâsi, **Dâiyetu'l-Arûbe ve'l-İslâm**, s. 47
[102] Şerabâsî **Emîru'l-Beyân**, c.1, s. 116
[103] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyan**, c.1, s. 67-68,
[104] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s. 70-71

Nesebi yukarıda belirtilen bu Dürzi[105] aile Lübnan dağlarında yerleşikti.[106]Aynı zamanda kaynakların belirttiğine göre Arap kökenliydiler.[107] Şekib Arslân'ın babası Emir Hammûd b. Emir Hasan b. Emir Yunus b. Emir Fahruddin el-Arslânî'dir.[108]Şuveyfât'ta nahiye müdürlüğü yapmış ve Türkçe öğrenmiştir.[109] Annesi de uzun yaşamış Çerkes kökenli bir hanımefendiydi.[110] Bu evlilikten dört çocukları olmuştur: Nesib, Şekib, Hasan, Ahmed Adil. Nesib ve Şekib şairdiler. Emir Adil Arslân da şair ve elçiydi.[111] Şekib Arslân 1916 yılında el-Has Hatuğu adlı Çerkeslerin ileri gelen ailelerinden birine mensub eşi Selime binti el-Hasbey'le evlenmiştir. Bu evlilikten oğulları Galib Muhammed (Şekib Arslân'ın künyesi Ebû Galib'ti), kızları Mey ve Nazime adlı çocukları dünyaya gelmiştir.[112]

Şekib Arslân ailesinin köklerinin ehli beyte dayandığını iddia eder ve nesebiyle övünürdü.[113] Arslânîler olarak bilinen ve Ebû Kâbûs lakabıyla meşhur Münzir b. Numân'a ulaşan bu aile İslam'dan sonra Emevîlerin ilk dönemlerinde Şam'a yerleşmiştir[114] ve dedeleri olan Avn, sahabiden Hâlid b. Velîd (r.a.) (ö.642) ve Ubeyde b. Cerrâh (r.a.) (ö.638) komutasında Şam'ın fethine katılmışlardır. Arslân ailesi bu tarihi şerefle övünürdü.[115] [116]

---

[105] Dürzilik inancı 996-1021 yılları arasında tahtta olan Fâtımî halifesi el-Hakîm zamanına kadar uzanır. İsmailiyye ile iç içe olan bu inanç her ne kadar davetçilerinden biri olan Derezî ile şöhret bulmuşsa da bu inançta Hakîm'in ulûhiyeti, Allah'ın birliği ve bilinmezliği ve geçici gaybubetteki Mehdî'nin dönüşüne inanmak esastır. Mustafa Öz, **DİA**, "Dürziler" maddesi, c.10, s.39; William L. Cleveland, **Batıya Karşı İslam, Şekib Arslan'ın Mücadelesi**, s. 34

[106]**EI, Three**, fasc. III, s.171

[107] Târık el-Hamdânî, **Mevsûatu Beyti'l-Hikme Li A'lâmi'l-Arab fi'l-Karneyi't-Tâsi' Aşera ve'l-Işrîn,** 1. cüz, Bağdat, 2000

[108] Emir Şekib Arslan, **İttihatçı Bir Arap Aydınının Anıları, Arapların Gözüyle Osmanlı**, Çev. Halit Özkan, Klasik Yayınları, İstanbul, 2005

[109] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s. 75-74

[110] Abdulganî el-Itrî, **A'lâm ve Mubdiûn**, s. 105

[111] Dehhân, a.g.e. s. 62-63

[112] Şerbasî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s. 126-127

[113] Abdurrahmân el-Kettânî, Abdulazîz Bağdâd, **El-Mufîd fî Terâcim**, s.182-183

[114] Muhammed Kürd Ali, **El-Muâsırûn**, s.248

[115] Abdulganî el-Itrî, **A'lâm ve Mubdiûn**, s.105, Dâru'l-Beşâir, Dımeşk, 1999

[116] Aile'nin İslam öncesi ve İslam dönemindeki tarihçesine baktığımızda Câhiliye döneminde Hîre emîri olduklarını görürüz. (Ziriklî, **A'lâm** s.173) Yukarıda da adı geçen Avn bu dönemde Irak'tan Şam'a geçmiştir. İslam fetihleri sırasında Hâlid b. Velîd (r.a.) ve Ubeyde b. Cerrâh (r.a.) komutasında beraberinde oğlu Emîr Mesud'la 1500 kişilik bir kuvvetle Yermük savaşına katılmış ve Kınnesrîn olayında da şehid düşmüştür. (Dehhân, a.g.e. s.58-59) Onun oğlu Münzir "et-Tenûhî" birçok savaşta bulunmuştur. Ardından gelen Emîr Berekât, Zap nehri olayında son Emevî halifesi Mervân b. Muhammed'e yenilmiştir. O sıralarda aile Şam ve Halep arasında bulunan Mîre'de bulunuyordu. Ardından Emîr Arslân, Abbâsî halifesi Ebû Câfer el-Mansûr'un emriyle kardeşi Münzir'le birlikte Mîre'den Lübnan'a geçmiştir. (Dehhân, a.g.e. s.60-61)

E) Edebî Kişiliği

1-İmâmu'l-Muteressilîn Lakabıyla Şekib Arslân

Seçkin bir edebi yönü bulunan Şekib Arslân, çocukluğundan beri edebiyata ilgili olmuş ve ilk divanını 1887'de[117] yayınlamıştır. Ancak daha sonraları şiiri bırakıp akıcı, kafiyesiz ve secisiz yazma kabiliyeti olan "Teressüle"[118] yönelmiştir.[119] "İmâmu'l-muteressilîn" olarak Şekib Arslân, lafzi süslemelerden uzak, secisiz yazıyordu. Seciye ancak gerekli gördüğü yerlerde başvuruyordu. Kolay ve birbirleriyle bağlantılı cümleler kuruyordu. İstiare ve kinayelere yer vermiyordu. Garib kelimelerden uzak durup akıcı yazıyordu.[120]

Edebî üslup olarak nesirde İbn Mukaffa'dan (d.756) ve Ebû Bekir Harezmî'den[121] etkilenmiştir.[122] İbn Haldûn'dan (ö.1406) ifadelerin belâgatini almıştır. Tarih yazıcılığında da Ahmed Şidyâk'tan etkilenmiştir. Kısa cümlelerle açık yazmış ve ibareleri uyumlu olmuştur. Kur'an-ı Kerim üslûbuna yakın cümleler kurardı. Onun, eserlerinde teressüle yer verdiğini söyleyen Reşid Rıza kendisine "Emîru'l-beyân" ünvânıyla ilk hitap eden kimsedir. el-Bustânî'den eski edebiyat sevgisini almıştı. 1935'te ikinci divanı yayınlanmış, Halil Mutran[123] mukaddime yazmıştır. Divanında Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid'e methiye yazmıştır ve mersiyelere yer vermiştir.[124] 17 yaşındayken Mısır'da yayınlanan el-Ehrâm gazetesine yazılar yazmıştır.[125] Bu yazılarında açık bir üslûb kullanan şair, yer yer halk Arapçasına yakın bir anlatım tarzı benimsemiştir.[126]

H.141 tarihinde Arslânîler Teym vadisine yerleşmişlerdir. Burada bulundukları sırada Halife el-Mehdî Şam'a geldiğinde (Mevsûatu'l-Arabiyye "Arslân" maddesi s.888) Emîr Arslân ve kardeşi Münzir onu Mizze köyünde karşılamaya gitmişlerdir. Bu ziyarette beraber Beyti'l-Makdis'e gitmişler ve ardından vatanlarına dönmüşlerdir. Haçlı seferleri olduğu zaman Arslân ailesi yararlılıklar göstermiştir. Osmanlı döneminde Kıbrıs ve Lübnan dolaylarındaki savaşlara katılmışlardır.

[117] Dehhân, a.g.e. s. 109

[118] Aslen edebi mektup yazma sanatına denir. Yazana da müteressil denir. İsmail Durmuş, **DİA**, "Mektup" maddesi, c.29, s.15

[119] Edhem Âl Cundî, **A'lâmu'l-Edeb ve'l-Fenn**, c.2, s. 365

[120] Şerabasî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s.171

[121] H. 403'te vefat etmiş ünlü fakihtir.

[122] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c. 1, s. 136

[123] 1872-1949 yılları arasında yaşamış Suriyeli Arap şair ve gazeteci. Bkz. Michael Djaha, **Halil Mutrân, Bâkûretu't-Tecdîdi fi'ş-Şi'ri'l-Arabiyyi'l-Hadîs**, Dâru'l-mesîre, Beyrut, 1981

[124] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, s. 138, 140, 150, 171, 176, 191, 233, 270, 294, 305

[125] Muhammed Kürd Ali, **El-Muâsırûn**, s. 249; Dehhân, a.g.e. s. 121

[126] Şerabâsî, **Dâiyetu'l-Arûbe ve'l-İslâm**, s. 252

2- Emîru'l-Beyân Lakabıyla Şekib Arslân

Şekib Arslân yazıdaki akıcı ve güzel üslûbundan dolayı "Emîru'l-beyân" lakabını almıştı.[127]Arslânî ailesi emir lakabıyla anılıyordu. İşte Şekib Arslân'a da edebiyatçılar bu ünvandan mülhem "Emiru'l-beyân" demeye başlamışlardı. İlk defa bu lakabı Reşid Rıza'nın 1924 tarihli bir mektubunda kullandığı görülmektedir. Yine Ahmed Zeki Paşa'nın 1926'da Şura'da yayınlanan bir makalede bu lakapla kendisini andığı kaynaklarda yer almaktadır.[128] Şekib Arslân'ın hac hatıralarını içeren *İrtisamat* adlı eserine Reşid Rıza yazdığı takdimde "bu lakabı ümmet taktı" demiştir. Böylece Şekib Arslân gazete ve dergilerde çıkan yazılarında bu lakapla anıldı. Diğer lakapları şöyledir: "Katibu'ş-şarki'l-ekber", "Edibu'ş-şarki'l-ekber", "Emiru'l-kuttâbi'l-Arab", "Edibu'l-asr" ve "Huccetu'l-İslam".[129] Bu açık üslûbundan dolayı aynı zamanda "İmâmu'l-muteressilîn" olarak da adlandırılmıştır.[130]

Şekib Arslân'ın nesir yanında şiirleri de beğeniliyordu, ilk gençlik döneminde yazdığı şiirleri *Bâkûre* adıyla yayınlanmıştı. Daha sonraki şiirlerini de divanında toplamıştır. Vatan sevgisi şiirlerine de yansımıştır.[131] Edebi gücünün altında akli kudreti yatıyordu.[132] Üslûbu açık, zihni berrak, misallerinde ince bir yetenek sahibiydi. Ahengli bir edebi üslûbu sahibidir.[133]

3- Eserlerindeki Üslûbuna Genel Bir Bakış

Şekib Arslân'ın eserlerine ve çalışmalarına gelince; İbn Mukaffa'a ait *ed-Durretu'l-yetîme*'yi tashih edip mukaddime eklemiş, Ebî İshâk İbrâhîm Sâbî'ye (ö.994) ait *Muhtâr min resâili Ebî İshâk*'a talik ve yazarın hayatını eklemiştir.

---

[127] Târık el-Hemdâni, **Mevsûatu Beyti'l-Hikme** c.1, s. 240-241; W.L.Cleveland, **The EI**, New Edition, Vol IX, Fasc. 151-152, s.248, Leiden, 1995
[128] Şerabasî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s.232
[129] Şerabasî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s.232
[130]Dr. Abdulkerîm Osmân, **Meâlimu's-Sekâfeti'l-İslâmiyye**, s. 472, Halil Mutrân tarafından. Muessesetu'r-risâle, Beyrut, 1984
[131] Ârif en-Nekdî, **Mecelletu Mecmai'l-İlmiyyi'l-Arabî**, sayı 2, s. 93
[132]**Mecelletu'z-Zeytûniyye**, c.9, cüz 1, s. 26, Tunus, 1953
[133] Ahmed Muhtâr Vezîr, **Mecelletu'z-Zeytûniyye**, c.9, cüz 2, s. 80, Tunus, 1955; Hannâ Fâhûrî, a.g.e. s. 309

Tercüme olarak da; *Rivâyetu âhiri Benî Serrâc*'ı François Rene de Chateaubriand'dan çevirmiştir. Lothrop Stoddard'a ait *Hâzıru âlemi'l- İslâmî*'ye notlar eklemiştir. Şekib Arslân Jean Jacque Pruson'un eserini *Anatole France fi mebâzilih* adıyla tercüme etmiştir.[134]

Şairin, *Bâkûre, Divân ve Mehâsinu'l-mesâî fî menâkıbi'l-Evzâî* de diğer çalışmaları arasında zikredilir.[135] Hıttin köyünü ziyaretinden sonra yazdığı şiirde olduğu gibi divanında mersiye, medih, tarihi şahsiyet ve olaylarla ilgili şiirler bulunmaktadır.[136] Ayrıca *Bâkûre* adlı divanında halifeyi övmesi o dönemde hilafete olan bağlılığını göstermektedir.[137] Şiirden sonra Muhammed Abduh tarafından nesre yönlendirilmiş, geniş bilgisiyle makaleler yazmış, ilmi, coğrafi, tarihi, siyasi ve edebi eserler kaleme almıştır. Bunun yanında 1781 mektup yazmıştır. Makalelerinin sayısı da 176'yı bulmuştur.[138]

Arap milliyetçilerinin ve İslamcıların savaş dönemindeki sesi olan *La Nation Arabe* Avrupa'da Fransızca yayınlanıyordu. Anti-emperyalist yayın çizgisi nedeniyle Mağribli, Bosnalı Müslümanlar ve Avrupalı sosyalistler tarafından takip ediliyordu. Ayrıca eski Osmanlı ve Arap entelektüellerine hitap ediyordu.[139] Dergiyi çıkarırken yanında arkadaşı İhsân el-Câbirî de vardı.[140]

Şekib Arslân'ın belli başlı çalışmalarına baktığımızda en çok şöhret bulmuş eserlerinden biri olan *el-hulelu's-sundûsiyye*'yi görürüz.[141] Bu eserinde coğrafi ve tarihi bir anlatımı olduğu, eski kaynaklardan yararlandığı göze çarpmaktadır. Yâkût

[134] Rafâel Batî, **A'lâmu'n-Nahdati'l-Hadîse**, , c.3, sene 2, sayı 4, s. 566-574, 1947
[135] **GAL,** Carl Brockelmann, Sup III, Leiden, 1942
[136] Dehhân, a.g.e. s. 144
[137] Dehhân, a.g.e. s. 112
[138] Dr. Cebrâil Cubur, **Ebhâs-Emîr Şekîb Arslân bi Munâsebeti Murûri Seb'a Senevât Alâ Vefâtihi**, c.1, sene 7, 1954; Dr. Abdulkerîm Osmân, **Meâlimu's-Sekâfeti'l-İslâmiyye**, Muessesetu'r-risâle, s. 472, Beyrut, 1984
[139] Raja Adal, **La Nation Arabe, Contents and İndex**, s.1, İslamic Area Studies, Tokyo, Japan, 2002
[140] Enver el-Cundî, **Terâcimu A'lâmi'l-Muâsırîn fi'l-Âlemi'l-İslâmî**, s. 147, Mektebetu encilo Mısriyye, Kahire, 1970
[141] Riyâd Zekî Kâsım, **Mevsûatu A'lâmi'l-Ulemâi ve'l-Udebâi'l-Arabi'l-Muslimîn**, c.1, s. 446, Beyrut, 2004

el-Hamevî'den[142] ve Mesûdî'den[143] Endülüs yarımadasının coğrafi özelliklerini aktarması bunlardandır.[144]

Lothrop Stoddard'a[145] ait *Hâzıru Âlemi'l-İslâmî* (The New World of Islam) adlı esere notlar ve hâşiyeler eklemiştir. Bu eserin 1. ve 2. baskısına mukaddime yazmıştır. Eserin fihristinde Şekib Arslân'ın kaleme aldığı kısımlar gösterilmiştir. Sömürgeci devletler ve İslam bölümü gibi.[146]

Yakın dostlarıyla ilgili anı ve görüşlerini aktardığı eserlerine gelince; *Şevkî ev sadâkatu erbaîne sene'de* şiirler ve anılara yer verilmiştir. Bu eserde İsmail Paşa Sabrî'nin arkadaşı Emin Paşa için yazdığı mersiyeye yer veriliyor.[147] Diğer eseri *Reşîd Rızâ îhâu erbaîne sene*'de hayli geniş içerikli anılar ve şiirler, siyasi olaylarla ilgili görüşler yer almaktadır. Vehhabî'lerin hicazı istilasına bakışlar, Reşid Rıza'nın hilafet kongresiyle ilgili eleştirileri ve mektubu yer alıyor.[148]

Tarih yazıcılığı olarak değerlendirilebilecek eserlerine gelince; *Târîhu Gazavâti'l-Arab fî Fransa ve Svisrâ ve İtalya ve Cezâiri'l-Bahri'l-Mutevassit* adlı eserinde Arapların Fransa, İspanya ve Akdeniz'deki savaşlarını anlatıyor, notlandırarak Fransızca ve İspanyolca isim ve terimleri belirtiyor. Bunlardan bir bölüm olan "Musâ b. Nasir'den sonraki Endülüs valileri" bölümünde şöyle söylemektedir: "Abdulazîz iyi bir valiydi, ondan sonra Eyyûb b. Habîb el-Lahmî geldi." Bu ifadenin dipnnotunda da: "Eyyûb kalesini inşa eden kişidir ki İspanyollar buraya Calatayoud derler" yazar.[149]

Osmanlı tarihini ele aldığı geniş hacimli *Târîhu devleti'l-Osmâniyye*'de Türklerin kökeniyle başlayarak Türklerin İslam'a girişi, Osmanlı'nın kuruluşu ve

---

[142]Suriyeli müslüman ansiklopedi yazarı. Bkz. Abbas Fazıl Sa'dî, **Yâkût el-Hamevî**, Dâru't-talîa, Beyrut, 1992

[143] 896-956 yılları arasında yaşamış Bağdat doğumlu Arap tarihçi, coğrafyacı ve gezgin. Murûcu'z-Zeheb adlı eseriyle tanınır. Bkz. Ali Hüsnü Harputlî, **el-Mes'ûdî**, Dâru'l-maârif, Kahire, 1980

[144] Şekib Arslan, **El-Hulelu's-Sundûsiyye fî Ahbâr ve'l-Âsâri'l-Endulusiyye**, Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 1. Baskı, s. 38, Beyrut, 1997

[145] 1883-1950 yılları arasında yaşamış Amerikalı tarihçi, gazeteci ve siyasal teorisyen. Bkz. Fant, Jr. Gene C., **Stoddard, Lothrop**, American National Biography Online, 2000

[146] Lothrop Stoddard, **Hâzıru Âlemi'l-İslâmî**, Çev. Accâc Nuveyhid, s. 329-331, Mektebetu ve matbaatu İsâ el-Bâbî el-Halebî, Mısır, h.1352.

[147] Şekib Arslan, **Şevkî ev Sadâkatu Erbaîne Sene**, s. 167, Mektebetu İsâ el-Bâbî el-Halebî, Mısır, 1936

[148] Şekib Arslan, **Reşîd Rızâ Îhâu Erbaîne Sene**, Matbaatu ibni Zeydûn, s. 361-367, Dımeşk, 1937

[149] Şekib Arslan, **Târihu Gazavâti'l-Arab fî Fransa ve Svisrâ ve İtalya ve Cezâiri'l-Bahri'l-Mutevassit**, Dâru'l-mektebeti'l-ilmiyye, s. 47, Beyrut, Lübnan t.y.

padişahlar ayrıntılı bir şekilde anlatılıyor. Fatih Sultan Mehmet bölümünde, tahta çıkışı ve İstanbul'un fethine hazırlıklar ele alınıyor.[150]

Hulâsatu târihi'l-Endülüs'te Endülüs tarihi baştan sona kadar ayrıntılı bir şekilde anlatılıyor, dipnotlarda açıklamalara yer veriliyor.[151]

Kendi anılarına gelince; Şekib Arslân, doğumu, eğitimi ve İttihatçılarla olan ilişkilerinin ayrıntılarını kaydettiği eseri *sîre zâtiyye*'dir.[152] Bir diğer şöhret bulan eseri de *limâzâ teahhare'l-Muslimûn ve tekaddeme gayruhum'dur*. Bu eserinde Müslümanların gerileme sebeplerine eğilmiş, bu sebeplerin cehalet, korku ve eksik ilim vb. olduğu kanaâtine varmıştır.[153] H. 142'de vefat etmiş Abdullah b. Mukaffa'a ait *ed-durretu'l-yetîme fi'l-hikemi ve'l-ahlâki ve'l-âdâb* adlı eseri notlandırmış ve tahkik etmiştir. Bu notlandırmada şu örnekte olduğu gibi bir üslûp benimsemiştir: Ferika فرق kelimesinin Hâfe-korktu خاف manasında, olduğunu aktarmıştır.[154] Hac hatıralarını bölümlere ayırarak ayrıntılı bir şekilde yazmıştır. Eserinde Suûdî Arabistan kralıyla görüşmesi ve kralın yüceliğine, kahramanlığına dair bir bölüm bulunmaktadır.[155]

Şekib Arslân'ın edebi kişiliğinin oluşumunda etkili olan şahıslar şöyle sıralanabilir: Seci ve mukaddime yazma yeteneğini İshak es-Sabî'den[156], secisiz yazmayı İbn Mukaffa'a'nın uslubundan almıştır. Ayrıca Arap nesrinin imamı ve tekellüfsüz yazar olarak nitelendirdiği Bedîüzzamân Hemedânî'den etkilenmiştir.[157]

Şekib Arslân kendi edebi kişiliğini şöyle tanımlamaktadır: "yeni bir gelişme, İbn Haldûn ve Kur'an üslûbunun arasında, Arap, Türk, Fransız ve Alman geleneğiyle şekillenmiş bir üslûbtur.[158] Anatole France Fî Mebâzilih adlı eserinde yazarın teressülünden etkilenmiştir.[159] Şekib Arslân'ın nesrinde açık ve kısa cümleler, ibareler arasında ilgi vardır.[160] Halil Mutrân'a göre Şekib Arslân teressülde bir

[150] Şekib Arslan, **Târihu Devleti'l-Osmâniyye**, Dâru İbn Kesîr, s. 85, Dımeşk, 1. baskı, 2001
[151] Şekib Arslan, **Hulâsatu Târihi'l-Endulus**, Dâru mektebeti'l-hayât, s. 49, Beyrut, 1983
[152] Şekib Arslan, **Sîre Zâtiyye**, Dâru't-talîa, Beyrut, 1. baskı, Temmuz 1969
[153] Şekib Arslan, **Limâzâ Teahhare'l-Muslimûn ve Tekaddeme Gayruhum**, Dâru mektebeti'l-hayât, Beyrut
[154] Abdullah İbn Mukaffa', **ed-Durretu'l-Yetîme**, Dâru'l-muktebes, 1. baskı, s.21, Beyrut, 2014
[155] Şekib Arslan, **el-İrtisâmât**, s. 32
[156] Şerabâsî, **Emiru'l-Beyân** c.1, s.134
[157] Şerabâsî, **Emiru'l-Beyân**, c.1, s.137
[158] Şerabâsî, **Emiru'l-Beyân**, c.1, s.138
[159] Şerabâsî, **Emiru'l-Beyân**, c.1, s.141
[160] Şerabâsî, **Emiru'l-Beyân**, c.1, s. 155

dâhidir.[161] Ayrıca Şekib Arslân Kur'an üslûbundan etkilenmiş, ayetlerden ilham alarak yazmıştır. Şu beyitte görüldüğü gibi:

ولَوْ لاَ الجواري المنشآتِ تمدّها

مِنَ اللجّ زجّت في مَفاغِرِ نونِها / 150

Burada "kullanılan yelkenleri açık süzülüp giden gemiler" ifadesi Rahman suresi 24. Ayette geçmektedir.

Şekib Arslân'ın şairliğini etkileyen faktörlere gelince; ailesinin Arap edebiyat mirasına bağlı olması, hocasının Bustânî gibi Arap dil âlimi oluşu ve Arap edebiyatının uyanış döneminde yaşaması bu faktörler arasında sayılabilir. Şekib Arslân edebiyat, dil ve şiir kitaplarını mütâlaa ederdi ve Abbâsî dönemi divanlarını araştırırdı.[162] Şiirde Şekib Arslân'ın lafızları fasih, üslûbu sağlamdır. Aynı zamanda şiirlerinde hayatından izler bulmak mümkündür. Kur'an cümlelerinden izler bulmak da mümkündür.

İrticali şiir söyleyen[163]Şekib Arslân şiirde ve edebiyatta kadim geleneği savunmuştur. Batı tarzı edebiyatı eleştirmiştir.[164]Tarih yazıcılığında da her görüşün tarihçi tarafından mütâlaa edilmesi gerektiğini savunmuştur. Reşid Rıza ve Ahmed Şevki gibi şair ve yazarlarla kelimelerin kullanımıyla alakalı edebi tartışmalara girmiştir.[165]

Dönemindeki şairlerden Mahmud Sami el-Barûdî'yi[166] Muhammed Abduh'un tavsiyesiyle okuyup etkilenmiştir.[167] Şekib Arslân şiirde Sami el-Barûdî'yi imam olarak nitelendirmiştir.[168] Methiye konusunda da kendisi gibi o dönemde şair

[161] Şerabâsî, **Emiru'l-Beyân** c.1, s. 171
[162] Şerabâsî, **Emiru'l-Beyân**, c.1, s.245-246-247
[163] Şerabâsî, **Emiru'l-Beyân**, c.1, s. 263-285-319
[164] Şerabâsî, **Emiru'l-Beyân**, c.1, s.350-352
[165] Şerabâsî, **Emiru'l-Beyân**, c.1, s.395-433-445-451
[166] 1839-1904 yılları arasında yaşamış Mısırlı şair ve devlet adamı. 1882'de kısa süreyle başbakanlık yapmıştır. Rabbu's-Seyf ve'l-Kalem (kılıç ve kalem efendisi) lakabıyla bilinir. Bkz. **Mahmud Sâmî Bârûdî**, Ömer Desukî, Dâru'l-maârif, Kahire, 1981
[167] Dehhân, a.g.e. s. 122-123
[168] Dehhân, a.g.e. s. 124

Ahmed Şevki de Abdülhamid'i methetmiştir. Şekib Arslân Şevki'nin şiirlerini incilere benzetmiştir.[169] Aynı zamanda Abdullah Fikrî, Şekib Arslân'ın şiirlerini ve soyunu övmüştür.[170]

Şekib Arslân'ın çağdaşı Ahmed Şevki'nin *Şevkiyyât* adlı bir divanı bulunmaktadır. Bu divanda Ahmed Şevki, Şekib Arslân'da görüldüğü üzere Osmanlılara ve Türklere geniş yer ayırmış, önem vermiştir. Osmanlı devletinin yıkılış döneminde ve Arap edebiyatının uyanış döneminde yaşamış bu iki şairin Osmanlı padişahına ve Türklere methiyeler yazmaları dönemin zor koşullarında birlik ve beraberlik fikrinin yaygın olduğunu göstermektedir. *Şevkiyyât*'ta Türklere dair bölümler şöyle sıralanabilir: Osmanlı Kadını, Boğaz Köprüsü, İstanbul'un köpekleri, Balkan Ziyareti, Boğaz ve Göksu, Yeni Endülüs (Edirne'nin Düşüşü), Mustafa Kemal'e övgü, Ankara'nın başkent olması.[171]

Şekib Arslân'ın etkilendiği bir diğer şair olan Mahmud Sami el-Barûdî de bir divan kaleme almıştır. Bu divanda çeşitli konular işlenmiş, kâfiyeler harflere göre sıralanmıştır. Divanda Şekib Arslân'da olduğu gibi hayattan izler ve yaşanmış ayrıntılara dair şiirler görmek mümkündür. "Oğlunu tebrik etmesi, Gize'de geçen zaman, Abdullah Fikrî'ye mersiye, hidiv olan Abbas Hilmi'yi kutlama, Harbiye nezaretinden istifa ettikten sonra bazı bakanları zemmetmesi", gibi.[172]

4-Türklerle İlgili Methiyelerdeki Üslûbuna Örnekler

Misallerde görüleceği üzere Şekib Arslân Arap ve Türk milletlerinin birliğine samimi bir şekilde inanmaktadır. Türklerin İslamiyetin ve Arap milletinin hamisi olduğunu zamanın zor şartlarında beraber mücadele ettiklerini şiirleriyle anlatmaktadır. Onun şiirindeki edebi ve dini motiflere verdiğimiz bu örnekler Şekib Arslân'ın Arap milletinin köklü geleneğini unutmadığını ve 1. Dünya savaşı, Balkan ve Trablusgarp savaşlarında olduğu gibi beraberce mücadele azminde olmaları gerektiğini vurgulamaktadır.

---

[169] Dehhân, a.g.e. s.129
[170] Dehhân, a.g.e. s.132
[171] Ahmed Şevki, **Şevkiyyât**, 1.baskı, Dâru'l-ceyl, c.1-2, s.193-203-206-172-180-185-236-265-281, Beyrut, 1995
[172] Mahmud Sami el-Bârûdî, **Divânu Reisi'l-Vuzerâi Mahmûd Samî el-Bârûdî**, Dâru'l-ceyl, s. 27-29-36-217-510, Beyrut, 1995

Şiirlerinde Arap topraklarıyla Türk toprakları kardeş olmuşlardır, örneğin Edirne Mekke'ye ve Meriç nehri de zemzem suyuna benzetilmiştir. Aynı zamanda dönemin sultanı II. Abdülhamid'i övdüğü methiyede Şekib Arslân'ın halife sevgisini örf ve şeriata dayandırması, hilafete bağlılığının dini motivasyonlardan kaynaklandığını bizlere göstermektedir.

Aşağıdaki beyitte Osmanoğullarının atası Osman Bey için Arap milletinin hamisi nitelemesini kullanan Arslân atası "Kahtan'ı unutmadan" sözüyle iki millet arasında bir denge ve uyum olduğuna işaret etmektedir.

1-Milletimin hamisi Osman'la övünürüm ve ben
Yücelik ve onur bakımından soyum Kahtân'ı ve babamı unutmadan./192

مجدي بعثمانَ حامي ملتي وأنا

لم أنسَ قحطانَ أصلي في الورى وأبي / 192

Yine bu beyitte şehitliğin aynı soydan gelmeyen iki millet için yeterli olduğu vurgulanmaktadır.

2-Aramızdaki neseb birliği için şehadet kelimesi yeterlidir.
Her ne kadar aynı soydan gelmesek de…/191

كَفَى الشهادةُ فيما بيننا نَسَباً

إنْ لم تكنْ جَمَعَتْنا وحْدَةُ النسبِ / 191

Burada "karamsarlık elbisesi" ifadesiyle bir teşbih yapılmış olup karamsarlığın bir elbise gibi sarıp sarmaladığı anlatılmaya çalışılmıştır.

3-Geldi ve karamsarlık elbisesini bir kenara attı
Kainatın hükümranının kabirlerde olanları yeniden diriltmesi gibi/85

أتَتْ وحِجابُ اليأسِ قَدْ حالَ دونَها

كما ينشرُ الديّانُ مَنْ سَكَنَ القُبْرا / 85

Bu beyitte Edirne ve Mekke şehirleri kardeş şehirler olarak nitelenmiş Meriç nehri de zemzem suyuna benzetilmiştir.

4-Edirne! Artık bizim için Mekke'den sonra gelir
Meriç suyu da bugün zemzeme benziyor./76

أدْرَنَةٌ صارَتْ عندنا تِلوَ مكَّة

وماء المريج اليومَ أشْبَه زَمْزَما / 76

İki milletin bir ümmet oldukları ve bu birliğin inanca dayalı olduğu anlatılmaktadır.
5-Türk ve Arap tek ümmet, asla yok olmaz
Bembeyaz tevhid ehli asla bölünmez/72

وليس يُزالُ العُرْبُ والتركُ أمةً

حنيفيةٌ بيضاءَ لن تتقسّما / 72

Burada savaş şartlarındaki birlik ve kardeşlik duygusu ön plandadır.
6-Hepimiz Arap ve Türk, kardeşiz
Onlara karşı ve onlara doğru ilerleme arzusundayız/71

وأنّا جميعُ العُرْبِ والتركِ إخوةٌ

عليهمْ إليهم يبتغون تَقَدّما / 71

Burada "zafer" kelimesi teşhis sanatıyla beraber kullanılmış olup niyeti halis olan ordunun yanında konakladığı söylenmek istenmiştir.
7-Bir ordu ki niyetler halis olunca görürsün
Nerede konuşlansa zafer de yanı başına konaklar/65

خَميسٌ إذا النيّاتُ صحَّتْ رأيته
يخيّم معه نَصْرُه حيث خيَّما / 65

Bu beyitte vatan kavramı “ana” kelimesiyle bir anneye benzetilmiştir.
8-Dörtte birini sana feda ettik ve halkının en iyilerini
Bir ana ki, bizim için çok sevgili ve şerefli/52

فَدَيْناكَ ربعاً ما أبرَّ بأهْله

وأُمّا علينا ما أعزّ وأكرما / 52

Bu beyitte Sultan Abdülhamid’e olan sevginin kaynakları açıklanmaktadır. “Şer’î” ve diğer kelimelerde görüldüğü gibi bu kaynak İslam dinidir.
9-Senin sevgin şer'î, örfî ve mezhebîdir
Seni övmek, farz, vitrî ve vâcibdir./42

حبّك ذا شَرْعي وعُرْفي ومَذْهبي

ومدحُكَ ذا فَرْضي وَوِتْري وواجبي / 42

E) Siyasî Kişiliği

Döneminin etkili insanlarından biri olan Şekib Arslân’ın hayatının önemli bir kısmı siyasi faaliyetlerini kapsamaktadır. İlk siyasi deneyimi Şûf kazasında kaymakamlığıdır.[173] Eserlerinden ve kaynaklardan edinilen bilgilere göre, Şekib Arslân İslâmî bir Araplık fikrine sahipti. Osmanlı devletinin yıkılış döneminde

[173] Dehhân, a.g.e. s. 72

sadâkatle Osmanlı devletine bağlıydı. Ancak cumhuriyetin ilanı ve hilafetin ilgâsıyla birlikte bu fikrinden vazgeçmiştir.[174] Arap ya da Arap olmayan bütün İslâm devletlerini savunmuştur. Emperyalizme karşı Müslümanları uyaran ilk kişilerdendir.[175]

Osmanlı devleti ve özellikle hilafetin savunucusu Şekib Arslân'a göre, hilafet İslam ümmetinin savunulması gereken bir kalesiydi. Türkleri ve Arapları sevdiğini ifade eden Şekib Arslân: "İkisinin savaşması durumunda onlardan birinin kazanmasını istemem, çünkü bu durumda İslam'ın gücü azalmış olur" derdi. İsviçre'deyken İngiliz ve Fransız sömürgeciliğine karşı kalemiyle mücadele ediyordu.[176]

1914'te Osmanlı parlamentosuna giren Şekib Arslân, savaş yılları boyunca bu görevde kaldı. Osmanlı devleti yıkıldıktan sonra İngiliz ve Fransız nüfuzu altındaki bölgelere girişi yasaklandı ve sürgün edildi. Bu durumda dahi, Avrupa'da ikamet eden Şekib Arslân'ın evi Arap ve Müslüman aktivistlerin uğradığı bir mekan oldu. Çıkardığı *La Nation Arabe* dergisi bu dönemde etkili oldu. Anti-emperyalist çizgide yayın yapan dergi, özellikle Fransız etkisi altındaki Kuzey Afrika sorunlarıyla ve siyonizmin Filistin'deki varlığıyla mücadele ediyordu. Bir Müslüman aktivist olarak Şekib Arslân, eserleriyle, yazılarıyla Müslümanların uyanışını ve kadim İslam medeniyetinin mirasının dirilmesini savunmuştur. Aynı zamanda tüm Müslümanların birlik olup emperyalizme karşı durmalarını savunmuştur. Bu dönemde 1930'da Fas'taki Berberi isyanında olduğu gibi Şekib Arslân, siyasi danışmanlık görevi görüyordu ve önde gelen bir stratejist idi. O dönemde yeni yeni ortaya çıkan bağımsızlık hareketlerine de destek veriyordu.[177]

Şekib Arslân'ın Arap birliği hakkındaki fikirlerini ifade eden ilkeleri şunlardı: birlik, özgürlük ve uyanışın ilim yolunda devam etmesi. Avrupa'dayken çıkardığı *La Nation Arabe* onun Arap birliğine verdiği önemin bir göstergesidir. Onun Arap topraklarını savunması İtalyan işgaline karşı Trablusgarb'da verdiği mücadeleyle

[174] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s. 91
[175] **Mecelletu Mecma'il İlmiyyil Arabi**, Arif en-Nekdî, sayı 2, s. 91-92, Dımeşk, 1947
[176] **Mevsûatu A'lâmi'l-Fikri'l-İslâmî**, s. 505, Kahire, 2004, isam 146442
[177] W.L. Cleveland, **EI**, New Edition, Vol IX, fasc. 151-152, s. 248, Leiden, 1995

sabittir. Beraber olduğu ünlü Türk subaylarıyla Enver Paşa[178] dahil, savaşa katılmıştır.[179] Şekib Arslân; Arap birliği fikrini uygulama sahasına da koymuş, Suûdî Kralıyla Yemen yöneticisi İmam Yahya[180] arasındaki anlaşmazlığın giderilmesi için arabulucu olmuş ve bu yönde çaba sarf etmiştir. 1922'de Suriye ve Filistin konusunda, Kahire'de Arap kongresi toplandığında toplantının davetçilerinden biri de Şekib Arslân'dı. 1925-46 yılları arasında Cenevre'ye geçmiş ve Arapların tüm sorunlarıyla ilgilenen bir elçi gibi çalışmıştır.

1927'de A.B.D.'ye göç eden Arapları ziyaret etti ve bu konuda hatıralar kaleme aldı. Şekib Arslân İngilizlerle hareket eden Araplara karşıydı, Şerif Hüseyin örneğinde olduğu gibi. O İngilizlerin Arapları aldattığını düşünüyordu.[181] Bu düşüncelerine bağlı olarak, Hicaz'da başlayan ayaklanmaya karşı çıktı ve sömürgeciliğin Türkleri ve Arapları zayıflattığını savundu.[182]

Şekib Arslân'ı eleştirenler onun bir siyasi fikri olduğunu reddetmişler, Abdulhamid döneminde onu savunduğunu iddia etmişlerdir.[183] Türklerle yakınlaşmasının da Lübnan hizmeti için olduğu söylenmiştir. Kaynakların belirttiğine göre Osmanlı yıkıldıktan sonra Arap milliyetçilerine katılmış ve Arap birliğine ilk çağıran kişilerden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında Arapları Mihver devletlerine katılmaya çağırmıştır.[184] Aynı zamanda İslam birliğine davette bulunmuş ve Müslümanların sorunlarıyla ilgilenmiştir.[185]

Havran'dan mebus olduğu dönemde İttihatçılarla yakın ilişkiler kurmuş, emperyalizme karşı Türk-Arap ittifakını savunmuştur. Avrupa'daki evi çeşitli kesimlerin uğrak yeri olmuş, ziyaretçileri arasında Ben Gurion[186], Messali Hadj[187] da

---

[178] 1881-1922 yılları arasında yaşamış Osmanlı Devletinin son yıllarında etkili olmuş Türk asker ve devlet adamı. Bkz. Yusuf Gedikli, **Enver Paşa: Hayatı ve Makaleleri**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2007

[179] Dehhân, a.g.e. s. 73; Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s. 83

[180] 1869-1948 yılları arasında yaşamış, Zeydî İmamı ardından 1918'de Yemen İmamı olmuştur.

[181] Enver el-Cundî, **Terâcimu A'lâmi'l-Muasırîn fi'l-Âlemi'l-İslâmî**, s.147-154, Mektebetu encilo el-Mısriyye, Kahire, 1970

[182] Dr. Abdulkerîm Osmân, **Meâlimu Sekâfeti'l-İslâmiyye**, s. 471-472

[183] Edhem Âl Cundî, **A'lâmu'l-Edeb ve'l-Fenn**, s. 364-366, cüz 2, İsam 141312,

[184] Târık el-Hemdânî, **Mevsûatu Beyti'l-Hikme**, c.1, s. 240-241

[185] **Mevsûatu's-Siyâsiyye**, c.3, Beyrut, 1993, İsam 89576

[186] 1886-1973 yılları arasında yaşamış İsrail devletinin kurucularından ve başbakanı. Bkz. **Ben Gurion Talks with Moshe Pearlman**, Schocken Books, New York, 1970

[187] 1898-1974 yılları arasında yaşamış Cezayirli milliyetçi politikacı ve Cezayir'in Fransa'dan bağımsızlığını sağlayan politik lider. Bkz. Ferhad Abbas, **Encyclopedia Britannica I**, Encyclopedia Britannica Inc. Chicago, 2010

bulunmaktadır.[188] Sürgün yıllarında yorulmadan Fransız sömürgeleri Cezayir, Tunus, Fas'ın ve Filistin'in özgürleşmesi için çalışmıştır. Ayrıca ölüm döşeğinde; size Filistin'i vasiyet ediyorum dediği aktarılmıştır.[189]

Düşünsel olarak da Mısırlı batıcılar, Selamâ Musâ[190], Tâhâ Hüseyin[191], Muhammed Hüseyin Heykel[192], Kâsım Emin[193], Ali Abdurrâzık'ı eleştirmiştir. Aynı zamanda Türkiye'de Mustafa Kemal'in politikalarını da eleştirmiştir.[194] Bir Batılılaşma karşıtı olarak Şekib Arslân, İslam dünyasının haricî ve dahilî illetlerle boğuştuğunu ifade etmiştir. Ona göre haricî illet; batılılardır.[195]

Yukarıda düşüncesi İslami Araplık olarak belirtilen Şekib Arslân, ırkçı bir milliyetçiliği reddetmektedir.[196] Kendisi Cemâleddin Afgânî'nin dinde reform ve ilerleme fikirlerinden etkilenmiş politik ve sosyal hayatında ondan istifade etmiştir.[197] Afganî'nin kendisine "Seni yetiştiren İslam topraklarını kutluyorum" dediği aktarılmıştır.[198] Siyasi yönetim şekli olarak da 1913 Haziran'ında Paris'te toplanan Arap kongresinde adem-i merkeziyetçiliğe karşı merkeziyetçiliği savunmuştur.[199]

Ayrıca, Suriye'de baskıcı bir politika izleyen Cemal Paşa'yla sorunu olanlar için arabuluculuk yapmış ancak bu yakınlığından dolayı eleştirilmiş, Cemal Paşa'nın

---

[188] Nadine Picadou, **EI**, Fasc.III, s.171, Leiden 2007

[189] Riyad Zeki Kasım, **Mevsûatu A'lâmi'l-Ulemâi ve'l-Udebâi'l-Arabi'l-Muslimîn**, c.1, s. 445-446

[190] 1887-1958 yılları arasında yaşamış Mısırlı Kıpti kökenli gazeteci, yazar. Arap sosyalizmini ve seküler yaşam tarzını savunmuştur. Bkz. Salama Musa, **The Education of Salama Musa**, E.J. Brill, Leiden, 1961

[191] 1889-1973 yılları arasında yaşamış Mısırlı yazar ve düşünür. 20 yy.'ın en etkili arap düşünürlerindendir. Arap edebiyatının şeyhi olarak anılır. Bkz. Hamdi Sükût, **A'lâmu'l-Edebi'l-Muâsır fî Mısr: Tâhâ Hüseyin**, Merkezu'd-dirâsâti'l-Arabiyye bi'l-câmiati'l-Emirikiyye, Kahire, 1975

[192] 1888-1956 yılları arasında yaşamış Mısırlı gazeteci, yazar ve devlet adamı. Aynı zamanda Mısır'da eğitim bakanlığı da yapmıştır. Bkz. Muhammed Receb Beyyûmî, **Muhammed Hüseyin Heykel, el-Edîbu's-Siyâsiyyu'l-Müerrih ve Râidu'l-Kitâbe fi's-Sîreti'n-Nebeviyye**, Dâru'l-kalem, Dımaşk, 2001

[193] 1863-1908 yılları arasında yaşamış Mısırlı modernist düşünür ve Mısır ulusal hareketinin kurucularındandır. Bkz. Semîr Ebû Hemdân, **Kâsım Emîn**, Şeriketu'l-âlemiyye li'l-kitâb, Beyrut, 1993

[194] Meryem Cemile, **Muslim World** bk. Review 7, no 2, s. 62, Leicester, 1987

[195] Nidâ Ebû Arslân Yahyâ, **el-İnsânu'l-Muâsır**, sayı 1, "Emîr Şekîb Arslân Cihâduhu's-Siyâsiyyi ve'l-Fikriyyi", Beyrut, 1995

[196] Dr. Abdulazîz ed-Devrî, **Tekvînu Târihî Li Ummeti'l-Arabiyye, Dirâsetun Fi'l-Huviyye ve Va'yi**, Merkezu dirâsâti'l-vahdeti'l-Arabiyye, s.183, 24685 isam.

[197] Caesar E. Farah, **Arabs and Ottomans, Checked Relationship**, s. 45, "The Role of the Syro-egyptians", İstanbul, 2002

[198] Dehhân, a.g.e. s. 70-71

[199] Abdurrahman Atçıl, **Welt Des Islams**, s.27, Brill, 53, 2013, Brill.

politikalarının bir aracı olarak görülmüştür.[200] Avrupa'daki faaliyetlerinden dolayı ünü yayılmış ve "Kâtibu'l-İslâm" ve "Kâtibu'ş-şarki'l-ekber" ünvanlarıyla anılır olmuştur.[201]

II. BÖLÜM

ESERLERİ

Çok yönlü bir yazar olarak Şekib Arslân çeşitli alanlarda eserler kaleme almıştır. Bu alanlar şöyle sıralanbilir: a) Tarihle ilgili eserleri b) Hatıratları c) Tahkik ettiği ve notlandırdığı eserler d) Divanları e) Tercümeleri.

Bir tarih yazıcısı olarak Şekib Arslân, Arapların tarihine ve özellikle Avrupa'daki varlığına önem vermiştir. Aynı zamanda Türklerin tarihine eğilmiş ve Osmanlı devleti tarihini yazmıştır ve aktivist bir politikacı olarak hatıralarını da yazmıştır. Edib bir insan olarak da iki divan kaleme almış ve bastırmıştır. Buna ek olarak aşağıda görüleceği üzere tercüme ve tahkik eserlere de imza atmıştır.

A)Tarihle İlgili Eserleri

1. el-Hulelu's-sundûsiyye fi'l-ahbâri ve'l-âsâri'l-Endulusiyye

Şekib Arslân adından da anlaşılacağı üzere bu eserinde Endülüs hakkında gelen haberleri derlemiş ve coğrafya üzerinde durmuştur. Mukaddimeden sonra İber yarımadasının ve Endülüs kelimesinin kökenine eğilmiş daha sonraki bölümlerde klasik coğrafya eserlerinden, Mesûdî'den, Yakut el-Hamevî'den örneklerle Endülüs yarımadasını tanıtmaya çalışmıştır.[202]

2. Hulâsatu târihi'l-Endulus

Bu eserinde Şekib Arslân, Endülüs tarihini özetlemiş, Arapların İspanya'daki hakimiyetlerini baştan sona aktarmaya çalışmıştır. Eserde Endülüs'ün Araplarca

[200] W.L. Cleveland, **Batıya Karşı İslam, Şekib Arslan'ın Mücadelesi**, Çev. Selahattin Ayaz, s. 80
[201] Şerabâsî, **Dâiyetu'l-Urûbe ve'l-İslâm**, s. 159
[202] Şekib Arslan, **el-Hulelu's-Sundûsiyye ve Fi'l-Ahbâr ve'l-Âsâri'l-Endulusiyye**, Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut, 1. baskı, 1997

fethinden başlamış daha sonra bütün dönemleri özetle anlatmıştır. Misal olarak Muvahhidlerin ortaya çıkışını anlatmış ve güçlenmelerini ele almıştır.[203]

3.Târîhu gazavâti'l-arab fî Fransâ ve Svisrâ ve İtalya ve cezâiri'l-bahri'l-mutevassit

İsminden de anlaşılacağı üzere Şekib Arslân, Arapların Avrupa'daki varlığı ve savaşlarına önem vermektedir. Yine bu eserinde yazar, Arap fatihlerin Akdeniz'de, Fransa, İsviçre ve İtalya'daki savaşlarını ele almış, savaşları detaylı bir şekilde vermiştir. Bir bölümde Arapların Fransa saldırıların başlangıcı konusunu ele almıştır.[204]

4. Târîhu'd-devleti'l-Osmaniyye

Şekib Arslân Osmanlı tarihini bir bütün olarak ele aldığı bu geniş hacimli eserinde Türklerin kökeninden başlayarak sırayla bütün padişahların hayatlarını ve devrin önemli olaylarını aktarmaktadır. Selçuklu döneminden başlayan Şekib Arslân, Anadolu'daki beylikler döneminden Osmanlı devletinin kuruluşuna geçmektedir. Örn; Fatih Sultan Mehmed devrini anlatırken İstanbul'un fethi bahsinde gemilerin karadan yürütülmesini aktarmaktadır.[205]

B)Hatıratları

1. Şevkî ev sadâkatu erbaîne sene

Şekib Arslân Emîru'ş-Şuarâ[206] olarak tanınan şair Ahmed Şevkî ile olan yakın dostluğunu gösteren bir eser kaleme almıştır. Bu eserde yazar hem anılar hem dostluğun başlangıcı ve gelişimi ele alınmış, birçok şiir de yer almıştır. Örn; Şekib Arslân Mısır'a ilk ziyaretinden başlayıp Paris'te ilk karşılaşmalarını aktarmıştır. Yalnızca Ahmed Şevkî'nin şiirlerinden değil nesrinden de örnekler sunmuştur.[207]

2. es-Seyyid Reşîd Rızâ ev îhâu erbaîne sene

Şekib Arslân'ın bir diğer yakın dostu Reşid Rıza'dır. Yazar bu hayli hacimli eserinde Reşid Rıza ile olan dostluğunun başlangıcı, Reşid Rıza'nın ilmi hayatı ve dostluklarına dair anılara yer vermektedir. Eserde; iki dostun Süveyş kanalında

[203] Şekib Arslan, **Hulâsatu Târihi'l-Endulus**, Dâru mektebeti'l-hayât, Beyrut, 1983
[204] Şekib Arslân, **Târihu Gazavâti'l-Arab Fî Fransâ ve Svisrâ ve İtalya ve Cezâiri'l-Bahri'l-Mutevassit**, Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut.
[205] Şekib Arslân, **Târihu'd-Devleti'l-Osmaniyye**, Dâru İbn Kesîr, 1. baskı, Dımeşk, 2001
[206] Bkz. A.Kazım Ürün, **Ahmed Şevkî ve Türkiye ile İlgili Şiirleri**, Konya, 1998
[207] Şekib Arslân, **Şevkî Ev Sadâkatu Erbaîne Sene**, Matbaatu İsâ el-Bâbî el-Halebî, Mısır, 1936

buluşmasına yer veriliyor ki Şekib Arslân bu yolculukta Suûdî Arabistan kralıyla Yemen kralı arasındaki savaşa arabulucu olarak gidiyordu.[208]

3. el-İrtisâmâtu'l-litâf fî hâtıri'l-hacci ilâ akdesi'l-metâf

Şekib Arslân'ın 1929'da çıktığı Hac yolculuğu hatıralarını içeren bu eser yazarın dibâcesiyle başlamakta ve yolculuğun aşamaları ayrıntılı bir biçimde verilmektedir. Örneğin; bir bölümde Mekke üzerine bir söz, başlığı atılmıştır. Burada Mekke hakkındaki yazarın izlenimleri ve kaleme aldığı şiirler yer almaktadır. Bu eser Türkçe'ye Adem Yerinde tarafından çevirilmiştir.[209]

4. Sîre zâtiyye

Şekib Arslân'ın bir diğer hatıra eseri kişisel hatıralarını kaleme aldığı Sire Zatiye adlı eseridir. Bu eserinde yazar doğumu, eğitimi ve ilk gençlik yıllarını anlattıktan sonra Balkan savaşları, Trablus savaşı ve 1. Dünya savaşı esnasında yaşadıklarını aktarıyor ve diğer siyasi anılarına yer veriyor. Kitapta dönemin ünlü ittihatçı subayı Cemal Paşa'yla ilgili anılar da aktarılmaktadır.[210]

C)Tahkik Ettiği Ve Notlandırdığı Eserleri

1.ed-Durretu'l-yetîme fi'l-hikemi ve'l-ahlâki ve'l-âdâb

Şekib Arslân Abdullah b. Mukaffa'a (ö.h.142) ait bu eseri tahkik edip şerh yazmıştır. Muhakkik olarak esere bir mukaddime yazmıştır. Eser ahlaki öğütler içermekte olup arkadaşlığın adabına ait görüşleri içermektedir. Örneğin; bir babın adı Arkadaşlık babı'dır. Tahkik ile ilgili örneğe gelince; Şekib Arslân Menfûs kelimesini dipnotta kıskançlık olarak manalandırmıştır.[211]

2.Hâzıru âlemi'l-islâmî

Lothrop Stoddard'a ait *hâzıru âlemi'l-islâmî* adlı eser, Accâc Nuveyhid tarafından Arapçaya çevrilmiş, Şekib Arslân da notlar yazmış ve hâşiyeler eklemiştir. Aynı zamanda Şekib Arslân bir mukaddime de kaleme almıştır. Yine

[208] Şekib Arslân, **es-Seyyid Reşîd Rızâ Ev Îhâu Erbaîne Sene**, Matbaatu İbn Zeydûn, Dımeşk, 1937
[209] Şekib Arslan, **el-İrtisâmâtu'l-Litâf Fî Hâtıri'l-Hacci ilâ Akdesi'l-Metâf**, Dâru's-suveydi li'n-neşri ve't-tevzî', 1. baskı, Abu Dabi, B.A.E. 2004
[210] Şekib Arslân, **Sîre Zâtiyye**, Dâru't-talîa, Beyrut, 1. baskı, 1969
[211] Abdullah b. Mukaffa', **ed-Durretu'l-Yetîme fi'l-Hikemi ve'l-Ahlâki ve'l-Âdâb**, thk. Şekib Arslan, Dâru'l-muktebes, 1. baskı, Beyrut, 2014

Şekib Arslân esere pek çok bölüm yazmıştır. bu bölümlerden biri de Arap medeniyeti ve Arapların tıp ilmine katkıları bölümüdür.[212]

3.el-Muhtâr min resâili Ebî İshâk es-Sâbî

Arap hükümdarlarına yazılmış tarihi mektupları içeren bu eser Şekib Arslân tarafından notlandırılmıştır. Notlarda anlaşılması güç kelimelerin manasını vermiştir.[213]

4. Ravzu'ş-şakîk

5.Mehâsinu'l-mesâî fî menâkıbi'l-imâm Ebî Amr el-Evzâî[214]

6. Târîhu İbn Haldûn, el-musemmâ bi kitâbi'l-iber ve divânu'l-mubtedei ve'l-haber fî eyyâmi'l-arab ve'l-acem ve'l-berber ve min âsırihim zevi's-sultâni'l-ekber.[215]

D) Tercümeleri

1.Âhiru Benî Serrâc[216]

Adı geçen esere ulaşamadığımızdan hakkında bir bilgi sunamadık

2.Anatole France fî mebâzilih[217]

Adı geçen esere ulaşamadığımızdan hakkında bir bilgi sunamadık

E) Siyasetle İlgili Eserleri

1.Limâzâ teahhare'l-muslimûn ve tekaddeme gayruhum

Şekib Arslân adından da anlaşılacağı üzere bu eserinde Müslümanların geri kalma sebeplerine eğilmiş ve bu konuda bir eser kaleme almıştır. Reşid Rıza'nın yazdığı mukaddimeden sonra yazar, bir bölümde Müslümanların geri kalma

---

[212] Lothrop Stoddard, **Hâzıru Âlemi'l-İslâmî**, Çev. Accâc Nuveyhid, notlandıran: Şekib Arslân, Matbaatu İsâ el-Bâbî el-Halebî, Kahire, h. 1352

[213] **El-Muhtâr min Resâili Ebî İshâk es-Sâbî**, el-Matbaatu'l-Osmaniyye, Lübnan, Babuda, 1898

[214] Ahmed b. Muhammed el-Mevsılî, **Mehâsinu'l-Mesâî fî Menâkibi'l-İmâm Ebî Amr el-Evzâî**, Dâru't-takdîmiyye, thk. Şekib Arslân, 1.baskı, 2008

[215] Târihu İbn Haldûn, **el-Musemmâ bi Kitâbi'l-İber ve Divânu'l-Mubtedei ve'l-Haber fî Eyyâmi'l-Arab ve'l-Acem ve'l-Berber ve min Âsırihim Zevi's-Sultani'l-Ekber**, ta'lîk: Şekib Arslan, Matbaatu'r-rahmâniyye bi Mısr, 1936

[216] **Âhiru Benî Serrâc**, çev. Şekib Arslân, 1.baskı, Dâru't-takdîmiyye, 2011

[217] **Anatole France Fi Mebâzilih**, thk. ve tercüme: Şekib Arslân, Daru't-takdîmiyye, 1. baskı, 2010

sebeplerini açıklamıştır. Batılıların ve Japonların ilerlemesini örnek gösteren Şekib Arslân, Kur'an'ın da çalışmayı ve ilerlemeyi teşvik ettiğini belirtmiştir.[218]

2.en-Nahdatu'l-Arabiyye fi'l-asri'l-hâzır[219]

Adı geçen esere ulaşamadığımızdan hakkında bir bilgi sunamadık.

3.el-Vahdetu'l-Arabiyye min hilâli't-tecribe[220]

Adı geçen esere ulaşamadığımızdan hakkında bir bilgi sunamadık.

4. Urvetu'l-ittihâd beyne ehli'l-cihâd[221]

Adı geçen esere ulaşamadığımızdan hakkında bir bilgi sunamadık

F)Divanları

1. Bâkûretu nazmi'l-Emîr Şekîb Arslân

1887'de Şekib Arslân, yetişme çağındayken bastırdığı bu divanında, methiyeler ve mersiyelere yer vermiştir. Divan'da Muhammed Abduh'a ithaf ettiği bir şiir de bulunmaktadır. Divan 1887'de Matbaatu'l-Edebiyye'de Beyrut'ta basılmıştır.[222]

2. Dîvânu'l-Emîr Şekîb Arslân

Şekib Arslân'ın olgunluk dönemi şiirlerinin yer aldığı bu divanında, Halil Mutrân'ın ve kendisinin bir mukaddimesi bulunmaktadır. Divan 1936'da basılmıştır. Divan dört bölümden oluşmakta ve bir bölümünde Osmanlı ve siyasi işler başlığı altında methiyelere yer verilmiştir.[223] Aşağıda bu eser hakkında daha detaylı bilgi verilecektir.

[218] Şekib Arslân, **Limâzâ Teahhare'l-Muslimûn ve Tekaddeme Gayruhum**, Dâru mektebeti'l-hayât, Beyrut
[219] Şekib Arslân, **en-Nahdatu'l-Arabiyye fi'l-Asri'l-Hâzır**, Dâru't-takdîmiyye, 1.baskı, 2008
[220] Şekib Arslân, **el-Vahdetu'l-Arabiyye Min Hilâli't-Tecribe**, Matbaatu itidâl, 1.baskı
[221] Şekib Arslân, **Urvetu'l-İttihâd beyne Ehli'l-Cihâd**, 1.baskı, Dâru't-takdîmiyye, 2011
[222] Şekib Arslân, **Bâkûretu Nazmi'l-Emîr Şekîb Arslân**, Matbaatu'l-edebiyye, Beyrut, 1887
[223] Şekib Arslân, **Dîvânu'l-Emîr Şekîb Arslân**, Mektebetu'l-asriyye, 1. baskı, Beyrut, 2010

G) Dil İle İlgili Eserleri

1.el-Makâlâtu'l-lugaviyye

Adı geçen esere ulaşamadığımız için hakkında bir bilgi sunamadık.

H)Yayınlanmamış Eserleri

1.Buyûtâtu'l-Arab fî Lubnân

2.el-Beyân ammâ şehidtu bi'l-a'yân

3.Târîhu bilâdi'l-Cezâir

4.Mâ lem yerid fî mutuni'l-luga

5. Bahs an Trablus ve Barka

6.el-Hulletu's-seniyye fi'r-rihleti'l-Bosniyye

7. İhtilâfu ilm ve'd-din

8. Medeniyyetu'l-Arab

9.el-Ceyşu'l-muabbâ min târîhi Ûrubâ

10.Târîhu Lübnân.[224]

[224]Hulusi Kılıç, **DİA**, "Emir Şekib Arslan" maddesi, c. 11, s.153

III. BÖLÜM

DİVANU'L-EMÎR ŞEKİB ARSLÂN'DAKİ METHİYELERİ

A) Divan Kavramı

Divan kelimesi Arapça sözlüklerde sayfaların toplamı[225] anlamına gelmektedir. Kelime Farsça[226] kökenlidir. Aynı zamanda ordu işleri ve diğer görevlere dair defterlere verilen addır.[227] Kavram olarak eski edebiyatta bir şairin şiirlerini belli bir düzene göre içine alan şiir defteri ya da kitabının adıdır.[228] Diğer bir anlamı da resmi işlerin görüşüldüğü meclistir.[229] Divanların genel olarak tertib sırası şöyledir: Kasîdeler (tevhid, münacât, na't) tarihler, musammatlar, gazeller. Bu sıraya göre tertib edilen divanlara müretteb divan ismi verilir.[230]

B) Divanının Tanıtımı

Şekib Arslân 1935'te şiirlerini topladığı bir divan yayınlamıştır. Divanı, Halil Mutrân'ın mukaddimesinde Şekib Arslân'ı "emîru'l-beyân" olarak nitelemesiyle başlıyor ve Şekib Arslân'ın şiirlerinin güzelliği yanında asıl maharetinin düzyazıda olduğunu vurguluyor.

Mutrân'ın mukaddimesinden sonra Şekib Arslân'ın kendi mukaddimesine geçiliyor. Burada şair bu divanı yayınlamaktaki amacını şu şekilde sıralamaktadır:

a) Şiirlerini yayınlayarak kendisinden sonra yazmadığı şiirlerin ona atfedilmesini engellemek.

b) Kasîdelerinin meşhur tarihi olaylarla ve etkilendiği siyasi ilkeleri içermesi

---

[225] Zebîdî, Muhammed Murtazâ el-Huseynî, **Tâcu'l-Arûs**, s.204, c.9, 1. Baskı, Hayriyye Matbaası, Mısır, h. 1306

[226] İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemâluddin Muhammed b. Mükerrem, **Lisânu'l-Arab**, s.451, c.4, Dâru ihyâi't-turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1997

[227] Fîrûzâbâdî, Ebu Tahir Muhammed b. Yakub eş-Şirâzî, **Kâmûsu'l-Muhît**, c.3, s.631, t.y.

[228] Turan Karataş, **Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, s.115, 2. baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004; Ahmet Mermer, Neslihan Koç Keskin, **Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, s. 24, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005; **Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü**, T.D.K. Arı Matbaası, s.36, İstanbul, 1948; **Türk Dünyası Ortak Edebiyatı, Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, c.2, s. 190-191, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 2003

[229] Ahmet Mermer, Neslihan Koç Keskin, **Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, s. 24, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.

[230] Turan Karataş, **Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, s.115.

c) Vefat eden dostlarının yanında yüzünü görmediği, eserlerinden tanıdığı dostlarına duyduğu hasretle alakalı olması. O dostlarının temiz ruhlarını ve güzel ahlaklarını göçmelerinden sonra bir vefa olarak, anlatma isteği duymak.[231]

Mutrân ve Şekib Arslân'ın mukaddimelerinden sonra "Sami Mektuplaşmaları" bölümünü görüyoruz. Sami el-Barûdî'yle şiirsel mektuplaşmalarını içerdiğinden ona nisbet edilmiştir. Bundan sonra Şekib Arslân ve bir grup arkadaşıyla yaptığı şiirsel ve edebi değerlendirmeleri içeren kısım gelmektedir. Şair bu kısımdan sonra övgülere geçmektedir. Onu hıdiv Tevfik'i, Hafız İbrahim'i, Halil Mutrân'ı, Ahmed Şevki'yi, Abdullah Bustânî'yi ve Abdulhamid Rafiî'yi överken bulmaktayız. Ardından mersiyelere geçmektedir. Ahmed Fâris Şidyâk, Mahmud İbrahim Fahri, Cebel-i Lübnan mutasarrıfı Naûm Paşa'nın annesine ve birçok kişiye mersiyeler yazmıştır.

Bundan sonra "Sultanî övgüler" kısmına geçiliyor. Osmanlı siyasetiyle alakalı bu kısımda, Sultan Abdulhamid övülmekte, Osmanlı zaferleri övülmekte, Osmanlı anayasasının ilanı kutlanmakta ve Trablusgarp'ta İtalyan işgaline karşı direniş desteklenmektedir. Bu bölümde sömürgecilerin tuzaklarından sakındırılmakta ve hilafetten ayrılmanın sakıncaları anlatılmaktadır.[232]

Sonra Hıttin savaşıyla ilgili uzun bir kasideye yer verilmektedir. Şekib Arslân bu kasideyi 1906'da Taberiye'ye bağlı Hıttin köyünü ziyareti münasebetiyle yazmıştır. Divanının muhteviyatı, şiirinin; hayatının, seyahatlerinin, faaliyetlerinin etkileriyle ve yazışmalarıyla şekillendiğini bize söylemektedir. Mersiyeleriyle de âlimler, edipler, şairler ve mücahidlere karşı nasıl vefalı olduğunu, onlarla ruhi ve edebi bir bağ kurduğunu görebiliriz.[233] Osmanlı Sultanı II.Abdulhamid'i methetmesiyle anlıyoruz ki Şekib Arslân, Osmanlı hilafetini yüceltmekte ve desteklemektedir. Şekib Arslân İslam birliği ve Osmanlı saltanatına bağlılık fikrini 1. Dünya savaşı sırasında da devam ettirmiştir. Hıttin, Endülüs, Hâlid b. Velîd ve Selahaddin Eyyûbî'yle ilgili şiirleri de gösteriyor ki Şekib Arslân, İslam ve Araplık

[231] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s. 270
[232] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s.271
[233] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s.272

düşüncesine sadıktır. Selefin yüceltilmesi ve ataların başarısını zikretmek konusunda isteklidir.[234]

C)Methiye Kavramı

Sözlükte güzel vasıflarla nitelendirmek[235] ve güzel övgü[236] anlamlarına gelen (م د ح) kökünden türemiş bir kavramdır. Terim olarak methiye, birini övmek için yazılmış şiirlere verilen addır. Maksûd da denilmiştir.[237] Genel olarak sultanlar, devlet adamları, din büyükleri bu edebi türde övülmüş ve kasidelerin başlığında övülen kişilerin adlarına yer verilmiştir.[238] Klasik dönemde önemli makamlarda bulunan kişileri övmek için kaleme alınan methiyeler kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Ayrıca mübalağa sanatının ve sanattaki hünerlerin gösterildiği bir alan olmuştur.[239]

1-Arap Edebiyatında Methiyeler

Arap edebiyatının şiir geleneği ürünlerinden methiyeler, İslam öncesi dönemde ve sonrası dönemlerde önemli bir edebi tür olma işlevi görmüşlerdir. Nâbiğa ez-Zübyânî'nin Gassânî ve Münzirî krallarına yazdığı methiyeler bu türün İslam öncesi dönemdeki en önemli örnekleridir.[240] Bu dönemde methiyelerin içeriği çöl hayatının zorlukları olurken İslam sonrası dönemde daha gerçekçi temalara yer verildiği görülmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) övüldüğü -Ka'b. Züheyr'in Kasîde-i Bürde'sinde olduğu gibi- şiirler ve dinin tanıtıldığı şiirler bu döneme örnektirler.[241] Emevî ve Abbâsî dönemleriyle birlikte şairlerin halifeleri överek kazanç elde ettikleri ve methiye kavramının kurumsallaştığı ve klasikleştiği bir döneme girilmiştir. Bu dönemlerin önde gelen şairleri: Ferezdâk (ö.728), Ahtal (ö.710), Zürrûme, Nâbiğa eş-Şeybânî (ö.745) ve Mütenebbi'dir (ö.965). İçerik olarak ilk dönemlerde kabile yaşamının da etkisiyle cesaret, hamaset, kahramanlık,

[234] Şerabâsî, **Emîru'l-Beyân**, c.1, s. 273
[235] Zebîdî, **Tâcu'l-Arûs**, c.7, s.111
[236] İbn Manzûr, **Lisânu'l-Arab**, s. 49, c.13; Fîrûzâbâdî, **Kâmûsu'l-Muhît**, c.1, s.518, t.y.
[237] Atatürk Kültür Merkezi, a.g.e. s.318
[238] Ahmet Mermer, Neslihan Koç Keskin, a.g.e. s. 66
[239] Turan Karataş, a.g.e. s.312
[240] İsmail Durmuş, **DİA**, "Methiye" maddesi, c.29, s.406
[241] a.g.m. s.407 (DİA)

cengâverlik ve cömertlik[242] işlenirken daha sonraları adalet ve iffet[243] gibi konular da eklenmiştir. İlk dönemlerde bâdiye yaşamının etkisiyle bedevi fahrı olarak nitelendirilen bir tarz hâkimdir. Sonrasında daha gerçekçi bir tarza geçildiği görülmektedir.[244]

D)Divanındaki Methiyelerin Tercümesi

Şekib Arslân'ın divanı olan *Divânu'l-Emîr Şekib Arslân'*daki Türklerle ve Osmanlılarla alakalı methiyeleri Türkçeye çevirmiş bulunmaktayız. Bu methiyelerin içeriğine bakıldığında Sultan Abdülhamid için yazılan methiyelerin önemli bir yekûn tuttuğunu görürüz. Sultan Abdülhamid'in övüldüğü bu methiyelerde Türklerin İslam'a olan hizmetlerinden ve ulaştıkları mertebeler vurgulanmaktadır. Tercümede her beyitin sonuna bir numara koyduk ve böylece Arapça metinle tercüme edilmiş kısımların uyumu sağlanmış oldu.

1-Sultan II. Abdülhamid'e Methiyeler

Eğer beyanda açıklayan bir zirve varsa
Senin medhinde gayet aşağı kalır açıklamak/1[245]

Hadakî'nin[246] ulaştığı gibi bir zirve
Yoruldu açıklama ve açıklatma onun katında/2

Şükrün hakkının gelmesi halifenin hakkıdır
Onunla dünya ve din süslenir./3

İşleri parlak bir fikirle örter
Kimi işlerdeki zannı kesindir./4

---

[242] Kenan Demirayak-Ahmed Sarvan, a.g.e. s.76
[243] Nihad M. Çetin, **Eski Arap Şiiri**, s.87, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1973
[244] Mustafa Sadık er-Rafıî, **Tarihu Edebi'l-Arab**, s.94-95, c.3, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1972
[245]Şekib Arslan şöyle demiştir: Ümmetin birliği ve hilafet makamını tazim amacıyla Sultan Abdülhamid'i övdüğüm kasidelerim vardır. Bunlar gazetelerde yayınlanmıştır. İstanbul'da 1892'de yazdığım kasidedir.
[246] Câhiz'in meşhur kitabı el-Beyân ve't-tebyîn kastedilmektedir.

Keşke geyiklerin çarpışması vaz geçseydi
Akıllar şüphesiz kale ve melce'dir./5

Mü'minlerin emirine teslim ol ve öyle kal
Arzularını ve ne olmasını istediğini ona bırak./6

Parlak Osmanlı devletinde
Zafer ve temkin riayet altındadır./7

Dur dalgaların ve fırtınaların savaşının ortasında
Türk ve Arap milletlerinin noktasında/8[247]

Dünya saltanatının evi ve merkezinde
Yerin bir kutuptan öbür kutba merciinde/9

Bu sebeple onların rabbi iki karayı ayırdı
Aynı şekilde iki denizi ayırdı./10

Kadim elbiseleriyle doğuyu karşılıyor
Batıyı yeni elbiseleriyle koruyor./11

Vadiler vadisi ki Allah'ın koruduğu, onundur
Boğazın letâfeti inci gibi dişlerden daha tatlıdır./12

Konstantin zamanından beri bekliyordu
Osmanoğullarını büyük bir özlemle arzu ediyordu./13

Ta ki dengi olmayan ordularla oraya gelinceye kadar
Ve Ebû Eyyûb'un yanında saygıyla ağırlandılar./14[248]

[247]Şekib Arslan: Suriye'de yazdığım bir kasidedir.

Ülkesinde boyun eğerek ona musahhar oldular
Boyun eğdi, boynuzlarıyla bulutları süsen İskender./15

Hilafeti Ebû Leheb gibi bir çağda aldı
Odun hamalı düşman orduları olan./16

Ateşi alevlendikten sonra söndürdü
Odunla ateşi ayırması gerektiğini gördü./17

Yeryüzünün doğusunu batısına kavuşturdu
İki kutbunu geride bıraktı, bir yolcunun mizacı gereği/18[249]

Bataklık ve kayalık bölgelerini orada buluşturdu
Sanki toprakları iri atların ayak seslerini duymamış gibi/19

İki aralığın arısını daralttı
Onlar da hesap yapanın parmaklarını yumması gibi bir araya geldiler/20

Vadinin iki kenarını yakınlaştırdı
Sanki topraktan bir topu varmış gibi oynuyordu onunla/21

Hind kılıcının çeliğine su verildiği yer gibidir
Zayıf darbeler karşısında sağlam bir yüceliktir./22

İslam'ın bir sancağı ki yüce olmuş zaferi
Her taraftan ufukların üzerine uzanıverdi./23

[248] Şekib Arslan İstanbulun fethiyle ilgili olarak şöyle demektedir: İstanbul'un fethedildiği günde birçok çatışma Haliç –Kasımpaşa- yakınlarında oldu. Burada Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) türbesi bulunmaktadır.
[249] Şekib Arslan: Mueyyed'de yayınlanan bir kasidedir.

Öyle bir sancak ki yeryüzünün etheri uzayıp gitse
O yok olmaz yıldızlar birbirleriyle çarpışmayıncaya kadar/24

Eğer güneşin boynuzu kakülleri salıverirse
Bu kaküllerden biri o olur./25

Nebiden sonra halifeler ona hükmetti.
Her birinin övüncü diğerinden üstündür./26

Ömrüme and olsun eğer sühâ yıldızına ulaşmak uzun sürse de
Yıldızın parlaklığına yaklaşsa da yaklaşmasa da/27

Hiçbir grup Osmanlı soyuna ulaşamaz
Hiçbir arzuda onlar kadar arzu edene yaklaşmaz./28

Hz. Muhammed'e (s.a.v.) yardım etmek bakımından
Âl-i Osman'ı Ezd (Evs ve Hazrec) gibi görüyorum ne var ki onlar sahabî değildirler/29

Taşıdıkları emirle dopdoludurlar,
Çabadan kaçmak ya da yalandan boşturlar./30

Göz gözü görmez bir karanlık geceyi aydınlattılar
Boğazları delip geçen mızrakların parıltısıyla/31

Her mülkten en değerlilerini almışlardı
Dili dönen herkes de bu hoşnutluklarını anlamıştı./32

İki karayı bütün zenginlikleriyle bir araya getirdiler.
Bundan daha güzeli de güzel menkıbeleri toplamış olmalarıdır./33

Korudun sen Osman'ın vakarını ey onu isteyen
Allah'ın izniyle kaybeden elbisesini giydin/34

İyi yaptın fakat korudun aynı zamanda istediğini ve yönettiğini
Yapışmış hatıraların ve en güzel gidişlerin/35

Zail olmayan bu demiri serd ettin
Kabzaları uzar ve onu tutanlar da vardır. /36

Savaşa çağrıldıklarında tutanlar savaşta vardırlar
Aynı zamanda barışta savaşılmadığında vardırlar./37

Savaş ateşi affetmez ancak akledildiğinde
Bütün devletler aşağıya doğru çekilirler./38

Arkasına kollamak için
Aldatmadan uyanır mı avcı./39

Her iki iş için de bir süre verdin
Nefsin iyi olmadığında ve kızdığında./40

Sabahladın sen uyuyanlar vurulacakları yerde uyudular
Şeyhan bitkisinin[250] kalbi onundur ve bedeni solar onun./41

Senin sevgin şer'i, örfi ve mezhebidir
Seni övmek, farz, vitri ve vâcibdir./42

Feda olsun bizi himaye eden, koruması gerekeni koruyana
Yavaş yavaş yok olmasını istemeyenlere/43[251]

[250] Yavşan otu denen bitki.
[251]Şekib Arslan bu şiirle ilgili şöyle demiştir: Osmanlı ordusu Edirne'yi geri aldığında, halkın katıldığı kutlamalara Araplardan oluşan bir heyet kuruldu, heyetin içinde ben de vardım. Kutlamalar esnasında

Hayat ancak şereflice ölmemiz demektir
Ölüm ancak teslim olanlar olarak yaşamamız demektir./44

Zamanın akışını düşündüm bulamadım
Sadece merdivenin basamaklarını birer birer yok edeni gördüm./45

Barıştan bir esinti göremedim ki
Gecikti ve esenlik ganimet sayılır./46

Derler ki; kılıcın yüzü daima beyazdır
Nasıl da beyazdır ancak kanlarla kıp kızıl olur./47

Eğer kötülüğün düşünceyle savılması kesin olsaydı
Kötülüğün kötülükle bertaraf edilmesi gerekmezdi./48

Batılılar her meseleyi bilmezden gelir
İçinde kesinlik barındırmadığı zaman./49

Kavmin ululları gözlerle bakarlar
Bilesiniz ki akıllar onu kapsar ki körler göremez./50

Edirne! Ey kalelerin anası! Ve gidenlerin
Osmanoğulları diyarının surlarının ve hisarlarının…/51

Dörtte birini sana feda ettik ve halkının en iyilerini
Bir ana ki, bizim için çok sevgili ve şerefli/52

---

ben de bir şiir yazdım ve Osmanlı subaylarının huzurunda okudum. Şiir, çeşitli Arap ve Türk gazetelerinde yayınlandı. Aklımda kalan bazı beyitler bunlardır.

Asırlardır seni imar ettik hala ediyoruz
Halkınla ki sade ve merhametlidirler./53

Güya ıslah edenler iddialarıyla sana geldiklerinde
Şu bahçeleri cehenneme çevirdiler./54

Hey! Ferdinand'a (Bulgar kralı) söyle: alçaklıkta aşırı gittin
Ve sapıklık vadisini iddialarla doldurdun./55

Saldırdın, anlaşmaları çiğnedin kalleşçe ve hileyle
Adamlar ki çekip gittiler farkında olmaksızın hileye getirdin./56

Adamlar ki kavga ediyorlar birbirleriyle
Allah'ın kaderi onlar hakkında kesindi./57

Bu mülk size ve onlara sunuldu
İki kısım oldu, her biri payını yitirdi./58

Ey bizim Edirne! Eğer kayanın dili olsaydı
Bir gün ona dönenlere söylerdi/59

O zaman hiçbir yiğit hıçkırıkla ağlamaktan kendini alamazdı
Ve soy atlar döndüklerinde haşmetle kişnerdi./60

Gidenler ancak gözyaşlarını avuçlarıyla silerlerdi.
Saldırı altındaki yurdun gözyaşları sel gibidir./61

Ve bir minber ki ancak göz kamaştırıcı parlaklıktadır
Üzerine çıktı seci okuyan terennüm ederek/62

Ve Mustafa'nın gözleri aydınlandı kabrinde
Meryem oğlu İsa firdevste onu kutladı./63

Alelacele üstümüze geldiniz açılmış gediklerden dolayı
Ama bakın muazzam ordu arim selleri gibi geliyor./64

Bir ordu ki niyetler halis olunca görürsün
Nerede konuşlansa zafer de yanı başına konaklar/65

Dağların vadilerini düşün kök salmış dağların
Dalgalı okyanustan bahset/66

Etrafı aydınlanır İzzet'in (Paşa) ihtişamıyla
Güneşin altında belirenleri aydınlatır./67

Onun ardında her biri Gazanfer kahramanlar vardır
Yüzünü ekşitince ansızın gelen ölüm, o tebessüm eder./68

Onları geniş yeleli aslanlar gibi görürsün ormanda
Yeni beliren ufukta hilal ve yıldız gibidirler/69

Şimdi kim Bulgar'a haber verecek biz savaşa geldik diye
Türk kardeşlerimizle kaynaşmış olarak yürüyoruz./70

Hepimiz Arap ve Türk, kardeşiz
Onlara karşı ve onlara doğru ilerleme arzusundayız/71

Türk ve Arap tek ümmet, asla yok olmaz
Bembeyaz tevhid ehli asla bölünmez/72

Onlara deyin Suat[252] göçtü, devam ediyor
Sizin gönülleriniz bir zaman ona bağlı kalacaktır./73

[252] Ka'b b. Züheyr'in Kasîde-i Bürde'sine işarettir.

Size rağmen Osmanlılığı giyinecektir.
Bizim gururumuz hep kınamaktadır/74

Bu yüzden Edirne'de size bir şey tattırmayacaktır.
Onun hakkında sonsuza kadar ağzınızı açamayacaksınız/75

Edirne! Artık bizim için Mekke'den sonra gelir
Meriç suyu da bugün zemzeme benziyor./76

Ne gündü halklarımızın sevinci
Siyah atın alnındaki beyaz benek gibi/77

Kılıç artıkları ağlıyordu ve artık
Gökteki melekler onlara gülüyordu./78

Dünya her zaman sevinç ve kederden ibarettir
Günler bir yokluk bazen de nimetten ibarettir./79

Umulur ki Edirne gün be gün
İslam'a döner bayram ve coşkuyla./80

Mevla'ya zor gelmez görmemiz
Her tarafı kaplayan bu matemin bittiğini./81

Ey Osmanoğulları! Size bu müjde yeter
Arşın rabbi cömertçe büyük nimetlerini akıttı size/82[253]

[253] II. Abdülhamid II. Meşrutiyeti ve yeni anayasayı ilan ettiğinde Şekib Arslan bu şiiri okumuş, özgürlüğün anarşizm olmadığını vurgulamıştır.

Bugün amacınıza ulaştınız ki
Nice adamlar uğruna ne eziyetler çekmiştir./83

Aniden çıkageldi üzerinize alabildiğine uzamıştı, şimdi dağıldı ölüm bulutları
Allah'ın yeniden diriltmesi gerçekleşti her zorlukla bir kolaylığın olması gibi/84

Geldi ve karamsarlık elbisesini bir kenara attı
Kâinatın hükümranının kabirlerde olanları yeniden diriltmesi gibi/85

Bazı zanlardan dolayı ne çok karamsar olmuştunuz ve diyordunuz:
Çok zaman geçti. Halbu ki bazı zanlar insanın yükünü ağırlaştırır./86

Bir vaad olmadan Allah durumunuzu değiştirdi.
Rahmet üzerinize doğsun ve şanınız yayılsın diye./87

Ve bilinsin ki Allah'tan başka rab yoktur
Ondan başka faydanın ve zararın maliki yoktur./88

Allah diledi ki şarkı düştüğü yerden kaldırsın
Üzerine inayetinden bir örtü attı./89

Mevla'mız halifeye gölgesini ilham etti
Muhteşem devlette bir anayasa yapmak suretiyle./90

Nazır iksiriyle yeniden diriltti
Çünkü toprağa meyletmişti ve dağılmaya yüz tutmuştu./91

Böylece Allah'ın nimetiyle yeni bir hayata kavuştunuz.
Sizden başkalarının da ruhlarına sızdı./92

Selamet ve serinlik olarak siz Allah'ın lütfuyla ona kavuştunuz
Komşularınız, kılıçlarla nefretlerini dağıttınız./93 (ayete işaret)

Onların toprağına da bir şefkat oldunuz.
Oysa ne çok öldürmeler vardı ve ne ucuzdu esirler./94

Haşa! İyiliğin babasının babalığı gibi başka kimse yoktur
Bizim için bir eziyet düşünmesi ve bizi zora sokması düşünülemez./95

Bir imam ki her gün bir iyiliği ortaya çıkıyor
Şarka ve İslam'a ki sınırlandırmayı kabul etmez/96

Çağ onu nice meziyetlerle karşıladı, karşılamakta
Görüşleriyle tek başına çağla savaşmakta./97

Felaketlerin inadını kırdı ve boyun eğdirdi
Öyle tedbirler aldı ki ona boyun eğmek zorunda kaldı./98

Bizim için onun tazeliğini her hadisede görmek mümkündür
Gök katmanlarındaki bulutlar gibi damlalar haber verir ondan./99

Eğer başka yol olmasaydı bile, onun; yaptığı yol (hicaz demir yolu)
Ebu Zehra Taha'nın ümmetini birbirine bağlardı./100

Ömrüme and olsun ki onu övmek için yeterlidir.
Övünce ve ecre ulaşması için de,/101

Nimetlerle minnet etti ki gerçekleşme zamanı gelmişti
Halkın üzerine, tıpkı susuzluktan kavrulan ciğere suyun değmesi gibi./102

Osman'ın ümmeti bir anda dağıttı onunla
Karanlık geceleri gündüzün aydınlatması gibi./103

Ne müjdesin ki ümmetin kulaklarında
Bu müjde ile sarhoş oldular ki şarap nedir bilmezler./104

Nasıl bir şeysin ki adeta yıldırım gibi çarptı bizi
Gözyaşları bulutları sel olup aktı./105

Nasıl bir mutlu zamansın ki bizi gölgelemiş
Bir gün ki bize adil bir ömür müjdelemekte./106

Bu nimetlerden dolayı ilk kardeşlerinize teşekkürler
O zorlu zamanlarında güzel bir sabır göstermişlerdi./107

Bu şereflerin kadrini bilmişlerdi
Bu uğurda bahşettiğiniz sadâkatınıza teşekkürler./108

Nice zaman sabrederek durdunuz
Bir nehrin kenarında ki, karşısına geçemiyordunuz./109

Geçen zamandan bahsetmeyin
Bugünün tatlılığı geçen günlerin acısının bedelidir./110

Sevdaya tutulmuş sevenler için uzun gelir gece
Fecri görense karanlığı unutuverir./111

Bunca olandan sonra kusurun mazereti olmaz
Çünkü ramazana şahit olan farz orucu kaçıramaz./112

Müminlerin emirine nice canlar feda ettiler
Osman'ın soyundan gelmek onun için övünç olarak yeter/113.

Cömertliği sayesinde sizin için yeni bir dönem geliyor
Onun keremli elleri sizin üzerinizde olacaktır./114

Bizim için yeniçağı hikmetle alın
Kuşkusuz yem yeşil gençliğinden çıkıp gelmiştir./115

Size şura minnetinde bulundu ki gereğidir
(İşlerde onunla müşavere et) ayetinin emri yüklendiğinde./116

Verilen misali düşünün söylendiğinde
Bu öyle bir hitaptır ki düşünüldüğünde fayda vermesi umulur./117[254]

Çünkü minbere çıktı ve tebasını davet ediyor
Bende bir eğrilik gördüğünüzde kendi başıma bırakmayın/118

Denildi ki; Allah'a yemin ederiz eğer bir eğrilik görürsek
Onu kılıçlarımızla doğrulturuz ey Ömer! /119

Dedi ki: Rabbime hamd ediyorum, çünkü sizin elinizle
Siyahım beyazımdan ayırt edilir oldu./120

Anamın oğulları develerine binmeye koştular
Durmasından başka hiçbir şey elemleri harekete geçiremez./121[255]

Hala yalan sözler onların ayaklarının altındadır.
Binicilerin göğsünün ferahlaması da sırtlarının üzerindedir./122

Yüce ömre and olsun ki diyarımızı terk etmediler
Ve ancak onların kahramanları savaştı./123

[254]Şekib Arslan bu şiirle ilgili şöyle demiştir: Bu kaside anayasanın ilanı sırasında yazılmış ve kaybolmuştur ama bazı beyitleri kalmıştır.
[255]Şekib Arslan bu kasideyle ilgili olarak şöyle demiştir: Bu kasideyi İtalyanların ilk kez Trablusgarb'a saldırdıkları sırada Yeşildağ denilen yerdeki cihad meydanında yazdım.

Geçip gitmesinden etkilenmemişlerdi ancak;
Aslının fitneye düşmesiyle olup bitti./124

Zorlukların kaynağını yücelere doğru aşıyorlar
Şeref ancak hüzünlerin üstüne çıkmakladır./125

Bu yüzden ak günler dileyenler olamazlar feryad eden
Sırf geceler üst üste geliyor diye./126

Sırtlarına bindik bineklerimizin
Ve bizim çocuklarımızın çocukları da kahramandırlar./127

Yol göstericimize dedik ki bizler
Atalarımıza ve onların şanına döndük./128

Çölleri aşmışlardı doğuya ve batıya doğru.
Biz öncekilerin suyundan ve balçığından değil miyiz?/129

Elektrikle geçip gitmedi bir araç
Bir sahra karartısı gibi boynunu uzatıverdi/130

Eğer onlar denizleri aşıyorsa bizde de
Bir himmet vardır ki onlar gemileriyle ona ulaşamazlar/131

Hiçbir şey üzeredirler sadece biz öfkeli bir topluluk
Öfkeliyiz ve yanımızda Müslümanlar ve dinleri var./132

Ümmetin intikamı için sabır sınırlarını aştılar
Birbirlerine yapışmışlar ve düşmanın şah damarını kesmeye kararlıdırlar./133

Nice zaman canları birbirine katıyorduk
Ve biz öfkemizi kinimizi dindirmek istiyoruz./134

Ki bir kararlılık belirsin ve en ufak bir şüpheye yer olmasın
Mazeretleri bırak amacını netleştir./135

Çünkü onların amacında bilinmeyen bir şey kalmadı
Doğruluk ümmetine karşı derin bir kin var temellerinde/136

Dedik ki çekin kılıçlarınızı
Çünkü kılıç şakırtısı kalemlerimizden daha fasihtir./137

Eğer düşman ahitlerimizin beyazlığından emin değilse
Kılıçlarımızın kabzasında hainliklerine bir cevap vardır./138

En şiddetlisi bulunduğumuz yerden ne de çok küçüktür
Ki bizi zamanı geldiğinde seferlere salıverdi./139

Bizimle karşılaşınca çarçabuk unutuluverdi
Boynuzlarının uçlarına yükseliverdik./140

Şarkın tahtları yaklaştı gerçekleşti sandı
Sanki daha önce safâ ile hacûn arasında olmamış gibi. /141[256]

Hiç kuşkusuz intikam zamanı geldi çattı
Böylece ileri sürdüğü zanları da boşa çıktı./142

İslam hala taptazedir mensuplarının gözünde
İslam'ın ateşini de onlar tuzaklarıyla söndüremezler/143

[256] Darb-ı mesel.

Kur’an’ın tabiatındaki suyu kurumadı
Heyhat Kur’an kaynaklarının kurumasından korkulur mu?/144

Bizim yumuşak yüzümüze aldanmasın o kavim
O siyah tepeye yükselmek o kadar da kolay değil./145

Bizim Osmanoğullarımız vardır ki her biri bir gazanferdir.
Onların kahramanları boyunlarını eğer önlerinde/146

Biz aldırış etmeyiz yiğitlerin boynunu vurmaya
Zaten daha önce aslanlarını yere sermiştik./147

Askerlerinin elleri kılıçlarına varmamıştı bile
Kadınlarının elleri bıçakları bilemekte mahir olsa da./148

Deniz kenarında topluluklar orayı boşaltıyorlardı
Tıpkı yeşil güvercinin yuvasına sığınması gibi/149

Eğer dağlar gibi gemiler ona destek olmasaydı
Mutlaka inat yüzünden deniz onu yutuverecekti./150

Eğer bizim kuşatmamızı arzu eder gibi onu soyutlarsa
Hiç kuşkusuz bizim yanımızda zindanına atmış olur./151

Her gün ordularının bir vakası gerçekleşiyor
Olanca genişliğiyle çöller onu sıkıştırır ve gömer./152

Düşük insanların işlediği cinayetin cezasını aldı
Ki burada korkaklarıyla delileri birbirine karışır./153

Artık savaş kuşku ateşlerini tutuşturmuştur.
O sırada Araplar yakîn karını yağdırmak suretiyle vefalarını gösterdiler./154

Ey Araplar! Hamle etmekten kaçınmayın
Bir hamle ki Nizâroğullarına özgü ve kahramanlar gibi öne atılın./155

Mülkün namusunu şiddetle koruyun ve sakın meyletmeyin
Cılız çerağların ölgün ışığına/156

Bu yaldızlı duvar size sesleniyor
Ağacın olgunlaşmış meyvelerin dalından düşüşünü haber veriyor./157

Yakında bilecektir Trablus, ki ben oralıyım
Bir parlaklık ki ömrüme and olsun başkasına razı olmayız./158

Bizim için bütün ekinler onun topraklarındandır.
Tıpkı çok değerli bir mücevherin cimrinin elinde olması gibi./159

Ey Mü'minlerin emiri!
Muhammed ümmetinin gözünün nurunu onlar için uzun zaman korudun/160

Hak hususunda emirinin hükmünü icra eder
Emininin ahdine uygun olarak şefkatle gözetir ahalisini/161

Şark emirlerinden etrafında bir grup vardır
Kürsülerine saldırır ve kalelerini yerle bir eder./162

Bu Abbas mıdır hilafetin pazusu ki
Onunla aydınların koyu karanlıkları/163

Ey sayılarının içinde sallanan zafer kılıcı
Ki kabzası her zaman sağ elindedir./164

Korktuğunda Muhammed'e sığınır
Senden olan sahibine, yardımcısının sayesinde doğru yolu bulur./165

Olaylar peşpeşe karşısına çıktığında
Somurtmuş yüzüne bir nur gelir kalbinden/166

Bu yüzden İslam âliminin senden dolayı şükretmesi evladır
Çünkü sinek vızıltısıyla bir yere varamaz./167

Sığınır senin yakınına yolunu şaşırmışlar
Ki uzaklıkta kat eder özlemlerini./168

Eğer olursan kabilesi için kurtuluş vesilesi
Senin gibisinin sağ elinin iyiliğinden memnun olunur./169

Eğer uyulması gerekli haklar olmasaydı yeşermezdi
Mekânlar kendilerinde olanlar için/170

Dualar yücelerde çok gölgelik yapar
Ama hiçbir isyancı meramına ulaşamaz./171

İki topluluğun buluştuğu gün ki, kılıç adil bir ayırt edicidir
Orada değersiz ve değerli birbirinden ayırt edilir./172

Orada batıda kardeşlerimiz var.
En şiddetli düşmanlar onlara bakışlarını çevirdi silahlarıyla (teknikleriyle) /173

Onlar için ağladık ki ağlamak da hakkımız her zaman yaptığımız gibi
Gözyaşları sözlere karışır onları koruma uğruna./174

Çünkü biz hali hazırda ailelerimizi koruyacak durumdayız.
Eğer kaybedersek şerefimizi artık isteyemeyiz bilesin/175

Nefis bir borçtur saflarında duran.
Akrabalar adına ödenmesi gereken bir borç/176

Çünkü Şam, mutlu Nil ve Dicle
Onun sevincinin ve hüznünün yanındadırlar./177

Allah'a hamdolsun ki önderliği zalime teslim etmeyeceğim
Ve nefsi ölüm tehlikesine atmayacağım./178

Kardeşlerim orada uyuyamazken,
Gözler nasıl uyur kapaklarının altında./179[257]

2-Türk-Arap Birliğine Methiye

Arslân bu methiyesinde Osmanlı İmparatorluğunun iki büyük milleti Türkler ve Araplara hitap etmektedir. Methiyelerden de anlaşılacağı üzere Şekib Arslân İslam ümmetinin selameti için Arap ve Türk milletlerinin birliklerinin elzem olduğuna inanmaktadır.

Dallarla suların buluştuğu yerde dur
Ceyrûn'da ki (Şam'ın bir kapısı) tatlı suların diyarıdır./180[258]

Bir tepede ve eteklerinde kaynak suları akar
Kartal başı gibi yaklaşan ava doğru uçmakta/181

[257] Ebyurdî'nin mersiyesi, Kudüs'ün haçlılarca fethinden sonra yazılmış, son beyit.
[258] Şekib Arslan bu kasideyle ilgili olarak şöyle demiştir: 1.Dünya savaşı sırasında 10 kişiden oluşan bir Türk heyeti geldi, Halep'te, Şam'da ve Kudüs'te bu heyet için karşılama töreni düzenlendi. Görevleri Cemal Paşa'nın uygulamaları yüzünden bozulan Türk-Arap ilişkilerini düzeltmekti. Düzenlenen bir yemekte ben de aşağıdaki kasideyi yazdım. Kasidenin tamamı kaybolmuştur, aklımda kalanları bunlardır.

Sakinlerine seslen coşkuyu sevinci bir kenara bıraksınlar.
Cömertin coşkusu yeter./182

Mescid-i Aksâ avlusunda onlara derler
Hoşgeldiniz. Arap Mustafa'nın ayak izlerinde/183

Eğer bütün diyâr-ı Şam onlara insaf ederse
Mısır'dan Haleb'e kadarını avucunuza alırsınız./184

Ailesi için çabalayan biri gibi sizi seviyorum
Akla itaat eder gibi, öfkeye itaat eder gibi değil/185

Yerinizi bilen biri gibi seviyorum sizi
Uzun zamandan beri dine ve İslam'a hizmetinizden dolayı./186

Hilafet görevini üstlendiğinizden beri
Her yurtsuzu barındırdınız. /187

Ömrüme and olsun ki onu korumak için vurdunuz
Korkutucu keskin ve etkili her kılıçla./188

Her parlaklık yer bulur faziletlerinizin içinde
Bilinmez (ayırt edilmez) çürümüş hurma, tazesinden/189

Aramızda kötüler olsa da sizinle
Beraber geçirdiğimiz sonu gelmez bir zaman vardır. /190

Aramızdaki neseb birliği için şehadet kelimesi yeterlidir.
Her ne kadar aynı soydan gelmesek de…/191

Milletimin hamisi Osman'la övünürüm ve ben
Yücelik ve onur bakımından soyum Kahtân'ı ve babamı unutmadan./192

E) Methiyelerin Arapça Metni

ما إنْ لشأوٍ في البيانِ يبينُ

تدنو لمدحك غايةٌ وتبينُ/ 1

شأو لو الحدقيُّ حاوَلَ مِثْلَهُ

أعيا البيانَ لديه والتبيينُ / 2

إيتاء حقّ الشكرِ حقّ خليفةٍ

تَزَيَّنُ الدنيا به والدينُ / 3

تُغْشَى الأمورَ بفكرةٍ وقادةٍ

الظنّ منها في الأمورِ يقينُ / 4

يا طالَما صدّتْ مقارعةُ الظبى

إنّ العقولَ مَعاقِلٌ حصونُ / 5

فاسْلَمْ أميرَ المؤمنينَ وَلا تَزَلْ

تعطي مُناكَ وما تريدُ يكونُ / 6

في دولةٍ غرّاء عثمانيةٍ

مكتنفاها النصرُ والتمكينُ / 7

قِفْ بينَ معتركِ الأمْواجِ والهضبِ

بنقطةِ الأمّتين التركِ والعربِ / 8

بدارِ سلطنة الدنيا ومركَزِها

ومَرْجِعُ الأرضِ من قُطْب إلى قُطبِ / 9

بحيثُ قد فرّقَ البرّيْن ربُّهما

وحيث قَدْ مرج البحريْن عن كثبِ / 10

وقابلِ الشرقَ في أزياءِ قُدْمته

بصنوه الغَرْب في أثوابه القُشُبِ / 11

ثَغْرَ الثغورِ حَماهُ الله قامَ له

مِنْ لُطفِ بو سفوره أحْلى من الشنبِ / 12

ما زالَ مِنْ عَهْدِ قسطنطين مرتقباً

يجدُّ نحو بني عُثْمانَ في الطلَبِ / 13

حتَّى أتته جُيوشٌ لا كَفاءَ لها

نَزَلْتَ عند أبي أيوبٍ في الرحَبِ / 14

سخَّنَ مِنْ أرضِهِ قرناً يذلّ له

اسكندر ناطح القرْنيْنِ للسحُبِ / 15

حازَ الخلافة في عصرٍ أبو لَهبِ

له جُيوشُ العِدَى حَمالّة الحَطَبِ / 16

فاطفأ النار مِنْ بعد السعيرِ له

رأى يفرقُ بيْنَ النارِ والخَشَبِ / 17

مَشارقُ أرْضٍ لقّها بمغاربِ

وغادَرَ قطبيْها مِزاجاً لقاطبِ / 18

وجانسَ بين الغَوْرِ والنجْدِ عندها

كَلا أرضِها لم يعيَ وقع السلاهبِ / 19

وضيّق بين الفرجتيْن فصارتا

إلى مثل ما ضُمّت أناملُ حاسبِ / 20

وقرّبَ بين العدوتيْن كأنما

له كرّة الغبراءِ أطرةُ لاعبِ / 21

مروَّى شعار الهندِواني وراوياً

سِمانُ المعالي عن رقاق المضاربِ / 22

لواء مِنَ الإسْلامِ قد عزّ نَصْرُه

أطلّ على الآفاقِ مِنْ كلّ جانبِ / 23

لواءً لو اَنَّ الأرضَ طالَ أثيرُها

لما زالَ حتى اندقّ بين الكواكبِ / 24

ولَوْ أنَّ قَرْنَ الشَّمْسِ أرْخَى ذوائباً

لما كانَ منه غير إحْدَى الذوائبِ / 25

تَداولَهُ بعدَ النبيّ خلائفٌ

مَفاخِرُهم كلٌّ على كلّ غاربِ / 26

لعَمْري لئن طالَ التحكُّك بالسُّهَى

وقارَبَ رَوْقُ النجْمِ أو لم يقاربِ / 27

لما طاوَلَتْ أحسابَ عثمانَ عصبةٌ

وَلا دانَ منها مَطْلَبٌ نحو طالبِ / 28

أرَى آلَ عُثْمانَ بنَصْرِ محمَّدٍ

هي الأزدُ إلا أنها لم تصاحبِ / 29

مَلِيُّون بالأمرِ الذي يحملونَه

خلّيون عن خَلَفِ المساعي الكواذبِ / 30

لقد نوَّروا ليلاً مِنَ النقعِ داجياً

بشُهبِ رماحٍ للنحورِ ثواقبِ / 31

وقَدْ فَرَعوا مِنْ كلّ ملك عقيلة

رياضتها أعْيَتْ على كلّ خاطبِ / 32

لَقَدْ جَمَعوا البرَّيْن مع زاخِريْهما

وأحْسَنُ مِنه جَمْعَهُم للمناقِبِ / 33

حفِظْتَ لعثمانٍ وقاراً مريده

تردّى بإذن الله حلّة خائبِ / 34

وحسنت بل حصنت ما شئت واقتضَتْ

خواطرك الغرا وحُسْنَ المذاهبِ / 35

سَرَدْتَ له هذا الحديدَ فلم تَزَلْ

تمنُّ يقضبانٍ له وقواضبِ / 36

قواضِبُه في الحرْبِ إن تُنْتَدَبْ لها

وقضبانُه في السلم إن لم تحاربِ / 37

وما عَفَتْ نارُ الحربِ إلاَّ تعقلاً

وكلّ من الدولاتِ تدلى بجاذب / 38

وما عقتها إلا احتفازاً لقُرْبِها

وهَلْ ينهضُ البازي بغيرِ مخالب / 39

لكلّ مِنَ الأمريْنِ أعددت عدّةً

فسالِمْ إذا ما طِبْتَ نفساً وغاضِبِ / 40

سَهرت وَقَدْ نامَ الأنامُ بمقلةٍ

لها قلبُ شَيحانٍ وجثمانُ شاحبِ / 41

حبّك ذا شَرْعي وعُرْفي ومَذْهبي

ومدحُكَ ذا فَرْضي وَوِتْري وواجبي / 42

فِدىً لِحمانا كلّ مَنْ يمنعُ الحمَى

ومَنْ ليسَ يَرْضَى خَوْضَه متهدّما /43

فما العيشُ إلاَّ أنْ نموتَ أعزةً

وما الموتُ إلاَّ أنْ نعيشَ ونَسلما / 44

تأمّلتُ في صَرْفِ الزمان فلم أجِدْ

سِوَى الصارم البتّار للسلم سلماً / 45

ولم أرَ أنأى عن سَاتمٍ مِنَ الذي

تأخَّر يعتدّ السلامة مَغْنَما / 46

يقولونَ وجْهَ السيْفِ أبيضَ دائماً

وما ابيضَّ إلاَّ وهُوَ أحْمَرٌ بالدما / 47

فإنْ يكُ دَفْعُ الشرّ بالرأي حازماً

فما زالَ دَفْعُ الشرّ بالشرّ أحزما / 48

تَجاهَلَ أهْلُ الغَرْبِ كلَّ قضيةٍ

إذا لم يجيء فيها الحُسامُ مترجما / 49

وكابرُ قَوْمٍ ينظرونَ بأعينٍ

ألا عَمَهُ الألباب أعْمَى مِنَ العَمَى / 50

(أدرنه) يا أمَّ الحُصون ومَنْ غَدَتْ

لدار بني عثمان سوراً ومِعْصَما / 51

فَدَيْناكَ ربعاً ما أبرَّ بأهْله

وأمّا علينا ما أعزّ وأكرما / 52

عَمْرَناكَ أحْقاباً طِوالاً فلم نَزَلْ

بأهْلِكَ مِنْ أهلِ البسيطةِ أرْحَما / 53

فلما أتاكَ الـمُصْلِحونَ بزعْمِهِمْ

أعادوا إلى تِلكَ الجنانِ جَهَنَّما / 54

ألا قُلْ (لفردينان) أسْرَفْتَ عادياً

وأكْثَرْتَ في وادي الضلالة مزعما / 55

وهاجَمْتَ والأحْلافَ غَدْراً وغِيلَةً

رجالاً غَدَوْا عما تَكيدونُ نوَّما / 56

رِجالاً لها بَعْضُ ببعضٍ تشاجراً

فكان قَضاءُ الله فيهم مُحتَما / 57

تعرَّضَ هذا الملكُ مِنْكُمْ ومنهمو

لسَهْمَيْنِ كلّ منهما انقضَّ أسْهُما / 58

(أدرنتنا) لو كان للصخْرِ ألسنٌ

بها يَوْمَ عادَ الراجعوها تكلّما / 59

فما مِنْ فتًى إلاَّ وأجْهَشَ بالبُكا

وما مِنْ جَوادٍ عادَ إلاَّ وحَمْحَما / 60

ولا غادةٌ إلاَّ وكَفْكَفَ دَمْعُها

مَكرُّ حماةِ العرْضِ كالسيْلِ مُقْعَما / 61

[و] لا مِنْبَرٌ إلاَّ وأورقَ بهجةً

وقامَ عليه ساجِعٌ مترنّما / 62

وقرَّتْ عيونُ المصْطَفَى في ضَريحِه

وهَنّاهُ في الفِرْدَوْسِ عيسى بنُ مَرْيَـما / 63

تَعَجّلْتُمو منّا ثغوراً شواغراً

فهلاّ وقَدْ جاء الخميسُ عَرَمْرَما / 64

خَميسٌ إذا النيّاتُ صحَّتْ رأيته

يخيّم معه نَصْرُه حيث خيَّما / 65

تأمّلْ أهاضيبَ الجبالِ وقَدْ رَسَتْ

وحدِّثْ عَنِ البَحْرِ المحيطِ وقد طَمَى / 66

تضيءُ نواحيه بغرّةِ عزّة

مشيّع ما تحتَ اللوع غَشَمْشَما / 67

يليهِ مِنَ الأبطالِ كلّ غَصَنْفَرٍ

إذا عَبَسَ الموتُ الزؤامُ تَبَسَّما / 68

تَراهُم ليوثاً في الوَغَى وضَياعماً

وفي أُفُقِ النادي بُدوراً وأنْجُما / 69

فمَنْ مبلغ البلغار أنّا إلى الوَغَى

وإخْوانُنا الأتراك نزحفُ توأما / 70

وأنّا جميعُ العُرْبِ والتركِ إخوةٌ

عليهمْ إليهم يبتغون تَقَدّما / 71

وليس يُزالُ العُرْبُ والتركُ أمةٌ

حنيفيةٌ بيضاءَ لن تتقسّما / 72

وقولوا لهم بانَتْ سُعادُ فلا يَزَلْ

فؤادكُمو دَهْراً عليها متيَّما / 73

ستلبثُ عثمانيةٌ رَغْمَ أنْفِكُمْ

وأنف الألى منّا يصيحونَ لوّما / 74

فلا يطمعنّكُم في أدرنَة مطمعٌ

ولا تَفْتَحوا في شأنها أبداً فَما / 75

أدْرَنَةٌ صارَتْ عندنا تِلوَ مكَّة

وماء المريجِ اليومَ أشْبَه زَمْزَما / 76

فَيا لَكَ مِنْ يومٍ أتى في خُطوبنا

كَشادِخَةٍ غَرّاء في وجْهٍ أدْهَما / 77

وكانَتْ بقايا السَّيْفِ تبكي فأصْبَحَتْ

تُضاحِكُهُم طُرّاً ملائِكَةُ السما / 78

وما زالَتِ الدنيا سُروراً وغُمّةٌ

وما زالَتِ الأيّامُ يُرْسَى وأنعُما / 79

عَسَى كلّ يومٍ بَعْدَ يومٍ أدْرَنَة

يَعودُ على الإسلامِ عيداً ومَوْسِما / 80

وليسَ على المولّى عسيرٌ بأنْ نَرَى

هناءً محا ذاك العزاء المقدّما / 81

ألاَ يا بَني عُثْمانَ حَسْبُكُمُ بُشْرَى

لقَدْ جادَ ربُّ العَرْشِ بالنعْمةِ الكُبْرَى / 82

وَقَدْ فُزْتُـمْ ذا اليومَ بالغايةِ التي

عليها رِجالٌ قَدْ قَضَوْا دُونكُمُ قَهْرا / 83

أطلّتْ عليكُم بغتةً شرَّد المنى

تحقّقَ بَعْثَ الله مع عُسْرِه اليُسْرا / 84

أتَتْ وحِجابُ اليأسِ قَدْ حالَ دونَها

كما ينشرُ الديّانُ مَنْ سَكَنَ القَبْرا / 85

وكَمْ قَدْ أسأتُم مِنْ ظُنونٍ وقُلتُمْ

مَضَيْنا وبَعضَ الظنّ يحتَقِبُ الوزْرا / 86

فعَنْ غيرِ وعدٍ بَدّل الله حالَكُمْ

لتضحَى لَكُم رُحْمَى وتَغْدو لَكُم ذِكْرَى / 87

ويعلمُ أنَّ الله لا رَبَّ غيره

وليس سِواه يملكُ النفْع والضرّا / 88

أراد تلافي الشرقِ منْ عَثَراتِه

فألقَى عليه منْ عِنايتهِ سِتْرا / 89

وألـهَمَ مولانا الخليفة ظلّه

قياماً على الدستورِ في الدولةِ الغرّا / 90

تداركَها رَمَقاً بإكسيرِ ناظرٍ

إذا مالَ نحو التربِ صيَّره تبْرا / 91

فنِلْتُم بنعماهُ حياةً جديدةً

غَدَتْ بنفوسٍ عِنْدَ غيركُم تُشْرَى / 92

سَلاماً وبَرْداً نِلْتُموها بلطْفِه

وجيرانكُم بالسيْفِ هاماتِهم تَفْرَى / 93

بِكُمْ ضَنّ إشْفاقاً وفي أرض غيره

فما أكْثر القَتْلى وما أرْخَصَ الأسْرَى / 94

وحاشا أباً برّ الأبوّةِ مِثْلهُ

يريدُ بنا ضيْماً ويُرْهِقُنا عُسْرا / 95

إمامٌ له في كلّ يومٍ عَوارِفُ

على الشرق والإسلامِ لا تَقْبَلُ الحَصْرا / 96

تَلَقاهُ عَصْرٌ بالخُطوبِ فلم يَزَلْ

يُكافِحُ في آرائهِ وَحْدَه العَصْرا / 97

أذلّ عِنادَ النائباتِ فأسْلَسَتْ

وأصْبَحَ بالتدبيرِ يقْتادُها قَسْرا / 98

لنا مِنْ نَداهُ الجمّ في كل حادِثٍ

سحائبُ في الأقْطارِ قد حَكَتِ ابقَطْرا / 99

ولَوْ لمْ يكنْ إلاّ الطريقُ الذي به

غَدا أمماً شباك طه أبي الزهرا / 100

لكانَ لِعَمْري كافياً في ثَنائهِ

وأن يبلغَ الفَخْرَ المؤثّلَ والأجْرا / 101

لَقَدْ منّ بالنعْمى التي جاء وَقْعُها

على الخَلْقِ وَقْعَ الماء مِنْ كَبِدٍ حَرَّى / 102

وأمةٌ عُثْمانَ أزالتْ بلحظةٍ

به بالليالي البيضِ أيامها السمرا / 103

فيا لَكِ بُشْرى في مَسامعِ أمةٍ

بها قَدْ غَدَتْ سَكْرَى ولم تَعْرِفِ الخَمْرا / 104

ويا لَكَ مِنْ أمر به البَرْقُ جاءنا

فَسالَتْ له سُحُبُ الدموع مِنَ السرا / 105

ويا لَكَ مِنْ وقتٍ سعيدٍ أظلّنا

ويَومٍ تبشّرنا به يعدلُ العُمْرا / 106

فشُكراً على النعماءِ إخواننا الأُلى

لدى تِلْكُمُ البأساءُ قَدْ أحْسَنوا الصبْرا / 107

ألاَ قَدَروا هذي المَكارِم قَدْرها

وأدّوا عليها مِنْ صَداقَتِكُم شُكْرا / 108

فكَمْ قَدْ وقَفْتُم صابِرينَ وكُنْتُمُ

على ساطئٍ لا تَمْلِكونَ له عبرا / 109

وَلا تَذْكُروا ذاك الزمانَ الذي مَضَى

فَقَدْ عاضَ حُلو اليوم مِن مُرِّ ما مرّا / 110

لَقَدْ طالَ لَيْلٌ بالمحبّين غاسِقٌ

فَقَدْ نَسيَ الظلماءَ مَنْ شَهِدَ الفَجْرا / 111

وَلا عُذْرَ في التقسيرِ بَعْدَ الذي جَرَى

فما فاتَ فرضُ الصَّوْمِ مِنْ شهد الشَّهْرا / 112

وفَدَوْا أميرَ المؤمنينَ بأنْفُسٍ

كَفَتْها إلى عُثْمانَ نِسْبَتُها فَخْرا / 113

سَيَغْدو لَكُمْ دورٌ جديدٌ بجودِهِ

وقبلاً أياديه على هامِكُمْ تَتَرى / 114

تَلْثوا لنا العصْرَ الجديدَ بحطمةٍ

فقد جاء عَدْواً في شبيبته الخُضْرا / 115

لقَدْ مَنَّ بالشورَى عليكُمُ بمقتضَى

(وشاورهم بالأمر) إن تحملِ الأمرا / 116

تذكَّروا مَثَل الخطابِ حين جَرَى

ذاك الخطابُ عَساها تنفعُ الذِّكَرُ / 117

إذِ ارْتَقَى مِنْبراً يَدْعو رعيّتَه

إذا تَرَوْنَ اعوجاجاً بي فَلا تَذَروا / 118

فقيلَ واللهِ لو أنّا نَرَى عِوَجاً

إذاً أقمناهُ بالأسْيافِ يا عُمَرُ / 119

فقالَ أحْمَدُ ربّي إذ على يَدِكُم

باتَتْ تَقومُ مني البيضُ والسُّمَرُ / 120

سِراعاً بني أمّي بحثّ ظُعونِها

فما حرَّكَ الآلامَ غير سُكونِها / 121

وما زالَ فَرْيُ الخَطْب تحت خِفافِها

وشرحُ صُدورِ الركْبِ فوق مُتونها / 122

لعُمْرِ المعالي ما عَدَوْنَ دِيارَنا

ولا حُربت إلا بطولِ هُدونِها / 123

ولاكانَ ما قَدْ آثرتْ فُتورِها

سِوَى الأصْلِ فيما كابَدتْ مِنْ فُتونِها / 124

يَعافونَ مورودَ الصعابِ إلى العُلَى

وَلاَ مَجْدٌ إلاَّ بارتقاءِ حُزونِها / 125

فمَنْ يردِ الأيامَ بيضاً فلا يَكُنْ

جَزوعاً لكوّاتِ الليالي بجونِها / 126

رَكِبْنا ظهورَ الصافِناتِ وقد ثَوَتْ

بأصْلابنا فُرسان ما في بُطونِها / 127

وقُلنا لها دينا الفلاةَ فإننا

رَجِعْنا إلى آبائنا وشؤونها / 128

طَوَوْا شقَقَ البيداءِ شَرْقاً ومغرباً

ألم نَكُ مِنْ ماءِ الأوالي وَطِينها؟ / 129

وما إن شأى بالكهرباءة مركبٌ

بشاحِطَةِ الصحْراءِ مدَّ هَجينها / 130

فإنْ يقطعِ القَومُ البحارَ فعندنا

مَهامِه لا تَلْقى لهم بسفينِها / 131

على غيرِ شيءٍ غير أنّا عِصابةٌ

غِضابٌ لدنيا المسلمين ودينِها / 132

تعدَّوْا حدودَ الصَّبْرِ حَيْفاً بأمةٍ

غَدَوْا لبداً في عَزْمِ وتينِها / 133

وقَدْ طالما بِثْنا نُغالِطُ أنفساً

ونبغي مِنَ الأعْلاجِ سلّ ضغونِها / 134

إلى أن تجلّى العزمُ لا حُجُبَ دونَهُ

وقصّرَ بالأعذارِ نصّ مبينِها / 135

ولم يبقَ مِنْ مُسْتَعْجمٍ في مُرادِهم

بأمةِ صِدْقٍ أمْعَنَتْ في رُكونِها / 136

فقُلْنا عَلَيْكُم بالسّيوفِ فإنّها

لأفْصَح مِنْ أقْلامِنا برنينِها / 137

فإنْ يخفرِ الأعداءُ بيضَ عُهودِنا

فعندَ ذِمام البيض ردْعُ خؤونها / 138

ألاَ شدّ ما قَدْ أصْغَرْتَ مِنْ مَقامِنا

وما اقْتَحَمَتْنا في الغُزاة لحينها / 139

تناسَتْ سريعاً ما مضَى مِنْ بلائِنا

وأنّا عَلَوْنا عالياتٍ قرونها / 140

وظنّتْ عروشَ الشرق مالّتْ وأصبحتْ

كأن لم يكن بين الصفا وحجونِها / 141

وأنّ زمانَ الثأرِ وافَى فأوجَفَتْ

ألاَ خابَ ما قد قدَّمت من ظنونِها / 142

فلم يزَلِ الإسلامُ غضّاً بأهله

ونيرانه لم تنطفئ بكمونِها / 143

وما رَقْرَقَ القرآن ماء طباعها

فهيهات يَخْشَى مِنْ نُضوبِ معينِها / 144

فلا يَغْتَرِرْ قَوْمٌ بظاهِرِ لينِنا

فما الصعدة السمراء هوناً بلينها / 145

لنا مِنْ بني عُثْمانَ كلّ غضنفَرٍ

تخرُّ له أبْطالُـهُم لذقونِها / 146

فلسْنا نباهي أن نَحْرنا سِخالَها

وقبلاً صَرَعْنا أُسْدَها في عرينِها / 147

فما اضطّلعت بالسيفِ أيدي جنودها

وإن مَهَرتْ في الشحذ أيدي قُيونِها / 148

جَحافِلُ في سَيْفِ البحارِ تَخالُها

مِنَ الدُّعْرِ وُرْقاً عكَّفاً في وكونِها / 149

ولَوْ لاَ الجواري المنشآتِ تمدّها

مِنَ اللجّ زجّت في مَفاغِرِ نونِها / 150

لئن جرّدتها رومة لحِصارنا

لقَدْ أوعتها عندنا بسجونِها / 151

وفي كلّ يومٍ وقْعَةٌ لجيوشِها

تضيقُ بها بَطْحاؤها بدفينِها / 152

لَقَدْ طعمتْ مما جَنَتْه وضيعة

تخالطُ فيها جُبْنَها بجنونِها / 153

قَدِ استوقَدَتْها الحربُ نارَ شُكوكِها

إذ العُرْبُ وافَتْها بثلج يقينِها / 154

فدونَكُمو يا أيُّها العُرْبُ حملةً

نزاريّةً فاستَبْسِلوا الزبونها / 155

وصونوا ذِمارَ المُلك شدّاً فلم يُملْ

سُروجَ المطايا غيْر رخْوٍ وَضينِها / 156

وخذي طلّى الطليان تَهْفو إليكُمو

سُقوطَ ثمارِ الدَّوْحِ عَنْ غُصونِها / 157

سَتَعْلَمُ أطْرابُلُسُ أنّا صِحابُها

وَبرْقَةٌ لا نَرْضَى لِعَمْري بدونها / 158

وكُلّ ذراعٍ عندنا مِنْ تُرابها

كخالصةِ الأعْلاقِ عِنْدَ ضَنينِها / 159

سَلِمْتَ أميرَ المؤمنينَ لأمّةٍ

محمّدٍ طولَ الدَّهْرِ نور عُيونِها / 160
تقيمُ بها في الحقّ حكمَ أميرِها
وتَرْعَى لها بالرّفْقِ عَهْدَ أمينِها / 161
ومِنْ أمراءِ الشرقِ حَوْلَكَ عُصْبَةٌ
سَطاكَ كراسيها وشَمّ حُصونِها / 162
أعبّاسُ يا عَضُدَ الخِلافَةِ والذي
يُضاء به في داجياتٍ دُجونِها / 163
ويا سيْفَ نَصْرٍ عامِلاً في عِداتها
وقائِمه لـمّا يَزَلْ في يمينها / 164
إذا اعتَصَمَتْ في رَوْعِها مِنْ محمّدٍ
بصاحِبها منكَ اهتَدَتْ لِمُعينها / 165
وإنْ جَهَمتها الحادثاتُ فلم يَزَلْ
بعبّاسِها بسّام نورٍ جبينها / 166
إذا عالِمُ الإسلامِ أولاكَ شُكْرَهُ
فما لِدُبابٍ بُلْغةٌ بطنينِها / 167
تحنُّ إلى ناديكَ مهجةٌ غائبٍ
يَقْطعُها في البُعْدِ فَرْطَ حنينها / 168
فإنْ تَكُ آلتْ نجدة لقَبيلها
فمثْلُكَ مَنْ يَرْضَى ببرّ يمينها / 169
ولو لا الحقوقُ الواجباتُ لما نبت
أمتكِنُ مِنْ أوطانِها بمكينها / 170
تظلّ الدعاوَى في المعالي كثيرةً
وما كلّ باغٍ وصلها بقرينها / 171

إلى مُلْتَقَى الجَمْعَيْنِ والسَّيْفُ فاصِلٌ

هنالك يَدْرَى غَثُّها مِنْ سَمينها / 172

هناكَ لنا في جانبِ الغَرْب إخوةٌ

تَسومُهُمُ البؤْسَى العِدَى بفنونِها / 173

بكَيْنا لها نحنُ الأُلى ما تَعَودَتْ

مَدامِعُهُمْ في الخَطْب بَذْلَ مصونها / 174

فإنْ نحن قارَرْنا على ضَيْمِ أهْلِنا

فهيهاتَ نَرْجو العزّ مِنْ بَعْدِ هونِها / 175

تَرَى النفسُ دَيناً وقفةً في صفوفها

قَضاءً عَنِ الأرْحام بَعْضَ دُيونِها / 176

فما الشام والنيل السعيد ودِجْلَة

سِواها لَدَى أفْراحِها وشُجونِها / 177

وَوَاللهِ لا أعطي الـمُقادَ لِظالمٍ

ولما أرِدْ بالنفس حَوْضَ مَنونِها / 178

إذا باتَ إخواني ببرقة سهَّداً

فكيْفَ تَنامُ العينُ ملءَ جُفونِها / 179

قِفْ بينَ مُشتبكِ الأغصانِ والعذّبِ

بأرض جَيرونَ ذاتِ السلسلِ العذبِ / 180

بربوةٍ في حَفافيها الـمَهينُ جرَى

بجؤجؤ البارِ حيث الصيد عن كثبِ / 181

واهتفْ بساكِنها أنْ ينثنوا طرباً

إنَّ الكريمَ عليه هزةُ الربِ / 182

في ساحةِ المسجدِ الأقصى يُقالُ لهم

أهلاً وفي عَتبات المصْطَفَى العربي / 183

لو أنصَفَتْهُم ديارُ الشامِ قاطبةً

صَفَّقْنَ بالكفِّ مِنْ مِصْرَ إلى حلبِ / 184

أُحِبّكم حبّ مَنْ يَسْعَى لطَيَّتِهِ

في كاعةِ العَقْل لا في طاعةِ الغَضَبِ / 185

أُحِبُّكُم حبّ من يَدْري مَواقِفَكُم

في خدمةِ الدّين والإسلامِ من حقبِ / 186

ومُذْ تقلّدتمو أمْرَ الخلافةِ قَدْ

آويتمو مِنْ بينها كلأذ مغتربِ / 187

لقد ضَرَبتُم لِعَمْري في حِياطتِها

بكلّ سيْفٍ رهيبٍ الحدّ ذي شطبِ / 188

فكلّ غزّ يماري في فَضائِلكم

لا يعرفُ الحشفَ البالي من الرطبِ / 189

مهما يكُنْ مِنْ هناتٍ بيننا فلنا

مَعَكُم على الدّهر عهد غير منقضبِ / 190

كَفَى الشهادةُ فيما بيننا نَسَباً

إنْ لم تكنْ جَمَعَتْنا وحْدَةُ النسبِ / 191

مجدي بعثمانَ حامي ملتي وأنا

لم أنسَ قحطانَ أصلي في الورى وأبي / 192

SONUÇ

1869'da dünyaya gelen Şekib Arslân yaşadığı tarihsel dönem itibariyle birçok önemli olaya şahitlik etmiştir. Bunların başında Trablusgarb savaşı, Balkan savaşları ve 1. Dünya savaşı gelmektedir. Politik olarak aktif olduğu bu dönemlerde Şekib Arslân bizzat bu cephelerde bulunmuştur. Ardından sürgünde olduğu yıllarda Avrupa'da aktif bir hayat sürdürmüş, çeşitli ziyaretler yapmış ve eserler kaleme almıştır. Bunların yanı sıra yaşadığı ev çok sayıda önemli şahsiyetin uğrak yeri olmuştur. Arap ve Müslümanların sorunlarıyla ilgilenmiş bu konuda birçok yazı yazmıştır.

Şekib Arslân'ın ailesi ünlü ve nüfuzlu bir Dürzi ailesidir. Kökleri câhiliyye ve Emevî dönemlerine kadar giden bu aile Abbâsî ve Osmanlı dönemlerinde bölgede önemli roller üstlenmiş ve hilafete bağlılığını göstermiştir. Şekib Arslân yazdığı şiirlerden görüldüğü üzere Osmanlı hilafetine gönülden bağlı biridir. Türk ve Arap milletlerinin birlikteliğine önem veren Arslân, Osmanlı meclisinde parlamenterlik yapmış o dönemde ileri gelen Türk subaylarıyla yakınlıklar kurmuştur. Savaş yıllarında Suriye'de Cemal Paşa'nın yönetiminden hoşnut olmayan Arap aydınlarıyla yönetim arasında bir köprü olmuş, anlaşma zemini sağlamaya çalışmıştır. Hayatı boyunca İslam ve Arap ümmetinin birliğini savunmuştur.

Şair olarak da iki divan yayınlamıştır. İlk divanı gençlik şiirlerinin yer aldığı "Bâkûre" adlı divandır. İkinci divanı da olgunluk dönemi şiirlerini içeren "Divânu'l-Emîr Şekib Arslân"dır. Ayrıca hatıralarını kaleme almış, kişisel hayatını konu alan "Sîre Zâtiyye"yi, Reşid Rıza ve Ahmed Şevki Bey'le olan arkadaşlığını anlatan hatıratları yazmıştır. Eserleri bölümünde anlatıldığı üzere Arslân, çeşitli eserleri tercüme etmiş, tahkik etmiş ve notlandırmıştır. Ayrıca hac hatıralarını da yazmıştır.

Tüm bunlardan sonra Şekib Arslân'ın hayatı, eserleri ve divanındaki methiyelerle ilgili şunlar söylenebilir; Şekib Arslân hayatını verimli bir şekilde kullanmış, inandığı doğruların ardından gitmiş ve zor şartlar altında dahi olsa fikirlerinden ödün vermemiştir. Sürgünlerle ve savaşlarla mücadele etmiş zor zamanlarda inandığı doğrulara uygun bir şekilde çeşitli görevler üstlenmiş

sorumluluktan kaçmamıştır. Eğitim hayatı boyunca hocalarından azami derecede istifade etmiş ve kendisini iyi bir şekilde yetiştirmiştir. Öyle ki düz yazıda ve şiirde haklı bir şöhrete kavuşmuş "emîru'l-beyân" ve "imâmu'l-muteressilîn" lakaplarıyla anılır olmuştur.

Şekib Arslân'ın eserleriyle ilgili bir değerlendirme yapılacak olursa; yazar akıcı ve kolay okunur bir üslûba sahip olmasının yanı sıra genel kültürüyle de ön plana çıkmaktadır. Her türlü ayrıntıyı konuya vakıf olmasının verdiği yetkinlikle eserlerinde kullanmıştır. Böylece bilgilendirici ve doyurucu bir üslûba ulaşmıştır. Aynı zamanda bir tarih yazıcısı olarak kalemini ustalıkla kullanmış uzun ve yorucu bir çalışma isteyen tarih eserleri bırakmıştır. Arapların Avrupa'daki varlığına ve Türklerin tarihine özel ilgi duyan Arslân, Endülüs, Osmanlı ve Arapların Avrupa'daki savaşlarını kaleme almıştır.

Divanları ve şair yönüne gelince; Şekib Arslân iki divan yayınlamış, ilkinde gençlik şiirlerini derlemiştir. İkincisinde de olgunluk dönemi şiirlerine yer vermiştir. Bâkûre adını verdiği ilk divanında dostlarıyla ilgili methiye ve mersiyeler bulunmaktadır. İkinci Divanı ve tezimizin konusu olan Dîvânu'l-Emîr Şekib Arslân'da Osmanlı Sultanı İkinci Abdülhamid'i öven uzun bir methiye bölümü ve Türk-Arap birliğini vurgulayan şiirler bulunmaktadır. Bu şiirlerin teması Sultan Abdülhamid'in adaleti ve Müslüman milletleri himaye politikasının övülmesidir.

Methiyelerinde Osmanlı soyunun hilafet bayrağını almasıyla Müslüman milletler arasında ulaştığı mertebe de vurgulanmaktadır. Trablusgarb savaşında vatan savunması temasına yer verilmiş olup, Edirne'nin Bulgarlar tarafından işgali ve tekrar Osmanlı hâkimiyetine dönüşü kutlanmakta ve sevinçle karşılanmaktadır. Ayrıca Türk-Arap birliği şiirlerde geniş yer bulmuştur. Şekib Arslân, yeni anayasanın (II. Meşrutiyet) ilan edilmesini şiirlerinde övmüştür. Böylece Şekib Arslân'ın, Türklerin ve Arapların ortak devleti olarak gördüğü Osmanlı imparatorluğunun yönetim şekliyle ilgili her değişikliği ilgiyle takip eden ve bu ilkeye samimiyetle inanan birisi olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak savaş koşullarında dahi Türk-Arap ve diğer Müslüman milletlerin birliğine inanan Şekib Arslân ve şiirleri, özellikle Türklerle ilgili

methiyeleri yaşadığı dönemde olduğu gibi günümüzde de ilgi çekici bir konu olma özelliğini korumaktadır. Her ne kadar gençliğinde II. Abdülhamid'e methiyeler yazsa da sonradan Abdülhamid karşıtı İttihat ve Terakki Cemiyetiyle iyi ilişkiler içinde olduğunu görürüz. Bu tür dönüşümlerin kaynağının dönemin savaşlar ve siyasi çalkantılar içermesi olduğu düşünülmektedir. Şiirlerinde Arslân, Arap milliyetçiliğiyle Türk dostluğunu mecz etmiş iki milletin kaderinin ortak olduğu düşüncesindedir. Her ne kadar düzyazıyla iştigal etse de yayınladığı iki divanıyla da ön plana çıkmıştır. Aynı zamanda Arslân, Kur'an üslûbundan etkilenmiş yer yer ayetlerde geçen ibarelere yer vermiştir. Bu çalışmayla Türk ilim dünyasına özellikle şimdiye kadar üzerinde çalışılmamış olan Osmanlı ve Türklerle ilgili methiyeler Türkçeye çevirelerek sunulmuştur.

.

KAYNAKÇA

ADAL, Raja, **La Nation Arabe, Contents and İndex**, s.1, İslamic Area Studies, Tokyo, Japan, 2002

ABBÛD, Mârûn, **Bedîüzzamân el-Hemedânî**, Dâru'l-Maârif, Kahire, 1980

ABBAS, Ferhad, **Encyclopedia Britannica** I, Messali Hadj Encyclopedia Britannica Inc. Chicago, 2010

A'lâmu'n-Nahdati'l-Hadîse, c.III, sene 2, sayı 4, 1947

ALİ, Muhammed Kürd, **el-Muâsırûn**, s. 13, Matbaatu Mecmai'l-Lugati'l-Arabiyyeti bi Dımeşk, 1980.

ARTUÇ, Nevzat, **Cemal Paşa Askeri ve Siyasi Hayatı**, Türk Tarih Kurumu, 2008, Ankara

ARSLÂN, Şekib, **en-Nahdatu'l-Arabiyye fi'l-Asri'l-Hâzır**, Dâru't-Tekaddumiyye, 1.baskı, 2008

---------- **el-Vahdetu'l-Arabiyye Min Hilâli't-Tecribe**, Matbaatu İtidâl, 1.baskı

----------**Urvetu'l-İttihâd beyne Ehli'l-Cihâd**, 1.baskı, Dâru't-Tekaddumiyye, 2011

----------**Bâkûretu Nazmi'l-Emîr Şekîb Arslân**, Matbaatu'l-Edebiyye, Beyrut, 1887

----------**Dîvânu'l-Emîr Şekîb Arslân**, Mektebetu'l-Asriyye, 1. baskı, Beyrut, 2010

----------**El-Hulelu's-Sundûsiyye fi'l-Ahbâr ve'l-Âsâri'l-Endulusiyye**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1. baskı, 1997

---------- **İttihatçı Bir Arap Aydınının Anıları, Arapların Gözüyle Osmanlı**, Çev. Halit Özkan, Klasik Yayınları, İstanbul, 2005

---------- **Reşîd Rızâ Îhâu Erbaîne Sene**, Matbaatu İbni Zeydûn, Dımeşk, 1937

---------- **Târihu Devleti'l-Osmâniyye**, Dâru İbn Kesîr, Dımeşk, 1. baskı, 2001

---------- **Hulâsatu Târihi'l-Endulus**, Dâru Mektebeti'l-Hayât, Beyrut, 1983

---------- **Sîre Zâtiyye**, Dâru't-Talîa, Beyrut, 1. baskı, Temmuz 1969

---------- **İrtisâmâtu'l-Litâf fî Hâtırâti'l-Hacci ilâ Akdesi'l-Metâf**, 1929 Dâru's-Suveydi li'n-Neşri ve't-Tevzî', 1. baskı, Abu Dabi, 2004.

---------- **Sürgünde Üç Ölüm**, Çev. Aziz Akpınarlı, Truva, s. 11, 1. baskı, Ağustos 2004

---------- **Şevkî Ev Sadâkatu Erbaîne Sene**, Matbaatu İsâ el-Bâbî el-Halebî, Mısır, 1936

----------**Limâzâ Teahhera'l-Muslimûn ve Tekaddeme Gayruhum**, Menşûrâtu Dâri Mektebeti'l-Hayât, Beyrut

---------- **Târihu Gazavâti'l-Arab Fî Fransâ ve Svisrâ ve İtalya ve Cezâiri'l-Bahri'l-Mutevassit**, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut.

----------**Âhiru Benî Serrâc**, çev. Şekib Arslân, 1.baskı, Dâru't-Tekaddumiyye, 2011

----------**Anatole France Fi Mebâzilih**, thk. ve tercüme: Şekib Arslân, Daru't-Tekaddumiyye, 1. baskı, 2010

ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ YAYINI, **Türk Dünyası Ortak Edebiyatı**, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, c.2, Ankara, 2003

ATÇIL, Abdurrahman, **Welt Des Islams**, Brill, 53, 2013, Brill.

BAKTIAYA, Adil, **Osmanlı Suriye'sinde Arapçılığın Doğuşu**, Bengi Yayınları, 2009, İstanbul.

BATÎ, Rafael, **A'lâmu'n-Nahdati'l-Hadîse**, c.III, sene 2, sayı 4, 1947

EL-BEÎNİ, Necîb, **Emîru'l-Beyân Şekîb Arslân ve Muâsırûhu**, ed-Dâru'l-Camiîyye, 1992.

EL-BENNÂ, Yusrî Muhammed Muhammed Hamsîn, **Ârâu'l-Kelâmiyye ve'l-Felsefîyye inde'l-Emîr Şekîb Arslân**, 1. baskı, Mektebetu's-Sekâfeti'd-Dînîyye, Kahire, 2006

BEN GURİON, **Talks with Moshe Pearlman**, Schocken Books, New York, 1970

BERAKES, Gazi Fuad, **Cubrân Halil Cubrân**, Dâru'l-Kitâbi'l-Lübnânî, Beyrut, 1981.

BEYYUMİ, Muhammed Receb, **Muhammed Hüseyin Heykel, el-Edîbu's Siyâsiyyu'l-Müerrih ve Râidu'l-Kitâbe fi's-Sireti'n Nebeviyye**, Dâru'l-Kalem, Dımaşk, 2001

BROCKELMANN, Carl, **Geschichte Der Arabischen Litteratur**, Sup III, Leiden, 1942

EL-BUSTANÎ, Abdullah b. Mihâil, **el-Bustân: Mu'cemu Lugavi Mutavvel**, Mektebetu Lübnan, Beyrut, 1992

CEBRÎ, Şefik, **Ahmed Fâris Şidyâk**, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1987.

CEMİLE, Meryem, **Muslim World** bk. Review 7, no 2, Leicester, 1987

CLEVELAND, W.L. **The EI**, New Edition, Vol IX, Fasc. 151-152, Leiden, 1995.

---------- **Batıya Karşı İslam**, Şekib Arslân'ın Mücadelesi, Çev. Selahattin Ayaz, Yöneliş, İstanbul, 1991

CUBUR, Dr. Cebrâil, Ebhâs, **Emîr Şekîb Arslân bi Munâsebeti Murûri Seb'a Senevât Alâ Vefâtihi**, c.1, sene 7, 1954.

CUNDÎ, Edhem Âl**, A'lâmu'l-Edeb ve'l-Fenn**, 2.cilt, s. 364, Matbaatu'l-İttihâd 1958.

EL-CUNDÎ, Enver, **Terâcimu A'lâmi'l-Muâsırîn fi'l-Âlemi'l-İslâmî**, Mektebetu Encilo Mısriyye, Kahire, 1970

CUNDÎ, Edhem Âl, **A'lâmu'l-Edeb ve'l-Fenn**, 2. cüz, Matbaatu'l-İttihâd, 1958, Dımeşk

ÇETİN, Atilla, **Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın Mısır Valiliği-Osmanlı Belgelerine Göre**, Fatih Ofset, İstanbul, 1998

ÇETİN, Nihad M. **Eski Arap Şiiri**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1973

DEMİRAYAK, Kenan -Ahmed Sarvan, **Arap Edebiyatı Tarihi**, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayını, Erzurum, 1993

ED-DEVRÎ, Dr. Abdulazîz, **Tekvînu Târihî Li Ummeti'l-Arabiyye**, Dirâsetun Fi'l-Huviyye ve Va'yi, Merkezu Dirâsâti'l-Vahdeti'l-Arabiyye, 24685 isam.
Dâru'l-Ceyl, Beyrut 1981.

DJAHA, Michael, **Halil Mutrân**, **Bâkûretu't-Tecdîdi fi'ş-Şi'ril Arabiyyi'l-Hadîs**, Dâru'l-Mesîre, Beyrut, 1981

DEHHÂN, Dr. Sâmi, **Emîr Şekîb Arslân Hayâtuhu ve Âsâruhu**, Dâru'l-Maârif bi Mısr, 2. Baskı, Kahire

DESUKÎ, Ömer, **Mahmud Sâmî Bârûdî**, Dâru'l-Maârif, Kahire, 1981

EL-FAHURÎ, Hannâ, **İbnu'l-Mukaffa'**, Dâru'l-Maârif, Kahire, 1957

---------- Hannâ, **el-Câmi' fî Târihi'l-Edebi'l-Arabî, el-Edebu'l-Hadîs**,

FARAH, Caesar E., **Arabs and Ottomans, Checked Relationship, The Role of the Syro-Egyptians**, İstanbul, 2002

FÎRÛZÂBÂDÎ, Ebu Tahir Muhammed b. Yakub eş-Şirâzî, **Kâmusu'l-Muhît**, c.3, t.y.

GADBAN, Âdil eş-Şeyh, **Necîb el-Haddâd**, Dâru'l-Maârif, Kahire, 1983

GRAN, Peter, **Essays in Arabic Literary Biography 1350-1850**, "Hasan el-Attâr" 2009

GRAF, George, **Geschichte der Christlichen Arabischen Literatur**, Vatikan, 1996

GEDİKLİ, Yusuf, **Enver Paşa: Hayatı ve Makaleleri**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2007

GENDÎ, Anwar al, **Ahmed Zeki El-Mulakkab bi Şeyhu'l-Urûbeh**, **Hayâtuhu, Ârâuhu ve Âsâruhu**, Ministry of Culture and National Guidance, Kahire, 2009

GENE C, Fant, Jr, **LothropStoddard**, American National Biography Online, 2000

HAKÎM, Muhammed b. Azzûz, **Ziyâretu'l-Emîr Şekîb Arslân li'l-Mağrib, Esbâbuhâ, Ehdâfuhâ, Netâicuhâ**, Titvân, Metâbiu'ş-Şuyûh Disbris, 1980.

HAMDANÎ, Târık, **Mevsûatu A'lâmi'l-Ulemâi ve'l-Udebâi'l-Arabi'l-Muslimîn**, 1.c. Beyrut, 2004.

HARPUTLİ, Ali Hüsnü, **el-Mes'ûdî**, Dâru'l-Maârif, Kahire, 1980

HAVEMANN, Axel, **Between Otoman Loyalty and Arab İndependence, M. Kurd Ali, Girgi Zeydan and Shakib Arslân**. Quaderni di Studi Arabi, 5-6, 1987

HAVFİ, Ahmed Muhammed, **el-Câhiz**, Dâru'l-Maârif, Kahire, 1980

HEMDAN, Semir Ebu Kasım Emin, Şeriketu'l-Âlemiyye Li'l-Kitâb, Beyrut, 1993

---------- Târık, Mevsûatu Beyti'l-Hikme li A'lâmi'l-Arab fi'l-Karni't-Tâsi' aşera ve'l-Işrîn, c.1, Bağdat, 2000 isam 89183.

EL-ITRÎ, Abdulganî, **A'lâm ve'l-Mubdiûn**, Dâru'l-Beşâir, Dımeşk 1999.

İBN HALDÛN, Târihu, **el-Musemmâ bi Kitâbi'l-İber ve Divânu'l-Mubtedei ve'l-Haber fî Eyyâmi'l-Arab ve'l-Acem ve'l-Berber ve min Âsırihim Zevi's-Sultani'l-Ekber**, ta'lîk: Şekib Arslân, Matbaatu'r-Rahmâniyye bi Mısr, 1936

İBN MANZUR, Ebu'l-Fazl Cemâluddin Muhammed b. Mükerrem, **Lisânu'l-Arab**, c.4, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabi, Beyrut, 1997

İBN MUKAFFA', Abdullah, **ed-Durretu'l-Yetîme fi'l-Hikemi ve'l-Ahlâki ve'l-Âdâb**, thk. Şekib Arslân, Dâru'l-Muktebes, 1. baskı, Beyrut, 2014

İNAL, Erdal, **Hıdiv İsmail Paşa**, Tez (Lisans), Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, 2001

İSHAKOĞLU, Ömer, **Suriye Tarihi, Osmanlı Dönemi Suriyesinde Edebi ve Kültürel Hayat**, 1800-1918, Kabalcı, 2012.

KARAMAN, Hayreddin, **Efgani**, **Abduh, Reşid Rıza**, Nesil Yayınları, t.y. İstanbul.

KARATAŞ, Turan, **Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.

KÂSIM, Riyad Zeki, **Mevsûatu A'lâmu'l-Ulemâi ve Udebâi'l-Arabil Muslimîn**, c.1, Beyrut 2004.

KAVAK, Özgür, **Reşid Rıza'nın Hayatı ve Eserleri**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2007

KEHHÂLE, Ömer Rızâ, **Mucemu'l-Müellifîn Terâcîmu Musannifi'l-Kutubi'l-Arabiyyeti**, c.3, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut.

EL-KETTÂNÎ, Abdurrahîm, Abdulazîz Bağdâd, **El-Mufîd fî Terâcimi'ş-Şuarâ ve'l-Udebâ vel Ulemâ ve'l-Fukahâ**, Dâru's-Sekâfe, 2000

KILIÇ, Prof.Dr. Remzi, **Osmanlı Yönetiminde Irak ve Suriye**, İdeal Yayınları, İstanbul, 2011

KUMEYR, Yuhanna, **İbn Haldun**, Dâru'l-Maşrik, Beyrut, 1986

LUDWİG, Emil, **Napoleon**, çev. Mehmet Tanju Akad, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 1998

Mecelletu'z-Zeytûniyye, c.9, cüz 1, Tunus, 1953

EL-MEVSILÎ, Ahmed b. Muhammed, **Mehâsinu'l-Mesâî fî Menâkibi'l-İmâm Ebî Amr el-Evzâî**, Dâru't-Tekaddumiyye, thk. Şekib Arslân, 1.baskı, 2008

MERMER, Ahmet, Neslihan Koç Keskin, **Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005

MUSLİM WORLD REVİEW 7, no.2, Leicester, 1987

NASHABİ, Hisham, **Shaykh Abd al-Qadir al-Qabbani and Thamarat al-Funun, Intellectual Life in the Arab East: 1890-1939** ed. Marwan R. Buheiry, Beyrut, 1981

NECEFZÂDE, Yakub Kenan, **Sultan İkinci Abdülhamid ve İttihad ü Terakki**, İtimat Kitabevi, 1967, İstanbul

EN-NEKDÎ, Ârif, **Mecelletu Mecmai'l-İlmiyyi'l-Arabî**, 22/s.2, s. 88, Ârâun ve Enbâun, Dımeşk, 1947.

OSMÂN, Dr. Abdulkerîm, **Meâlimu's-Sekâfeti'l-İslâmîyye**, Muessesetu'r-Risâle, 1984, Beyrut.

PELİTTERİ, A., **Annali**, vol 46, sayı 4, Napoli, 1987

PİCADOU, Nadine, **Encyclopedia of İslam III**, fasc.III, Leiden, 2007

PHİLİP, Thomas, **Corci Zeydan: His Life and Thought**, Franz Steiner Verlag, Beyrut, 1979

RAFİÎ, Abdurrahman, **Cemâleddin Afgânî**, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Kahire, t.y.

ER-RAFIÎ, Mustafa Sadık, **Târihu Edebi'l-Arab**, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1972

SABA, İsa Mihail, **Yakub Sarruf**, Daru'l-Maarif, Kahire, 1980

ES-SÂBÎ, **El-Muhtâr, Min Resâili Ebî İshâk**, el-Matbaatu'l-Osmaniyye, Lübnan, Babuda, 1898

SA'DÎ, Abbâs Fâzıl, **Yâkût el-Hamevî**, Dâru't-Talîa, Beyrut, 1992

SALAMA MUSA, **The Education of Salama Musa**, E.J. Brill, Leiden, 1961

SELİM, Mahmud Rızk El-Eşref, **Kansû Gavrî**, ed-Dâru'l-Mısriyye li't-Te'lîf ve't-Terceme, t.y.

STODDARD, Lothrop, **Hâzıru Âlemi'l-İslâmî**, Çev. Accâc Nuveyhid, Mektebetu ve Matbaatu İsâ el-Bâbî el-Halebî, Mısır, h.1352.

SÜKUT, Hamdî, **A'lâmu'l-Edebi'l-Muâsır fî Mısr: Tâhâ Hüseyin**, Merkezu'd-Dirâsâti'l-Arabiyye bi'l-Câmiati'l Emîrikiyye, Kahire, 1975

SHEEHİ, Stephen, **Butrus al-Bustani: Syria's Ideologue of Age**, edisyon Adel Bishara, London, 2011

EŞ-ŞERABÂSÎ, Ahmed, **Emîru'l-Beyân Şekîb Arslân**, Ma'hedi'd-Dirâsâti'l-Arabiyyeti'l-Âliye, 1. c. 1963.

----------**Şekib Arslân, Dâiyetu'l-Urûbe ve'l-İslâm**, Dâru'l-Ceyl, Beyrut, 1978

ŞEYBÂNÎ, Muhammed b. İbrahim, **Muhammed Kurd Alî, Şeyhu'l-Bâhisîn**, Cem'iyyetu İhyâi't-Turâsi'l-İslâmî, Kuveyt, 1993

SOUİDED, Pere Paul, **İbrâhîm el-Yazıcı, er-Reculu ve Âsâruhu**, el-Câmiatu'l-Lübnâniyye, 1969

TANSEL, Selahattin, **Yavuz Sultan Selim**, Milli Eğitim Bakanlığı, 1969

T.D.K., **Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü**, Arı Matbaası, İstanbul, 1948

TEVFİK, Necîb, **ez-Zaîm el-Hâlid Sa'd Zağlûl Pâşâ: Edvâu Cedîde Alâ Sîretuhu ve Cihâduhu**, Mektebetu'l-Âdâb, Kahire, 1996

UMAR, Ömer Osman, **Osmanlı Yönetimi ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye, 1908-1938**, Atatürk Kültür Dil Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2004

ÜRÜN, A. Kazım, **Ahmed Şevkî ve Türkiye ile İlgili Şiirleri**, Konya, 1998

VEZÎR, Ahmed Muhtâr, **Mecelletu'z-Zeytûniyye**, c.9, cüz 2, Tunus, 1955

YAHYÂ, Nidâ Ebû Arslân, **el-İnsânu'l-Muâsır**, sayı 1, Emîr Şekîb Arslân Cihâduhu's-Siyâsiyyi ve'l-Fikriyyi, Beyrut, 1995

YALAR, Mehmet, **Hazırlayıcı Faktörleri Işığında Modern Arap Edebiyatına Giriş**, Emin Yayınları, 1. Baskı, Bursa, 2009

ZEBÎDÎ, Muhammed Murtazâ el-Huseynî, **Tacu'l-Arus**, c.9, 1. Baskı, Hayriyye Matbaası, Mısır, h. 1306

ZEYDÂN, Corcî, **Târîhu Âdâbi'l-Lugati'l-Arabiyye**, c.2, Menşûrâtu Dâri Mektebeti'l-Hayât, Beyrut, 1983

ZİRİKLÎ, Hayruddîn, **El-A'lâm Kâmûsu Terâcîm Li Eşheri'r-Ricâl ve'n-Nisâ Mine'l-Arab ve'l-Musta'ribîn ve'l-Musteşrikîn**, c.3, Dâru'l-İlm Li'l-Melâyîn, Beyrut.

ZUHRU'D-DİN, Dr. Sâlih, **Mevsûatu Ricâlât Min Biladi'l-Arab**, Merkezu'l-Arabî Li'l-Ebhâs ve't-Tevsîk, Beyrut, 2001

İnternet Kaynakları:

VİKİPEDİ, Nâsif Yazıcı.

---------- Emîn el-Cundî.

---------- Abdülbâkî el-Umrî, arapça.

---------- Abdulgaffâr el-Ahres, arapça.

---------- Emîr Ömer Tosun

---------- Şeyh Ali Yusuf.

---------- İhsân el-Câbirî.

el-BEYRUTÎ, Ömer Unsâ, http:// poetsgate.com/Poets.aspx?id=4306

el-BURBEYR, Ahmed için bkz. http://www.yabeyrouth.com/pages/index287.htm

Ansiklopediler:

DİA, "Emir Şekib Arslân" maddesi

DİA, “Arap” Maddesi

DİA, “Methiye” maddesi

DİA, “Dürziler” maddesi

Encyclopedia Of İslam, New Edition Vol. IX. Fasc.151-152, Leiden, 1995

Mevsûatu’s-Siyâsiyye, c.3, Beyrut, 1993, İsam 89576

Mevsûatu A’lâmi’l-Fikri’l-İslâmi, Kahire, 2004

Mevsûatu A’lâmi’l-Ulemâi Ve’l-Udebâi’l-Arabi’l-Muslimîn, c.1, Beyrut, t.y. isam 141531. 2004

El-Mevsûatu’l-Arabiyye, “Arslân” maddesi, c.1, s. 889, Suriye Arab Cumhuriyeti, Cumhurbaşkanlığı, Hey’etu’l-Mevsûati’l-Arabiyye.

EKLER

TABLO-1: ŞEKİB ARSLÂN'IN ZİYARETLERİ

1890	Mısır Ziyareti
1892	Paris-İstanbul ziyareti, Afgani'yle buluşması
1911	Trablusgarp savaşında İtalyan işgaline karşı savaşması
1913	Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Havran mebusu olması, Medine'de Medresetu'l-Fünun'un açılışı
1917	İstanbul'a taşındı. Hamburg, Frankfurt, Köln, Münih ziyareti
1918	Savaş sonrasında geçici bir süre Mersin'e yerleşti.
1921	Cenevre, Suriye-Filistin kongresi.
1925	1946'ya kadar kalacağı Cenevre'ye yerleşti.
1927	A.B.D. ziyareti, Göç eden Arapların sorunları
1929	Hacc ziyareti. Lozan, Napoli, Port Said, Annesiyle görüştüğü Süveyş kanalı, Cidde.
1930	Endülüs Ziyareti
1931	Mağrib Ziyareti
1934	Suudi Arabistan-Yemen Savaşında arabulucu, İhsan el-Cabiriyle birlikte Mussolini'yle yapılan bir görüşme.
1937	Suriye Ziyareti
1939	4 ay kalacağı Mısır Ziyareti
Avrupa 'dayken Ziyaret ettiği yerler	Avrupa Ülkeleri: Fransa, Almanya, İspanya, İngiltere, Balkan ülkeleri: Yugoslavya, Bosna, Kuzey Amerika.
Ortadoğu'da ziyaret ettiği yerler	Suriye'nin kuzeyi ve güneyi, Mısır, İstanbul, Kutsal Topraklar, Yemen, Trablusgarp
1946	Suriye'ye dönüş.

RESİM-1: ŞEKİB ARSLÂN'IN FOTOĞRAFI

RESİM-2: ŞEKİB ARSLÂN'IN DİVANI

